

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA RESTAUROVÁNÍ

Ateliér restaurování a konzervace papíru, knižní vazby a dokumentů

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

**Osobnost restaurátora Ladislava Kolaříka – restaurování,
faksimile**

BcA. Karolina Šťastná

Vedoucí práce: MgA. Ivan Kopáček

Diplomová práce

2020

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **BcA. Karolína Šťastná**
Osobní číslo: **R18020**
Studijní program: **N8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Restaurování a konzervace uměleckých a umělecko-řemeslných děl na papírových, textilních a souvisejících podložkách: Papír**
Téma práce: **Osobnost restaurátora Ladislava Kolaříka- restaurování, faksimile**
Zadávací katedra: **Ateliér restaurování papíru, knižní vazby a dokumentů**

Zásady pro vypracování

Cílem diplomové práce je vytvoření profesního medailonu restaurátora Ladislava Kolaříka.

Ladislav Kolařík (1909-2000) byl jedním z mála restaurátorů knih a listinných památek, který byl schopen představit svou práci také teoreticky. Jeho pracovní postupy mohou být z dnešního pohledu sice diskutabilní, ale ve své době představovaly běžnou praxi. Restauroval řadu významných památek knižní kultury a zhodnocení jeho odkazu (technik restaurování a užitých materiálů a i.) je důležité i pro současné restaurátory.

Diplomová práce bude vycházet ze zhodnocení písemných a obrazových materiálů zachovaných v pozůstalosti restaurátora Ladislava Kolaříka, spravované jeho synem Ing. Jiřím Kolaříkem.

Pozůstalost obsahuje alba výstřižků novinových a časopiseckých článků, fotografií jednotlivých zásahů na knihách a soubor modelových knižních vazeb. Další uložený, ale dosud neutříděný materiál může poskytnout korespondenci k zakázkám, koncepty teoretických prací L. Kolaříka atp. Na základě zhodnocení dat získaných z pozůstalosti bude úkolem diplomantky sestavit profesní životopis restaurátora (základní životní data, školení, praxe, dílny) a vytvořit seznam jeho významných restaurátorských zásahů. Častou součástí profese restaurátora se stává výroba faksimile vzácných dokumentů. Ladislav Kolařík byl jedním z mála restaurátorů, který v tomto oboru vynikal a velice zručně a pečlivě umělecké faksimile děl písemné kultury vyhotovoval. Studentka ve své práci tuto specifickou zdatnost výroby faksimile zpracuje do kapitoly a pomocí fotografií představí práci Ladislava Kolaříka. Data z pozůstalosti diplomantka doplní dalšími rešeršemi dobové a současné odborné literatury a rozhovorem se synem Ladislava Kolaříka, který bude zaměřen na profesní část života restaurátora. Rozhovor bude sloužit k doplnění a upřesnění jednotlivých úseků profesního života. Zjištěné informace z rozhovoru budou v práci použité a interpretované v jednotlivých kapitolách formou citací.

Diplomovou práci doplní výběrový katalog restaurátorských zásahů Ladislava Kolaříka, který bude sledovat a) nejvýznamnější knižní památky, s nimiž pracoval; b) charakteristické postupy, které využíval a jejich kritické zhodnocení.

Praktická část diplomové práce bude pozůstat z odborného konzervačního zásahu na dokumentech z pozůstalosti Ladislava Kolaříka (korespondence, fotografie, negativy) v množství několika set kusů, jejich odborné adjustace a uložení těchto dokumentů do obalů archivní kvality. Součástí bude vypracování restaurátorské dokumentace s fotodokumentací a ostatními náležitostmi, které má takový dokument obsahovat.

Diplomová práce bude zpracovaná v souladu s požadavky na závěrečné práce Fakulty restaurování, Univerzity Pardubice, dle dokumentu Organizační pokyny a formální úprava diplomové práce, Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- KOLAŘÍK, Ladislav. Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1990
- VOJTÍŠEK, Václav. O konservaci archiválií. Státní tiskárna v Praze, 1932.
- ĎUROVIČ, Michal a kol. Restaurování a konzervování archiválií a knih. Praha – Litomyšl: Paseka, 2002.
- MUÑOZ VIÑAS, Salvador. Současná teorie konzervování. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015.
- VOIT, Petr. Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století. Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2006. Bibliotheca Strahoviensis. Sborník ze semináře. Sedmý seminář restaurátorů a historiků. Kružberk u Opavy, 1.-3. 11. 1988. Státní ústřední archiv v Praze, 1989.
- Sborník se semináře. 8. seminář restaurátorů a historiků. Železná Ruda – Špičák, 25.-27. května 1991. Státní ústřední archiv v Praze, 1992.
- VANIŠOVÁ, Milana. Historický vývoj oboru Konzervátorství restaurátorství papírových dokumentů a knižní vazby, používaných metod a vzdělávacích institucí v Československu a České republice [online]. Litomyšl, 2014 práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování.

Vedoucí diplomové práce: **MgA. Ivan Kopáček**
Ateliér restaurování papíru, knižní vazby
a dokumentů

Datum zadání diplomové práce: **15. listopadu 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **24. září 2020**

L.S.

Mgr. BcA. Radomír Slovík
děkan

MgA. Ivan Kopáček
vedoucí ateliéru

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně. Všechny prameny, z nichž jsem čerpala i seznam zdrojů použitého obrazového materiálu jsou řádně uvedeny v seznamech použité literatury a zdrojů. Čestně prohlašuji, že rozhovory jsem provedla se souhlasem dotázaných.

Prohlašuji, že jsem byla seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice (dislokované pracoviště – Fakulta restaurování, Litomyšl).

V Litomyšli dne

Karolina Šťastná

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu ateliéru i práce MgA. Ivanovi Kopáčikovi za odborné vedení, cenné rady a velkou obětavost přesahující jeho povinnosti a Mgr. Vladislavě Říhové, Ph.D. za nasměrování a odborné konzultace. Děkuji celému Ateliéru restaurování papíru, knižní vazby a dokumentů.

V neposlední řadě děkuji rodičům, že mi umožnili studovat na této škole a vždy mě plně podporovali a sestře Elišce za morální podporu. Mému příteli patří velký dík za nesmírnou podporu a svatou trpělivost za probdělých nocí.

Anotace

Diplomová práce se věnuje osobnosti hodonínského knihaře a restaurátora Ladislava Kolaříka. Zaměřuje se na jeho dílo v oblasti restaurování a tvorby faksimilií v 60. až 80. letech 20. století a vývoj jeho dílny. Jsou zde popsány jeho pracovní postupy, které byly v některých případech porovnány s fyzickými objekty, na kterých pracoval. Součástí práce jsou tedy i podrobnější rozборы některých zrestaurovaných děl.

Je zde také přiblížena historie restaurování se zaměřením na jeho vývoj po druhé světové válce a vývoj názorů na to, jak k restaurovanému objektu přistupovat a které hodnoty upřednostňovat.

Praktickou část tvoří restaurování části Kolaříkovy pozůstalosti, a to korespondence s francouzským restaurátorem a kaligrafem Jeanem Mutvillem a digitalizace a uložení negativů a diapozitivů, které jsou také součástí pozůstalosti.

Klíčová slova

Ladislav Kolařík, restaurování, restaurátor, knižní vazba, faksimile, historie restaurování, Jean Mutville

Annotation

This thesis is about the life and works of Ladislav Kolařík a bookbinder and a restorer from Hodonín. The focus is on his work in the field of restoration and facsimiles creation in the 1960s and 1980s and the development of his workshop. The text describes his work methods, some of which have been compared with the physical objects he worked on. Therefore this thesis includes detailed descriptions of certain restored works.

The document also includes a detailed history of restoration with focus on evolution in this field after the Second World War and progress of discussion about how to work with an object during restoration process and which characteristics should be emphasized.

Practical part consists of restoration of Kolařík's estate, specifically correspondence with French restorer and calligrapher Jean Mutville together with digitalisation and storage of negatives and slides which are part of the estate.

Keywords

Ladislav Kolařík, restoration, restorer, bookbinding, facsimile, history of restoration, Jean Mutville

Obsah

1	Historie restaurování písemných památek	13
2	Zpracování informací a materiálů k danému tématu	16
	2. 1 Alba	16
	2. 2 Fotografie	20
	2. 3 Korespondence	21
	2. 4 Knihy	22
	2. 5 Ostatní	23
	2. 6 Instituce	24
3	Ladislav Kolařík	25
	3. 1 Film <i>Pečujeme o odkazy minulosti</i>	26
	3. 2 Pracovní cesta do Florencie	27
	3. 3 Přednášková činnost	31
4	Dílna	32
5	Faksimile	37
6	Restaurátorské metody a používané materiály	41
	6. 1 Papír	43
	6. 2 Pergamen	48
	6. 3 Usňový povrch	49
	6. 4 Dřevěné desky	50
	6. 5 Kovové prvky	50
	6. 6 Knižní vazba	51
	6. 7 Používané materiály	53
	6. 8 Názorné příklady restaurátorských postupů na objektech restaurovaných v hodonínském ateliéru	56
	6. 8. 1 Doplnění papírové a pergamenové podložky	56
	6. 8. 2 Doplnění usňového povrchu	57
	6. 8. 3 Doplnění kovových prvků	57

6. 8. 4 Knižní vazba.....	58
7 Restaurované objekty	59
7. 1 Vědecká knihovna v Olomouci	59
7. 1. 1 Olomoucká bible, signatura MIII 1/I-II	59
7. 1. 2 Zábřdovický evangeliář, signatura M II 47.....	64
7. 2 Univerzitní knihovna v Bratislavě	66
7. 2. 1 Orientální knihy Bašagićovy sbírky.....	66
7. 3 Rukopisy Leoše Janáčka z Moravského zemského muzea.....	68
7. 4 Oblastní muzeum Most	68
7. 4. 1 Mostecký kancionál	69
7. 4. 2 Lutherova bible	71
7. 5 Pozůstalost	73
7. 5. 1 Biblia die gantze H. Schriff Berdeutschet durch D: Martin Luther Lüneburg (1522).....	73
8 Původní nebo nová vazba?.....	77
9 Restaurátorská dokumentace.....	81
9. 1 Identifikace.....	81
9. 2 Popis souboru	82
Papír	82
Záznamové prostředky	82
9. 3 Restaurátorský záměr	82
9. 4 Fotodokumentace	83
9. 5 Průzkum	83
9. 6 Měření pH a zkoušky rozpíjivosti	83
9. 7 Mechanické čištění suchou cestou	83
9. 8 Vlhčení, odkyselení a rovnání.....	84
9. 9 Vyspravení japonským papírem.....	84

9. 10 Uložení a vyhotovení ochranné krabice	84
9. 11 Použité chemikálie	84
9. 12 Použité materiály	85
9. 13 Pomocné materiály	85
9. 14 Materiály použité na výrobu obálek, ochranných prvků a krabice	85
9. 15 Podmínky uložení	86
10 Závěr	87
11 Seznam použité literatury a pramenů	89
12 Seznam použitých zkratk	93
13 Seznam obrazových příloh	94
14 Textová příloha	97

Úvod

Diplomová práce je zaměřena na osobnost knihaře a restaurátora Ladislava Kolaříka z Hodonína. Cílem práce je vytvoření profesního medailonu se zasazením jeho díla do kontextu doby, ve které pracoval. Součástí práce je také popis používaných restaurátorských postupů doplněný fotografiemi jejich použití v praxi.

Práce obsahuje teoretickou a praktickou část. Teoretická část je rozdělena do osmi kapitol. První kapitola uvádí do historie památkové péče o písemné památky ve světě i u nás. V druhé kapitole je uveden soupis některých zdrojů a pramenů, hlavně těch, které nejsou veřejně přístupné, protože jsou součástí pozůstalosti po Ladislavu Kolaříkovi, která je dnes v soukromém držení jeho syna. Další kapitoly jsou již zaměřeny na osobu Ladislava Kolaříka. Třetí kapitola je věnována jeho životu, rodině a profesi. Ve čtvrté kapitole je popsán vývoj jeho dílen, který je doplněn fotografiemi zobrazujícími práci v dílnách a jejich vybavení. V páté kapitole jsou výčet a popisy restaurátorských metod s fotografiemi jejich použití. Součástí kapitoly je také podkapitola o materiálech používaných v hodonínské dílně. V sedmé kapitole jsou ukázky některých restaurovaných knih se zaměřením na popis restaurátorských zásahů, které byly provedeny, a jejich porovnání s dochovanými restaurátorskými zprávami. Poslední kapitola se zabývá otázkou etiky a rozsahu restaurátorských zásahů a tomu, jak bylo na jednotlivé hodnoty objektu pohlíženo v minulosti.

Praktická část sestává z odborného konzervačního zásahu na dokumentech z pozůstalosti Ladislava Kolaříka. Jedná se o korespondenci a negativy s diapositivy. Restaurátorská dokumentace obsahuje popis souboru těchto dokumentů a provedených restaurátorských zásahů se seznamem použitých materiálů a chemikálií. Součástí dokumentace je fotodokumentace a tabulky s naměřenými hodnotami pH a seznamem dopisů.

1 Historie restaurování písemných památek

Už v Benátské chartě z roku 1964 je restaurování definováno jako specializovaná činnost založená na respektu k autenticitě dokumentů. V roce 1994 byl ve městě Nara v Japonsku přijat dokument, který na chartu navazuje. Oba dokumenty se staly základním stavebním kamenem pro restaurátorský přístup k písemným památkám.¹

Zájem o řešení ochrany písemných památek se projevil později, než tomu bylo u sochařských a malířských děl, a to teprve koncem 19. století, kdy se chemici začali zabývat papírem a surovinami, ze kterých se papír vyrábí.

Snad prvním z případů ochrany písemných památek v Evropě byl pokus o záchranu Vatikánské knihovny kolem roku 1880. V roce 1898 se objevila myšlenka podporovaná papežskou kurií na uspořádání mezinárodní konference s uvážením dosavadních zkušeností s konzervací rukopisů a listin a udáním směru dalšího zkoumání. Konference *Internationale Konferenz zur Erhaltung uns Ausbesserung alter Handschriften* se uskutečnila ve dnech 30. 9.-1. 10. roku 1898 ve Sv. Havlu.² Tento zájem o ochranu písemných památek přerušila první světová válka a jen velmi obtížně se k němu navracelo.

Ve dnech 30. a 31. ledna 1928 proběhla pařížská zasedání mezinárodního ústavu pro duševní spolupráci u Svazu národů. Na konferenci znalců tohoto ústavu pro konzervaci rukopisů a tisků bylo deklarováno, že stav archivů a knihoven je neudržitelný a musí být zlepšen a že má stát povinnost zabezpečit a chránit historické prameny, které jsou uloženy v archivech a knihovnách.³

V roce 1936 byl v Římě založen Ústav patologie a teorie knihy. Vedle historiků, chemiků a biologů zde byli také odborníci se zaměřením na degradaci papíru, usní, nebo složení inkoustů, bylo jich ale velmi málo. V této době také vznikaly restaurátorské dílny a konzervátorská pracoviště v dalších evropských archivech a muzeích. Vývoj byl přerušen 2. světovou válkou. I když v důsledku válečného konfliktu došlo k poškození nebo i celkovému zničení velkého množství památek, vedly tyto události i k uvědomění si důležitosti ochrany kulturních statků pro společnost.

¹ JAROŠOVÁ, Lucie. *Restaurování knih a knižní vazby v České republice*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta. s. 19-20.

² VOJTÍŠEK, Václav. *O konservaci archiválií*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1932. s. 5.

³ Ibidem, s. 9-10.

Pro další rozvoj péče, nejen o písemné památky, byla významným mezníkem katastrofa v italské Florencii roku 1966, kdy bylo město zasaženo povodní. Tato událost napomohla k mezinárodní spolupráci restaurátorů a konzervátorů a také přinesla cenné zkušenosti v oblasti řešení krizových situací.

U nás se opravami knih a archiválií zabývali hlavně knihaři a archiváři, jelikož v tomto směru ještě nebylo možno se vyučit. Jedna z prvních konzervátorských dílen vznikla při Moravském zemském archivu roku 1909. Tehdejší ředitel archivu se jako první v zemi začal zajímat o poškození listin a rukopisů.

V roce 1910 byla při pražském městském archivu na popud Josefa Teigehe zřízena dílna pro konzervování archiválií, kde jako konzervátor pracoval Vladimír Bukovič.⁴ Po roce se k němu přidal Václav Vojtíšek, který byl mezi prvními, kteří u nás položili základy ochrany písemných památek.⁵ Roku 1919 se Vojtíšek stal archivním inspektorem pro Čechy poté, co byla část archiválií důležitých pro chod státu přemístěna v rámci delimitace z Vídně do Prahy. V tomto roce byla také Ministerstvem školství založena Archivní škola.

Relativně pozitivně se vyvíjející začátky péče o písemnosti byly přerušeny druhou světovou válkou a následným totalitním politickým režimem. V této době byly některé úspěšné konzervační metody zapomenuty nebo přímo zavrhnuty, protože „vznikly mezi dvěma imperialistickými válkami“.⁶ Byla také omezena možnost spolupracovat se západními zeměmi, což na druhou stranu vedlo k nutnosti pracovat spíše na základě vlastních zkušeností. Stav písemných památek byl v těchto letech negativně ovlivněn také zásahy lidí, kteří byli na klíčové pozice konzervátorských pracovišť umístěni spíše kvůli stranické příslušnosti než kvůli vzdělání.⁷

Po roce 1948 byly na popud Ladislava Skřivánka vybudovány konzervační a restaurátorské laboratoře. Skřivánek se později stal ředitelem Ústředního archivu ministerstva vnitra. Při konzervaci pracoval s metodami založenými na vědeckém výzkumu a odbornými zkušenostmi získanými prací v oboru. Pod jeho jménem byly také pořádány výukové kurzy pro archivní konzervátory. Ústředním konzervátorem a restaurátorem nad

⁴ VANIŠOVÁ, Milana. Historický vývoj oboru Konzervátorství restaurátorství papírových dokumentů a knižní vazby, používaných metod a vzdělávacích institucí v Československu a České republice. Litomyšl, 2018. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování. s. 30.

⁵ JAROŠOVÁ, Lucie. *Restaurování knih a knižní vazby v České republice*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta. s. 30-34.

⁶ Ibidem, s. 23.

⁷ Ibidem, s. 22-23.

knižními fondy Státních vědeckých knihoven se sídlem v Národní univerzitní knihovně byl jmenován Josef Vyskočil.⁸

Roku 1950 byla založena Ústřední konzervační dílna Státních vědeckých knihoven, kde Vyskočil pracoval jako restaurátor. Roku 1953 byla při pražském Klementinu zřízena konzervátorská dílna, jejímž vedením byl opět pověřen. Vyskočil byl však na konci roku 1955 z politických důvodů nahrazen režimu více vyhovujícím Skřivánkem,⁹ i když ten nedosahoval potřebné odbornosti.¹⁰

Během 60. let 20. století se opravy historických vazeb svěřovaly uměleckým knihařům, kteří už také začali využívat poznatky z chemie a přírodních věd. Bohužel ale nebyl brán ohled na původní stavbu knihy. Kniha byla při takových zásazích rozešita a původní historické šití bylo nahrazeno moderním způsobem. Mnohdy byla kniha kompletně převázána. Docházelo tak ke ztrátám charakteristických znaků typických pro dané období a výpovědní historické hodnoty. Zároveň se ale začali objevovat záznamy o restaurátorských zásazích, což dosud nebylo zvykem, pokud se nejednalo o jednoduchý štítek na zadním příděšti.

Situace v oboru se u nás změnila až s otevřením hranic po revoluci roku 1989. Přibývaly nové restaurátorské dílny a povědomí o péči o písemné památky se šířilo i mezi knihovníky a archiváře o což se zasloužil Ing. František Martínek.¹¹

⁸ VANIŠOVÁ, Milana. *Historický vývoj oboru Konzervátorství restaurátorství papírových dokumentů a knižní vazby, používaných metod a vzdělávacích institucí v Československu a České republice*. Litomyšl, 2018. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování. s. 38.

⁹ *Ibidem*, s. 25.

¹⁰ Jedním z případů byla dezinfekce listin Archivu České koruny napadených plísní. Při zákroku došlo ke změně barevnosti a práce tak musely být zastaveny.

¹¹ JAROŠOVÁ, Lucie. *Restaurování knih a knižní vazby v České republice*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, filozofická fakulta. s. 28.

2 Zpracování informací a materiálů k danému tématu

Na začátku tématu stála pečlivost pana Ladislava Kolaříka (dále jako L. K.), se kterou dokumentoval svoji práci. Většina materiálů, která se po něm dochovala, zůstala jeho dceři Martě Kolaříkové, která ale ve stáří trpěla patologickým shromažďováním věcí. Po její smrti byla část pozůstalosti, kterou se podařilo v nepořádkem zaskládaném domě najít, rozprodána, rozdána nebo vzhledem ke stavu, ve kterém se některé věci nacházely, vyhozena. Zbytek materiálů, který je dnes v držení pana Ing. Jiřího Kolaříka mi byl zapůjčen jako zdroj informací. Mezi dokumenty v pozůstalosti bylo několik alb, korespondence, kterou si L. K. vyměňoval s francouzským restaurátorem a kaligrafem J. Mutvillem, negativy a diapozitivy a velké množství fotografií a pohlednic. Podrobnějšímu popisu jsou věnovány následující podkapitoly. Část pozůstalosti byla zdigitalizována a použita jako obrazový doprovod pro tuto práci.

2. 1 Alba

Dvě největší alba mají vazbu s lepenkovými deskami se hřbetem a hranou desek u přední ořízky pokrytými tříslučiněnou teletinou. Na papírem potažených deskách jsou kaligrafické nápisy. Na prvním je uveden titul *Restaurátorské práce vzácných písemných památek*, na druhém pak *Faksimile vzácných písemných památek*. Tato alba nejspíše sloužila jako portfolia Kolaříkových prací. Bloky alb jsou vyskládány z tvrdého papíru a vyšity na zapuštěné motouzové vazy. Obě alba jsou uložena v lepenkových pouzdech pokrytých tmavě červeným plátnem.

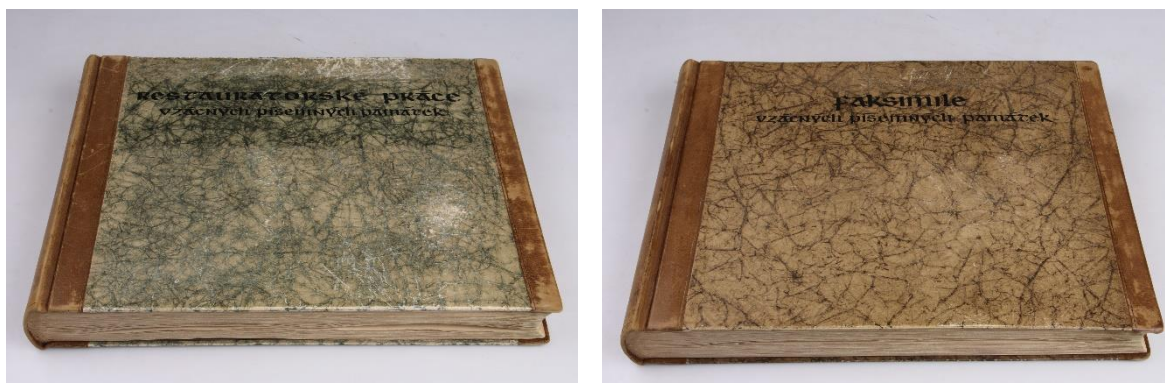
Restaurátorské práce vzácných písemných památek

V tomto albu se nachází novinové články o práci v hodonínském restaurátorském ateliéru a fotografie. Články jsou většinou chronologicky řazené, vždy doplněny ústřížkem s titulem časopisu či novin s datem vydání. Nejstarší článek s názvem *Výstava umeleckého viazania kníh v Bratislave* z novin *Lud* nese datum 26. 1. 1950. Nejnovější článek *Životní jubileum L. Kolaříka* z novin *Slovácko* je až z 19. 12. 1984. Na fotografiích jsou zachyceny objekty ve stavu po restaurování ale i před ním. Hlavně fotografie před restaurátorským zásahem byly důležitým zdrojem informací. Tyto fotografie a původní stav knih mnohokrát neznaly ani instituce, pro které byla díla restaurována.

Faksimile vzácných písemných památek

Album obsahuje fotografie kreslených a psaných faksimilií a několik novinových článků. Ve většině případů je na jedné straně fotografie originálu i faksimile, v některých případech jsou doplněny také fotografie z pracovního postupu, jako je tomu u listiny *Konfederace stavů* nebo u *Majestátu Rudolfa II.* Kromě jednotlivých listů pracoval L. K. také na faksimiliích celých knih, jako například faksimile *Antifonáře vyšehorského*. Počet zhotovených faksimilií je velký, není tedy divu, že se některé dostaly i do zahraničí. Matice slovenská v Martině nechala vyhotovit kopie několika vzácných rukopisů, které putovaly na světovou výstavu v Montrealu.¹² V albu jsou také fotografie z pracovního pobytu ve Florencii roku 1968, kde L. K. spolupracoval na záchraně písemných památek po povodních z roku 1966.

Prvními materiály určenými ke zpracování a získání informací se tak stala právě tato dvě alba. Z alb, fotografií a novinových článků bylo možno získat hrubou představu o Kolaříkově díle od počátku 60. let 20. století. Hlavně informace z novinových článků posloužily jako podklad pro další bádání.

Obr. č. 1 Alba *Restaurátorské práce vzácných písemných památek* a *Faksimile vzácných písemných památek*

¹² OBROPTA, František. Z Hodonína do Montrealu. *Rovnost*, 14. září 1966.

Obr. č. 2 Ukázka listů s fotografiemi a novinovými články

Album s fotografiemi z dílny a album k 10. výročí

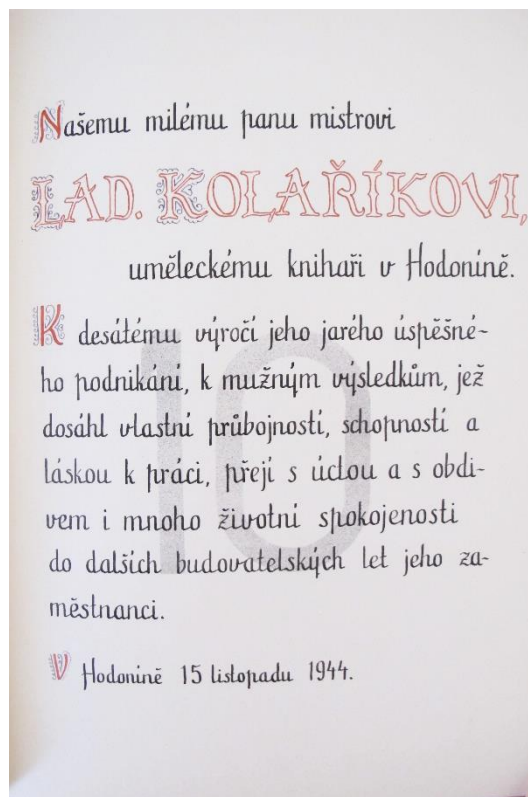
Součástí pozůstalosti byla také dvě menší alba. Formátově menší album vázané v hnědém plátně a papíru obsahuje 25 černobílých fotografií nalepených na stránkách z hnědého kartonu. Fotografie vyobrazují práce probíhající v restaurátorské dílně. Díky těmto snímkům je snazší udělat si obrázek o vybavení dílny i o lidech, kteří v ní pracovali.

Obr. č. 3 Album s fotografiemi z dílny

Druhé album vázané ve světle hnědém plátně vzniklo jako dar od zaměstnanců k 10. výročí založení dílny, jak uvádí text na první straně, který zní: „*Našemu milému panu mistrovi LAD. KOLARŤIKOVI, uměleckému knihaři v Hodoníně. K desátému výročí jeho jarého úspěšného podnikání, k mužným výsledkům, jež dosáhl vlastní průbojností, schopností a láskou k práci, přejí s úctou a s obdivem i mnoho životní spokojenosti do dalších budovatelských let jeho zaměstnanci. V Hodoníně 15. listopadu 1944.*“ V albu se nacházejí dvě kresby a několik ručně psaných textů oslavujících práci knihařů. Černobílé fotografie zachycující práci v ateliéru jsou doplněny krátkými básničkami popisujícími

jednotlivé pracovní kroky. Poslední strana nese sedm podpisů tehdejších zaměstnanců – František Příkazský, Josef Šťavík, Miroslav Antoš, Stanislav Sýkora, Milan Bartošík, Zdeněk Veselý a Jaroslav Benada.

Obr. č. 4 Album k desátému výročí dílny s věnováním od zaměstnanců

Mezi alba by se mohlo také zařadit podlouhlé pouzdro z červené koženky, ve kterém jsou uloženy negativy. Fotografie na těchto negativech nejsou nijak tematicky řazeny, ale nesou čísla. Bohužel seznam s popiskami nebyl nalezen.

2. 2 Fotografie

V pozůstalosti bylo uloženo velké množství fotografií, diapositivů a negativů na celuloidovém filmu i na skleněných destičkách. Na jednom skleněném negativu byl vyfocen živnostenský list (obr. 4). Na 83 diapositivech bylo zdokumentováno všech 77 listů z Olomoucké bible nesoucích iluminované iniciály (obr. 5). Tyto snímky byly s velkou pravděpodobností pořízeny v čase restaurování knih v letech 1965 až 1966.

Obr. č. 5 Zdigitalizované skleněné negativy

Obr. č. 6 Fotografie iluminovaných folií Olomoucké bible - digitalizace diapositivů

Fotografie byly nejdříve pečlivě probrány a roztrženy do několika kategorií, mimo jiné knihařské práce, restaurované objekty, faksimile či záběry z Florencie (viz. podkapitola Pracovní cesta do Florencie). Některé snímky se zde nacházely i v několika kopiích.

Fotografická dokumentace L. K. je cenným ukazatelem prací v dílně a lze podle ní také dohledat některá restaurovaná díla, proto byly některé z fotografií, filmů a negativů v rámci diplomové práce zdigitalizovány.

2.3 Korespondence

Nemalou část pozůstalosti tvoří korespondence s francouzským restaurátorem a kaligrafem Jeanem Mutvillem. Není však známo, jak se oba kolegové seznámili. Jednou z možností je získání kontaktu přes Ing. Horčíčku z Prahy, který pracoval v podniku zahraničního obchodu, což mu umožňovalo cestovat i na západ.¹³ Veškerá korespondence probíhala ve francouzštině nebo němčině. U všech dopisů byly přiloženy listy s překlady, a to jak u pošty příchozí, tak i odchozí.

Kontakt byl navázán nejspíše roku 1969, bohužel první dochovaný dopis je až ze 17. 1. 1975 od Jeana Mutvilla. Děkuje zde za pozvání a doufá, že by se návštěva Hodonína mohla uskutečnit snad do konce roku. K dopisu je přiložena brožurka obsahující popis a nákres stroje na dolévání papíroviny, který Mutville sám sestrojil, dále na něm pracuje a vylepšuje jej. Také děkuje za vzorek ručního papíru z Velkých Losin. Poslední dopis je označen datem 23. 2. 1986. V dochované korespondenci ale naprosto chybí dopisy z let 1976-1978 a 1981-1982.¹⁴

Podle textů ve všech dopisech lze soudit, že pisatelé mezi sebou měli opravdu blízký vztah. Vyměňovali si srdečná přání a pozdravy, ale hlavně zkušenosti z oblasti restaurování, a dokonce i materiály, barvy a nářadí: „... *chci se Vás dnes jen zeptat, co by Vám udělalo radost: speciální barvy, pera na kaligrafii, technická dokumentace, materiál nebo nářadí – nebo něco jiného?*“¹⁵

¹³ Rozhovor s Ing. Jiřím Kolaříkem. 18. 8. 2020.

¹⁴ Seznam dopisů s daty je uveden v textové příloze Tabulka 3.

¹⁵ Dopis J. Mutvilla L. Kolaříkovi z 25. února 1979.

Tento kontakt byl jistě nedocenitelný, jelikož v době, kdy u nás byl velký nedostatek kvalitního vybavení, bylo možno tímto způsobem získat nástroje, barvy a přípravky, které u nás byly nedostatkovým zbožím, případně je restaurátoři ani neznali.¹⁶

Obr. č. 7 Ukázka dopisů s přílohami od J. Mutvillle

2. 4 Knihy

Dalším zdrojem informací se staly samotné restaurované knihy, především staré tisky. V držení Ing. Jiřího Kolaříka je kniha v renesanční vazbě pokryta jirchou a s dřevěnými deskami. Po podrobnějším průzkumu bylo dohledáno několik fotografií zachycujících stav knihy před restaurováním i po něm.

Součástí pozůstalosti, která byla rozprodána byla také kniha menšího formátu s titulem *Zlatý nebklič... v 16. dílech*. Jedná se o celousňovou vazbu s dřevěnými deskami a blokem šitým na tři pravé motouzové vazby, která se uzavírá na jednu háčkovou sponu s kolíčkovou záchytkou. Podle přípisku na zadním přideštlí sloužila tato kniha jako: „...doklad nevhodnosti provádění takové vazby na historické knihy při jejich restaurování.“ Jako důvody nevhodnosti této vazby jsou zde uvedeny nepřístupnost textu ve hřbetě, a tudíž

¹⁶ Dopis z 29. března 1979. Pan Kolařík žádá o psací pera, akvarelové barvy, štětce, a hlavně o tekutou univerzální pájku pro ruční zlacení.

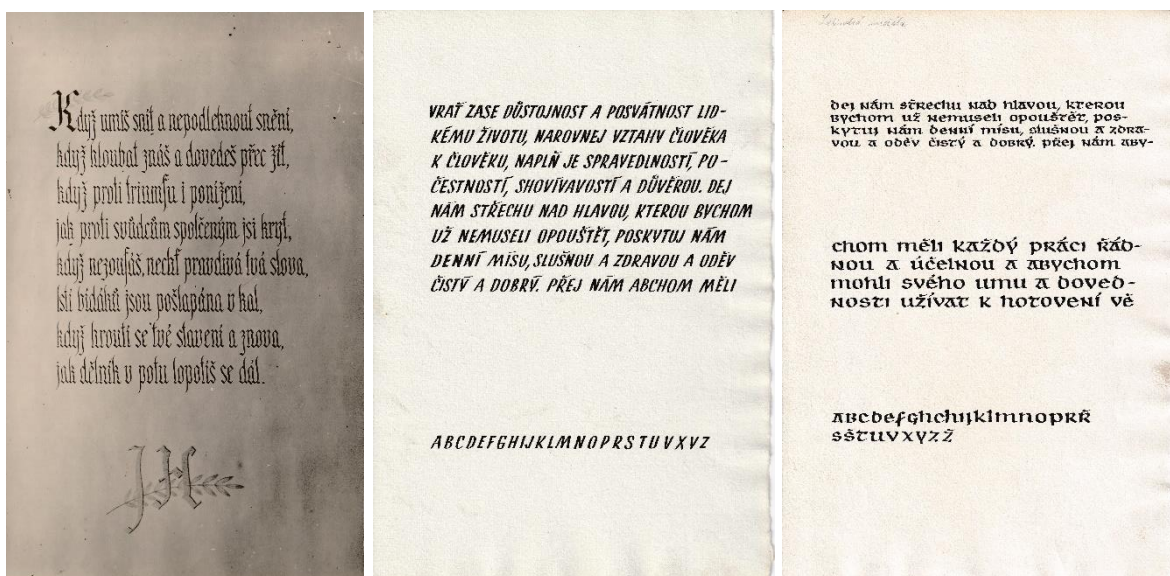
obtížné čtení, nemožnost fotografování stran a vysoký stupeň vzájemného tření listů. Tuto vazbu lze také dohledat ne několika fotografiích i v knize *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*,¹⁷ kde slouží hlavně jako ukázka toho, jak nevhodný je tento způsob zpracování.

2. 5 Ostatní

Mezi fotografiemi a korespondencí byly ještě nalezeny vojenská knížka, cestovní pas vydaný roku 1990 a brožury z Brněnské šestnáctky z let 1960-1964. Nejspíše jako suvenýr z návštěvy Itálie v roce 1968 sloužila krabice plná neadresovaných pohlednic. Jelikož majitel byl i schopným kaligrafem, nebyla překvapením složka obsahující několik cvičných listů s ukázkami ručně psaných abeced s krátkými texty (obr. 8).

Obr. č. 9 Knihy z pozůstalosti. Fotografie z archivu L. K. v porovnání s objekty v současnosti

Obr. č. 8 Ukázky kaligrafických listů

¹⁷ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991. s. 22.

2. 6 Instituce

V některých novinových článcích byly zmíněny konkrétní knihy restaurované v hodonínské dílně, jiné se daly identifikovat podle fotografií. Byly tak osloveny některé instituce, pro které L. K. restauroval, a mohlo dojít k porovnání zjištěných informací s originálními díly.

Ve **Vědecké knihovně v Olomouci** proběhla dne 11. 5. 2020 osobní návštěva spojená s průzkumem a fotodokumentací dvoudílné Olomoucké bible a Zábrdovického evangeliáře. Stav knih a viditelné zásahy byly porovnány s restaurátorskými zprávami vylepenými na zadních příděštích knih. Bohužel se nepodařilo dohledat žádné dokumenty ke spolupráci s hodonínskou dílnou.

V případě **Bratislavské univerzitní knihovny** byla oslovena Mgr. Petra Matúšová, která poskytla prezentaci a článek s názvem *60 rokov Oddelenia reštaurovania dokumentov v Univerzitnej knižnici v Bratislave*, které byly prezentovaný na XVII. Seminári restaurátorů a historiků v Jihlavě.¹⁸ V případě restaurovaných rukopisů se žádná dokumentace nedochovala, ale některé restaurátorské zásahy je možno vyčíst ze digitalizovaných souborů, které jsou dostupné online na stránkách knihovny.¹⁹

Poslední institucí, se kterou hodonínský ateliér pod vedením L. K. spolupracoval, bylo **Oblastní muzeum v Mostě**. U hlavního kurátora jsou uloženy složky s rozsáhlou dokumentací obsahující mimo stručných popisů restaurátorských postupů také fotografie, korespondenci, která probíhala mezi muzeem a hodonínskou dílnou, předávací protokoly s identifikací knih a popisem poškození a vyjádření restaurátorské komise. Z těchto dokumentů je možno také vyčíst proces zadávání zakázky a její schválení komisí Ministerstva kultury. Jen vyřízení první zakázky trvalo déle než půl roku. Součástí osobní návštěvy muzea byla prohlídka vybraných svazků a naskytl se i možnost porovnat je se svazkem, který byl nakonec restaurován v Národním muzeu.

¹⁸ MATÚŠOVÁ, Petra. 60 rokov Oddelenia reštaurovania dokumentov v Univerzitnej knižnici v Bratislave. XVII. Seminář restaurátorů a historiků. Jihlava, 18.-21. listopadu 2019.

¹⁹ Digitální knihovna Univerzitnej knižnice v Bratislave <https://www.ulib.sk/sk/digitalizacia-ukb/digitalizacne-sluzby/digitalna-kniznica.html>

3 Ladislav Kolařík

L. K. patřil k nejstarší restaurátorské generaci, která utvářela základ oboru v Československu, a do které patřili také Milan Kodejš (1933), Václav Vojtíšek (1883-1974), Vladimír Bukovič nebo Josef Vyskočil.

Narodil se 6. prosince 1909 v Hodoníně na Moravě do chudé rodiny jako osmé z jedenácti dětí. Jeho otec František Kolařík²⁰ byl legionářem a zemřel roku 1928. Maminka Marie Kolaříková (za svobodna Konečná)²¹ vychovávala děti sama v malém domečku v hodonínské čtvrti Na Pančavě. Po absolvování základní školy se v letech 1923-1926 vyučil knihařskému řemeslu v tiskárně a knihvazačství Emila Pouchlého v Hodoníně.

Obr. č. 10 Knihařství, papírnictví a knihtiskárna Emil Pouchlý

Roku 1929 nastoupil do armády. Sloužil v pomocné rotě 6. pěšího pluku tzv. Hanáckém, od 1. října 1929 do 1. dubna 1931, kdy byl přeložen do zálohy. Během války v armádě zastával funkci zdravotníka.

Od roku 1934 působil jako živnostník ve své vlastní dílně (viz. kapitola Dílna).

Ve třicátých letech, nejspíše v tělovýchovném spolku Sokol, potkal svou budoucí manželku Annu, která studovala na obchodní akademii a poté pracovala jako účetní i pro svého manžela. Za vydělané peníze si Anna ve třicátých letech koupila dům v Hodoníně na ulici Dukelská, kde pak bydlela se svou rodinou. Sňatek s L. K. uzavřela v roce 1939, roku

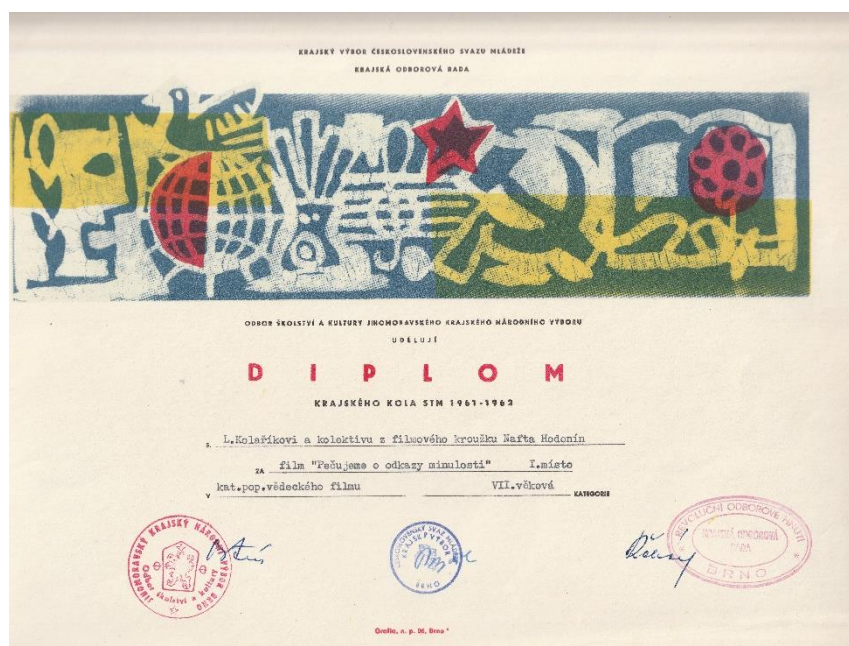
²⁰ *11. 9. 1874 †15. 9. 1928

²¹ *16. 3. 1878 †21. 2. 1961

1943 se jim narodila dcera Marta, o tři roky později pak syn Jiří. Dcera Marta po gymnáziu studovala dva roky chemii v Bratislavě, studium ale nedokončila a začala pracovat po boku svého otce. Syn Jiří si ke knihařskému řemeslu bohužel cestu nenašel, i když v dílně občas vypomáhal. Jakožto spíše technický typ vystudoval obor Lékařská elektronika na Vysokém učení technickém v Brně. Svému otci, zapálenému amatérskému filmaři, pomáhal s natáčením a úpravou filmů.²²

3. 1 Film *Pečujeme o odkazy minulosti*

Jedním z koníčků L. K. byl amatérský film, kterému se věnoval společně se svým synem. V roce 1962 natočil krátký amatérský film o restaurátorských technikách s názvem *Pečujeme o odkazy minulosti*, který vyhrál 1. místo krajského kola STM (Soutěž tvořivosti mládeže) 1960-1961 pořádaného Odborem školství a kultury Jihomoravského krajského národního výboru v kategorii populárně vědeckých filmů a 3. místo v kategorii populárně vědeckých filmů v ústředním kole STM 1962²³, které uděloval Ústřední výbor československého svazu mládeže.

Obr. č. 11 Diplom za 1. místo krajského kola STM 1961-1962 za film *Pečujeme o odkazy minulosti*

Restaurátorský ateliér Ústředí uměleckých řemesel v Hodoníně navázal v roce 1964 spolupráci s knihovnou Matice slovenské v Martině. Zde L. K. i přednášel o péči o vzácné i

²² Rozhovor s Ing. Jiřím Kolaříkem 18. 8. 2020.

²³ SVOBODA, Lubor. Další úspěch filmařů. *Slovácko*. 1962, č. 40, 3. října.

ostatní knižní památky a součástí přednášky bylo také promítání filmu z hodonínského ateliéru *Pečujeme o odkazy minulosti*.²⁴

3. 2 Pracovní cesta do Florencie

Jednou z největších pracovních příležitostí byla pro L. K. cesta do Florencie, kde roku 1966 došlo k povodním. Vody řeky Arno zaplavily téměř celou Florencii a poškodily řadu významných památek a institucí. Mezi jinými také muzea, knihovny a galerie, jmenovitě pak např. knihy uložené v bazilice Santa Croce, v muzeu Horne a ve florentské Národní knihovně. Právě Národní knihovna (Biblioteca nazionale centrale di Firenze) požádala prostřednictvím organizace UNESCO o pomoc známá světová pracoviště.²⁵ V zámku Fortezza u Santa Maria Novella vznikla laboratoř určená ke specializovaným studiím. Pod vedením vrchního superintendanta florentských galerií Dr. Baldiniho a ředitele Národní knihovny prof. Rafaela Casamassimy sloužila laboratoř pro navrácení původních hodnot uměleckým dílům, knihám i papýrům.²⁶

Jako jediný ze socialistických států byla ke spolupráci oslovena právě Československá socialistická republika. Pomocné práce byly rozděleny do tří etap, během kterých se do Florencie vypravilo několik desítek československých konzervátorů.²⁷ Mezi nimi restaurátorky grafik Radmila Jiránová, Eva Beránková a Anna Chládková, které pracovaly na oddělení rytin a kreseb, a restaurátor knih Albín Kuthan (v roce 1969)²⁸. Roku 1968 mezi nimi byl také L. K., kterého si Florencie sama vyžádala, jako specialistu na pergamenové písemné památky. Ve Florencii strávil dva měsíce v paláci Fortezza jako člen šestnáctičlenné skupiny. Spolupracoval s konzervátory z Nového Zélandu, Skotska, Švýcarska, západního Německa, Ghany a Itálie. Velmi cenným kolegou pro něj byl chemik Ing. Joe Davidson Kvaku Nkrumah z ghanského Národního muzea. Kolaříkovým největším přínosem byla práce na sbírce Homérových básní. Středověký přepis Homéra se mu dostal do rukou ve velmi špatném stavu, kterému příliš neprospěly ani předchozí restaurátorské zásahy provedené kolegy z Anglie, kteří pergamen prali v horké vodě. Část dokumentu byla

²⁴ Slovácko, 1964, č. 50, 9. prosince.

²⁵ VANIŠOVÁ, Milana. *Historický vývoj oboru Konzervátorství restaurátorství papírových dokumentů a knižní vazby, používaných metod a vzdělávacích institucí v Československu a České republice*. Litomyšl, 2018. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, fakulta restaurování. s. 102.

²⁶ Roma, 31. května 1968.

²⁷ VANIŠOVÁ, Milana. *Historický vývoj oboru Konzervátorství restaurátorství papírových dokumentů a knižní vazby, používaných metod a vzdělávacích institucí v Československu a České republice*. Litomyšl, 2018. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, fakulta restaurování. s. 102.

²⁸ Prospekt z výstavy knižní vazby A. Kuthana a grafik M. Michálka. Zde je jako důvod návštěvy Florencie uvedena povodeň způsobená řekou Arno v listopadu roku 1964.

zachráněna nahříváním nad párou a následným oddělováním jednotlivých listů. Ty se následně čistily, sušily, napínaly a lisovaly. Chybějící části byly doplněny suspenzí ručního papíru.

L. K. pomáhal i při záchraně Danteho rukopisu, ze kterého zmizel text a z listů se dochovaly pouze fragmenty. Postup byl obdobný jako u Homéra, jen tentokrát se nedochoval text. Ovšem na psaní byl použit železogatový inkoust, jehož kyselost narušila strukturu pergamenu asi do poloviny jeho síly, takže bylo možné jej vidět v průsvitu. Expertiza v Římě prokázala, že se skutečně jedná o Danteho rukopis, proto byl navržen postup pro obnovení původního textu. Pergamen byl poprášen jemným práškem pigmentu nebo barviva a od spodu pomalu provlhčován. Vlhkost pronikla nejdříve ztenčenými místy na pergamenu a v nich se prášek přichytil. Prášek z vyšších míst, kam se vlhkost ještě nedostala, mohl být snadno odstraněn.²⁹ Zrestaurováním tohoto velmi poškozeného díla si Kolařík získal respekt mnoha zahraničních kolegů. Navštívil jej restaurátor z Cambridge D. O. Shaw, ředitel Národní galerie v Kjótu jej pozval na návštěvu do Japonska a výzkumný ústav UNESCO pro restaurátorské techniky v Římě jej pozval, aby se podělil o své restaurátorské a konzervátorské zkušenosti s tamními kolegy.³⁰ Jeho práce a postupy mnozí označili za zcela nové.

Podle mnoha článků z dobových novin byli Italové výkony restaurátorů z východního bloku ohromeni.³¹ Tématu Čechů ve Florencii byl také věnován článek v italských novinách Roma, kde oba vedoucí laboratoře Dr. Baldini a prof. Casamassi vyjádřili zvláštní pochvalu pracovním z východního bloku, které je prý překvapily „vzácnými zkušenostmi a schopnostmi“.³²

²⁹ SIDORENKO, Juraj. Ďakujem z Florencie. *Práca*. 1. februára 1969. Podle článku se k tomuto kroku pan Kolařík teprve chystal.

³⁰ SIDORENKO, Juraj. Ďakujem z Florencie. *Práca*. 1. februára 1969.

³¹ DROBNÁ, Jiřina. Objev při restaurátorských pracích ve Florencii. *Slovácko*, číslo 50, 18. prosince 1968.

³² Roma, 31. května 1968.

Obr. č. 12 Kolegové z florentské knihovny

Obr. č. 13 Biblioteca Centrale Nazionale ve Florencii

Roku 1975 obdržel L. K. medaili ke 30. výročí osvobození města Hodonín sovětskou armádou, dva roky poté také medaili jako čestné uznání k 25. výročí Ústředí uměleckých řemesel v Praze.

Koncem roku 1979 odešel L. K. do důchodu a ateliér převzala jeho dcera Marta Kolaříková, stále však pod dohledem otce, který zde pracoval, zajišťoval zakázky a dohlížel na dodržování termínů. Ve svém dopise J. Mutvillovi z 20. 1. 1980 se zmiňuje o nejisté budoucnosti ateliéru, který vybudoval: *„Omlouvám se pro dlouhé odmlčení, zaviněné nepěknými událostmi kolem budoucnosti ateliéru. Komusi se zalíbilo ujmout se moci nad vším, co jsem s námahou vybudoval. Jeho záměru se daří, já jsem byl vlastně z ateliéru vykázán a stejný osud pravděpodobně stihne v těchto dnech i mou dceru, která je vedoucí.“*³³

Jakožto členové Svazu českých výtvarných umělců mohli s dcerou Martou vykonávat řemeslo jako svobodné povolání. Vybudovali proto menší ateliér, kde chtěl L. K. pokračovat s výzkumem restaurátorských technik.

Ve věku sedmdesáti let se u něj začaly projevovat problémy se zrakem způsobené glaukomem. Roku 1983 už viděl jen na jedno oko, a i na ně velmi špatně.³⁴ Nadějí na zastavení zhoršení zbytku zraku byl lék Timoptic, který u nás bohužel nebyl k dostání, z Francie mu jej zasílal přítel J. Mutville.

³³ Dopis pro J. Mutville z 20. 1. 1980

³⁴ Dopis pro J. Mutville z 29. 4. 1983

Jako dárek k 75. narozeninám obdržel L. K. dopis od místopředsedy okresního národního výboru Hodonín PhDr. Antonína Seménka. V dopise je přání k narozeninám a oznámení, že za svou dlouholetou práci obdrží vyznamenání „Budovatel okresu Hodonín“. V tomto dopise se také píše o navržení jeho osoby na udělení čestného titulu „Zasloužilý pracovník kultury“, který uděluje Ministerstvo kultury ČSR, a který stejného dne skutečně dostal.

Obr. č. 14 Titul a medaile *Budovatel okresu Hodonín*

Nejspíše poslední zakázkou byla spolupráce s Oblastním muzeem v Mostě, která neslavně zakončila dlouhá léta hodonínského ateliéru. V roce 1990 byla Marta Kolaříková vyzvána k navrácení tří starých tisků zpět Oblastnímu muzeu v Mostě. Byly to herbář Jacoba Theodora Tabernaemontana *New vollkommenlich Kräuter-Buch* z roku 1664, překlad Bible Kašpara Ulenberga *Sacra Biblia* z roku 1630 a právní spis Dionysia Gothofreda *Corpus Iuris Civilis* z roku 1652.³⁵ Knihy byly dány k restaurování v roce 1986 a měly být hotové ještě toho roku. Na několikerou žádost byl ale tento termín posunut, naposled k roku 1989, kdy byl komisi restaurátorů Díla předložen pouze rozpracovaný svazek s tím, že další dva se nachází ve stejném stavu. Až roku 1991 byla celá záležitost předána právnímu oddělení podniku Dílo a bylo vyžadováno navrácení knih. Odpovědí byla jen další žádost o prodloužení termínu, případ nebyl vyřešen ani koncem roku 1992. V dopise od p. Vrkočové se uvádí, že stížnost vyřizoval pan Kolařík, v té době čekající na ateliér, který mu měl být

³⁵ KVAPILOVÁ, Alena. Nedobytný trezor. Pod Hněvínem – historií a přírodou Mostecká, 4/2020. s. 17-20.

navrácen v restitucích. Knihy měly být muzeu navráceny 10. 5. 1993. Při předání se však vyskytl problém v podobě nefunkčního zámku u trezoru, ve kterém byly knihy uloženy. Po otevření trezoru knihovnice mosteckého muzea paní Kvapilová zjistila, že knihy jsou ve stejném stavu jako před lety. Tehdejší situaci popisuje: „*Stav jejího ateliéru je neutěšený a naděje na získání nových prostor dle mne mizivá. Kromě toho je nemocná a není alespoň dle mne schopna samostatné činnosti.*“³⁶ Po tomto nešťastném incidentu restaurátorská praxe hodonínského ateliéru skončila.

Ladislav Kolařík zemřel 25. 2. roku 2000 v Hodoníně.

3. 3 Přednášková činnost

- 29. března 1965. Restaurování vzácných písemných památek. Okresní knihovna v Hodoníně.
- 21. března 1966. O restauraci vzácných literárních památek. Státní vědecká knihovna v Olomouci.
- 25. května 1966. Restaurování vzácných rukopisů a starých knih. Výstava Iluminované rukopisy v Moravském museu v Brně.
- 2. března 1976. Restaurování starých knih a rukopisů. Okresní muzeum a Dům kultury v Kroměříži.

³⁶ Záznam ze dne 10. 5. 1993 o přebírání 3 starých tisků z restaurátorského ateliéru Marty Kolaříkové v Hodoníně /protokol říjen 1986/

4 Dílna

Za dlouhou dobu, kdy L. K. pracoval jako umělecký knihvazač a restaurátor, byl nucen několikrát změnit adresu působiště. Všechny dílny pracně zavedl sám, a to i za živnostníků a nestraníků ne příliš přejícného politického režimu. Většina informací v této kapitole pochází z rozhovoru s Ing. Jiřím Kolaříkem, synem Ladislava Kolaříka, který proběhl 18. 8. 2020 v Lužicích.

Roku 1934 založil L. K. první knihvazačskou dílnu na adrese Dukelská 7 v Hodoníně (dnes tř. Dukelských hrdinů v místě Komerční banky). K této dílně a živnosti mu pomohli jeho kamarádi z tělovýchovného spolku Sokol, kteří se mu u banky zaručili. Jako důkaz tohoto aktu se dochovala směnka na 20 Kč podepsaná dvaceti jmény. Na zadní straně je razítko s datem 23. 5. 1934.

Obr. č. 15 Směnka k zaručení první dílny

Obr. č. 16 Se zaměstnanci před první dílnou. Zleva J. Šřavík, ?, ?, M. Antoř, L. Kolařík, Konečný

Během druhé světové války byly hlavní budova i dílna na jejím dvoře zničeny během náletu. Dílna byla v letech 1947-1948 přesunuta do zakoupeného domu na adrese Stalingradská 36, dnes na Národní třídě v Hodoníně. Dům byl nejspíše konfiskátem po Němcích či německých židech a byla zde zřízena dílna s malým obchodem. Mezi lety 1952 až 1959 byla dílna součástí Tvaru, družstva Svazu československých výtvarných umělců v oboru umělecké knižní vazby. Doba však nebyla tomuto řemeslu příliš nakloněna, pracovalo se na různých zakázkách, mimo jiné i na divadelních kulisách, albech nebo kazetách na šperky. Proto L. K. roku 1959 založil a vedl restaurátorský ateliér písemných památek pod Ústředím uměleckých řemesel v Praze.³⁷

Jakožto knihař a kaligraf začal objíždět knihovny, muzea a archivy se svými pracemi a nabízel své služby jakožto tvůrce faksimilií a restaurátor knih. Tímto způsobem se nejspíše dostal ke svým prvním restaurátorským zakázkám.³⁸

Začátky nebyly jednoduché, jelikož všichni pracovníci byli vyučení knihaři, jak bylo v této době běžné, protože u nás ještě nebyla škola, kde by se restaurování vyučovalo. Pracovníci ateliéru tedy vycházeli z poznatků Josefa Vyskočila, v té době vedoucího

³⁷ Z rozhovoru s Ing. Jiřím Kolaříkem. 18. 8. 2020

³⁸ Z rozhovoru s Ing. Jiřím Kolaříkem. 18. 8. 2020

konzervátora dílny Státní knihovny pražského Klementina a z vlastních zkušeností a výzkumů.³⁹

V rámci rekonstrukce Hodonína v 70. letech byl dům na Stalingradské ulici zbourán a na jeho místě byla postavena knihovna. Dílna tak byla přesunuta do domu na ulici Scota Viatora, kde měli pracovníci k dispozici osm vybavených pracoven.⁴⁰ V této době už v dílně začala pracovat i Kolaříkova dcera Marta.

Obr. č. 17 Dílna na ulici Scota Viatora v Hodoníně

Roku 1989 byli donuceni opustit dosavadní pracovní prostředí, které ne úplně lehce vybudoval. Dílna fungovala ještě dva roky pod vedením soudruha Šimečka z Kyjova, který zde dříve působil jako zaměstnanec. L. K. se se svou dcerou přesunul do ulice Horní Plesová 73, Hodonín, která se ale postupně bourala. V dílně na ulici Scota Viatora byli nuceni zanechat téměř veškeré vybavení.

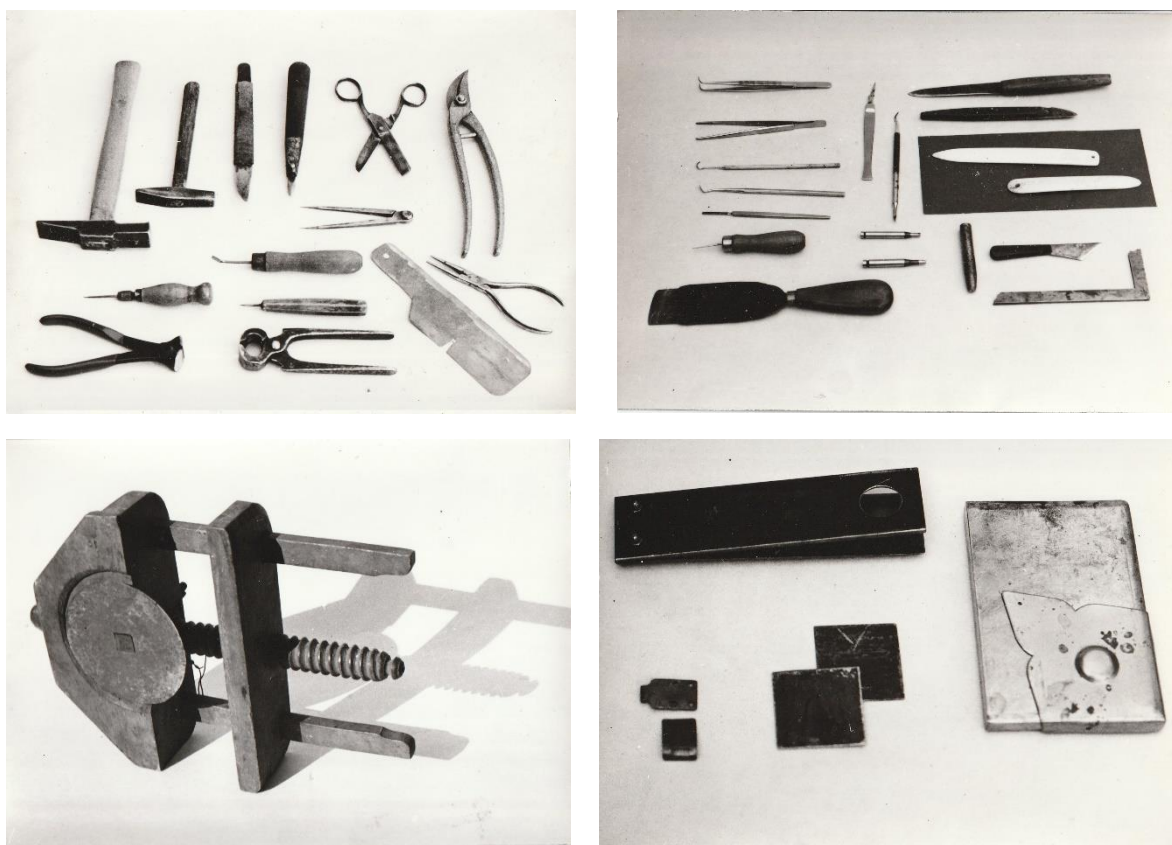
Po revoluci byla podána žádost na restituci a odškodnění za zbouraný ateliér na ulici Stalingradská, Hodonín. U tohoto případu se však ukázalo, že při přepisu domu si jednu třetinu ponechal advokát z Prahy, který měl přepis nemovitosti na starosti. V restituci byla získána náhrada pouze za dvě třetiny domu, což činilo 250 000,- Kčs. Snaha o privatizaci

³⁹ NOVOTNÝ, Jiří. Kouzelník žije v Hodoníně, *Slovácko*, ročník XVII, č. 48, 1. prosince 1976.

⁴⁰ CVEK, Vojtěch. Křísitelé dávných hodnot, *Lidová demokracie*, 28. listopadu 1946.

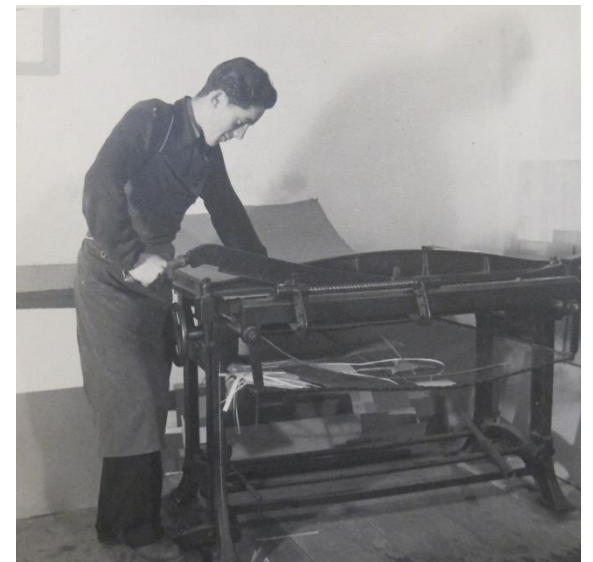
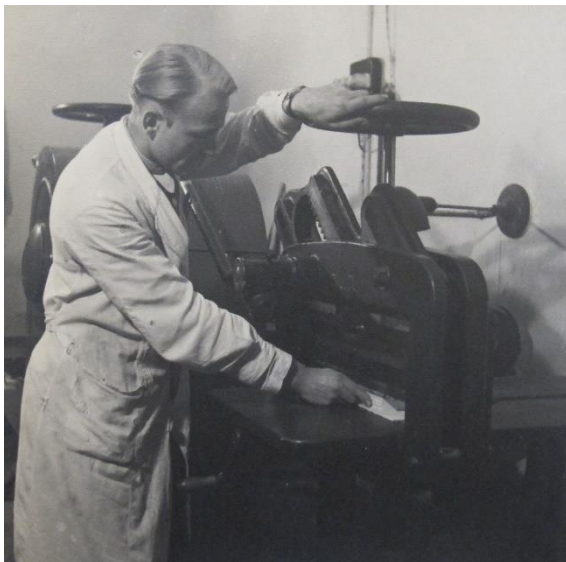
dílny na ulici Scota Viatora také nebyla úspěšná. Byl vypracován projekt, který byl ale na úřad doručen až tři dny po termínu a majitelem teď už soukromé dílny se stal Šimeček.

Dílny měly většinou několik místností (v případě dílny na Národní třídě byl součástí i malý obchod s pracovnou) s prostorem pro administrativu. Mezi vybavení dílny patřily dřevěné stoly u širokých oken, knihovna, skříň s chemikáliemi, trezor, lisy, blokové řezačky, pákové nůžky, šicí rámy, fotografická komora, sterilizátor, ozařovací skříň a chemická laboratoř s důlním ventilátorem.⁴¹

Obr. č. 18 Ukázka nářadí používaného v Kolaříkově knihařské a restaurátorské dílně

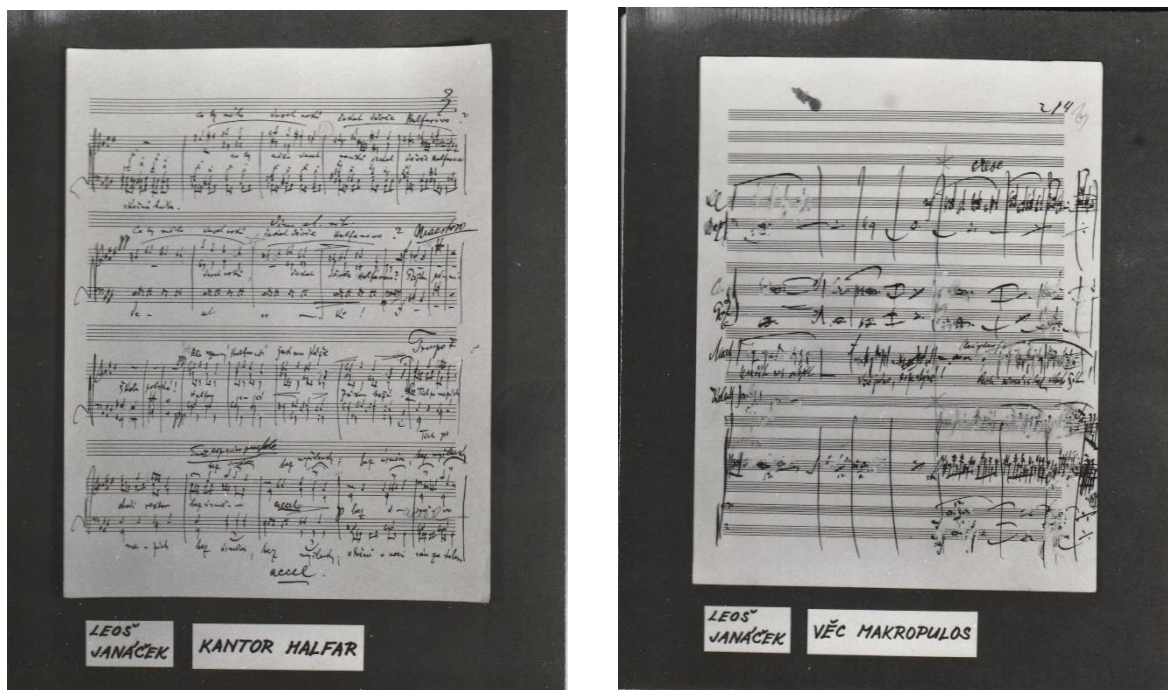
⁴¹ NOVOTNÝ, Jiří. Kouzelník žije v Hodoníně, *Slovácko*, č. 48, ročník XVII, 1. prosince 1976.

Obr. č. 19 Ukázka vybavení první dílny

5 Faksimile

Prvním restaurátorským zásahům předcházela dlouhá doba zájmu o kaligrafii a tvorbu faksimilí. Skrze tento zájem se L. K. dostal ke svým prvním restaurátorským zakázkám, přičemž jako první sám uváděl práci pro Národní muzeum v Praze z roku 1958, která byla určena do expozice Muzeum knihy ve Žďáře nad Sázavou.⁴² Jako nejnáročnější označil výrobu dvaceti autografů Leoše Janáčka pro jeho památník v Brně.

Obr. č. 20 Faksimile rukopisů Leoše Janáčka

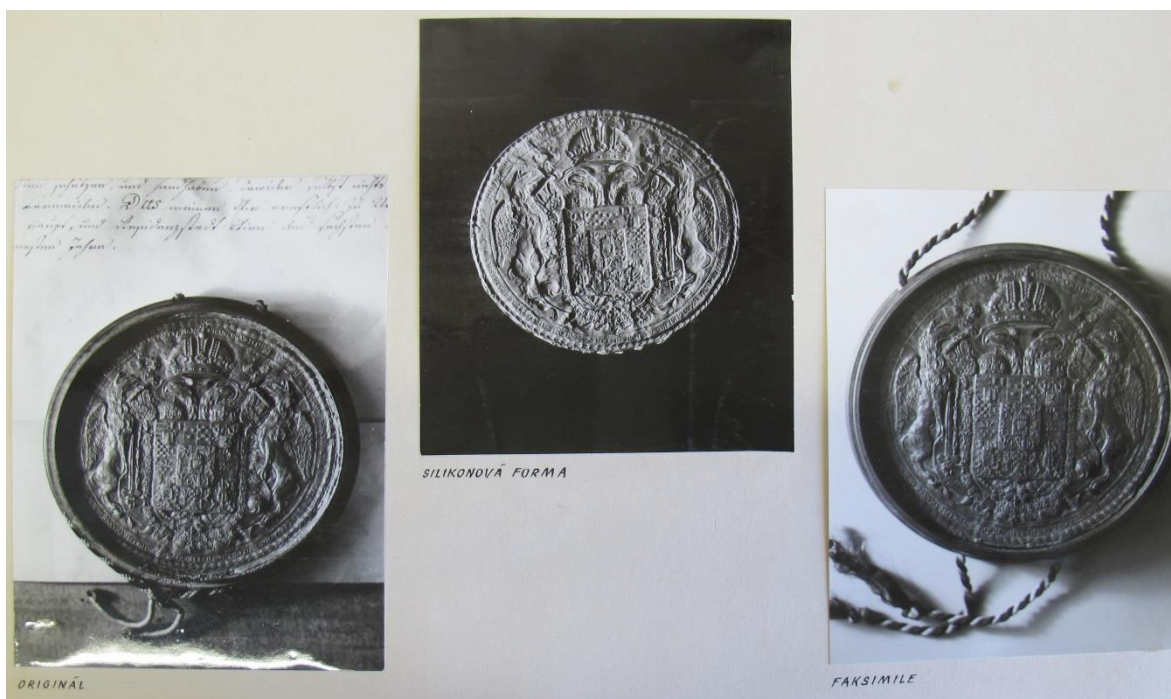
L. K. tvořil faksimile knižních folií i pergamenových listin, a to včetně voskových pečetí. Problematice zhotovení co nejuvěrnějších napodobenin pečetí věnoval nemalou pozornost.

Dříve se na formy, které byly následně vylity voskem, používala sádra, želatina nebo plastelína, což údajně vedlo k poškození originálu.⁴³ L. K. k jejich zhotovení používal formy ze silikonového kaučuku Silopren. Tento silikon pocházel od německé firmy Bayer. Pečetě odléval ze včelího vosku s přídavkem kalafuny nebo smůly a k barvení používal rumělkou, saze nebo suřík.⁴⁴

⁴² KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilíi*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991. s. 50.

⁴³ Unikátní pečetě. *Moravský večerník*. 31. ledna 1969.

⁴⁴ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilíi*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991. s. 48.

Obr. č. 21 Ukázka výroby pečeti

V tomto směru je snad nejpůsobivějším dílem pergamenová listina Konfederace stavů, která je opatřena 96 pečetěmi, z nichž každá musela mít vlastní formu. Faksimile byla prý tak dokonalá, že při hodnocení provedené práce byl za kopii označen originál.⁴⁵ Tato faksimile byla prezentována na výstavě v japonské Osace roku 1970.

Obr. č. 22 Faksimile Konfederace stavů

⁴⁵ Z rozhovoru s Ing. Jiřím Kolaříkem 18. 8. 2020.

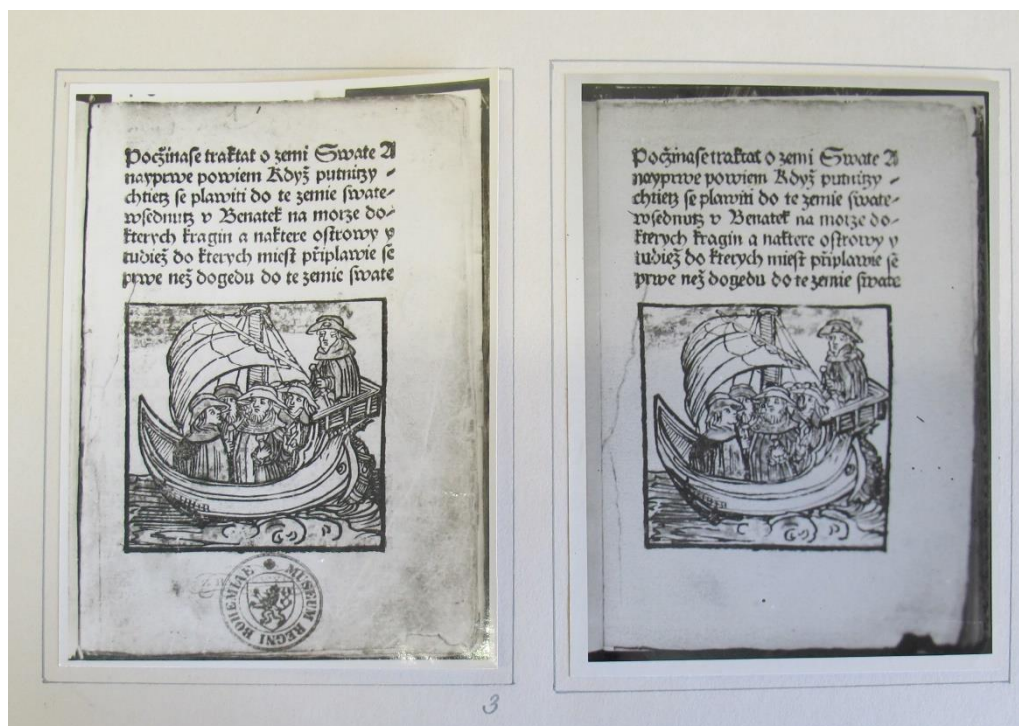
Další faksimile, které sloužily k prezentaci v zahraničí, byly kopie několika vzácných rukopisů, jež nechala zhotovit Matica slovenská v Martině pro světovou výstavu v Montrealu. Jednalo se o hlaholský pergamenový rukopis z 12. stol. (obr. č. 22), cyrilský rukopis ze 13. stol., nejstarší slovenskou literární památku *Veršované desatero* z roku 1532 a práci J. A. Komenského *Brána jazyka latinského z roku 1649*.⁴⁶

Obr. č. 23 Hlaholský rukopis, originál – kopie

Mezi ukázkami Kolaříkovy práce se nacházejí také listy z knih na ručním papíře. I když se často jednalo o případy tisku, faksimile byly psány a kresleny ručně. Většina originálů nese razítko s dvouocasým lvem a nápisem MUSEUM REGNI BOHEMIAE. Některé z těchto faksimilií sloužily jako příloha časopisu *Umění a řemesla*.

⁴⁶ OBROPTA, František. Z Hodonína do Montrealu. *Rovnost*, 14. září 1966.

Obr. č. 24 Příloha k časopisu Umění a řemesla, originál - kopie

L. K. také údajně spolupracoval s Pražským hradem, pro který měl vytvořit osm faksimilí vzácných historických královských listin.⁴⁷

Kromě jednotlivých listů se pracovalo také na faksimilích celých knih, jako například faksimile antifonáře vyšehorského, který vznikl pro Vlastivědný ústav v Šumperku.

Málokdy bylo možné pracovat s originálem, motiv byl na pergamen nebo papír přenesen z fotografie, která byla k originálu v poměru 1:1 na japonském papíru. L. K. využíval inkousty vlastní výroby.

⁴⁷ *Slovácko*, č. 45, 9. listopadu 1966.

6 Restaurátorské metody a používané materiály

V této kapitole jsou zmíněny pracovní postupy uvedené v knize *Restaurování písemných památek, tvorba faksimilií*, která vyšla v roce 1991.⁴⁸ Mnohé z postupů uvedených v této knize bylo možné pozorovat i na některých pisatelem restaurovaných objektech.

V úvodu knihy je čtenář obeznámen s vlivy, které vedou k poškození písemných památek. V několika následujících kapitolách jsou představeny způsoby zpracování knižní vazby. V kapitole *Vazba technicky dokonalá* je vyzdvihována vazba na zapuštěné vazy se hřbetníkem z plátna a lepenky. Tento typ vazby je možno pozorovat u většiny autorem restaurovaných objektů.

V následujících kapitolách jsou postupně rozebírány pracovní postupy restaurování jednotlivých materiálů. Část o restaurování uzavírá receptář s postupy hydrofobizace, ošetření usňového povrchu nebo odkyselení papíru. Poslední kapitola je věnována tvorbě faksimilií.

Knihy byla v roce 1989 schválena Ministerstvem školství ČSR jako učebnice pro střední a vysoké školy. Už v době svého vzniku však byla kritizována pro zastaralé metody, které se již nepoužívaly. Jedním vyjádřením k obsahu knihy je příspěvek ze sborníku referátů z 8. semináře restaurátorů a historiků, který se uskutečnil roku 1991 v Železné Rudě. V tomto článku je doslova uvedeno: „*Avšak způsob restaurování, mnohé technologie, doporučené pracovní postupy, chemikálie a materiály, které autor prezentuje, jsou minimálně dvě desetiletí překonány. Naprosto nelze souhlasit s restaurováním knižní vazby způsobem, při kterém se původní dřevěné desky, zdobná kůže a kování nahrazují novými „užitečnými“ materiály, při kterém je původní unikátní knižní vazba nahrazována vazbou moderní funkční.*“⁴⁹ Kritika se vztahovala k metodám hydrofobizace a používání některých chemikálií. Příspěvek upozorňuje na fakt, že pisatel knihy už delší dobu nesleduje vývoj nových metod v oboru. Je zde také uvedeno, že kniha před vydáním nejspíše neprošla rukama uvedených recenzentů ani odbornou a jazykovou úpravou.

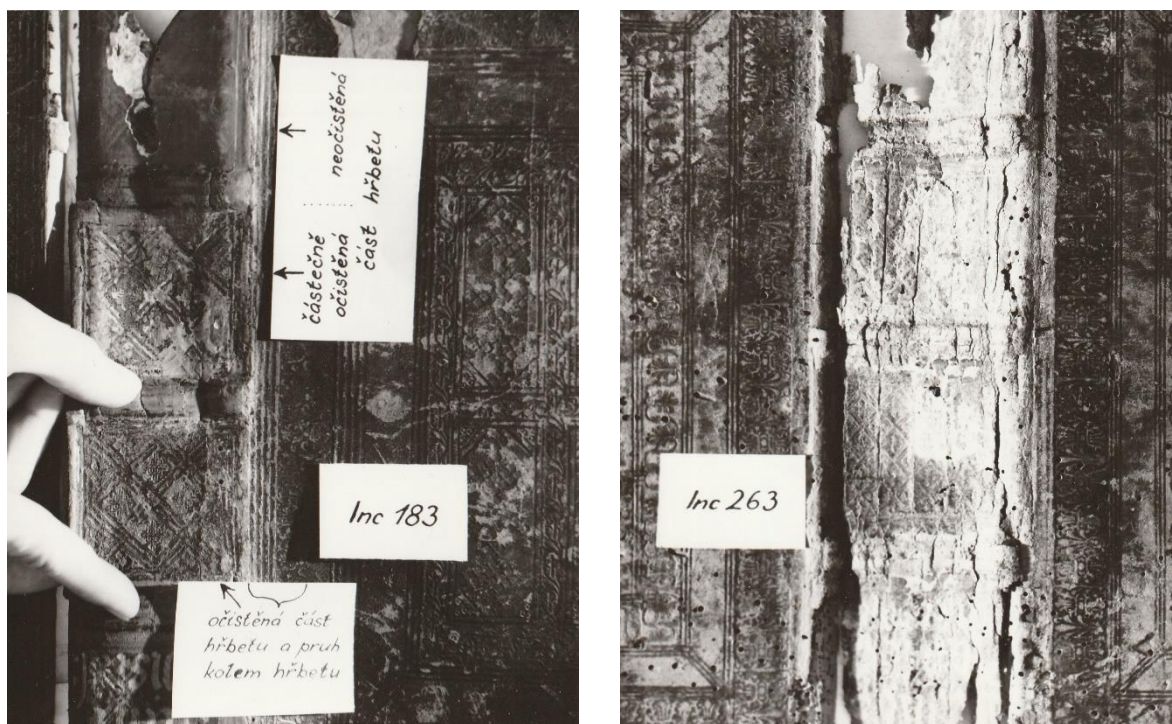
⁴⁸ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991.

⁴⁹ TOMŠŮ, Jana, KUKÁNOVÁ, Zlata a ŽUROVIČ, Michal. Ladislav Kolařík, *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*, Praha, Státní nakladatelství technické literatury 1991, 50 s. ed. *8. seminář restaurátorů a historiků: referáty. 25.-27. května 1991, Železná ruda – Špičák*. Praha, Státní ústřední archiv v Praze, 1992, s. 332.

Jako doprovodný materiál ke knize vznikl také film s názvem *Restaurování písemných památek*, který byl natočen roku 1989.

Restaurování

Jako první krok všech restaurátorských prací uvádí L. K. uložení všech demontovaných částí knihy do kartonových sáčků, aby mohly být navraceny nebo uchovány pro případ zkoumání. Každá kniha byla podrobena pečlivému průzkumu, po kterém byl stanoven předběžný postup práce. Byl také zhodnocen stav materiálů, aby mohlo být rozhodnuto o jejich navrácení, případně uložení mezi fragmenty. Při rozebírání vazby byly jednotlivé části ukládány do složek, obálek či pytlíčků s pečlivým označením signaturou vazby.⁵⁰ V některých případech byly při rozebrání listy očíslovány tužkou.

Obr. č. 25 Průzkum a dokumentace restaurátorského zásahu

⁵⁰ KOLAŘÍK, Ladislav. *Opis prác pri reštaurovaní a konzervácii historických knižných väzieb*. Kniha 81, Martin, 1982.

6. 1 Papír

Čištění

Po rozebrání se listy čistily mechanickou cestou pomocí štětců, skalpelů a gum. Jen více znečištěné listy se koupaly v teplé vodě, která se měnila až třikrát. Poslední koupel měla být ve vodě destilované. Na papíry, které potřebovaly nosnou podložku, byl použit silikonový nosný papír.⁵¹

Vyspravení trhlin

Trhliny v papíru se vyspravovaly japonským papírem, pergaminem nebo krepelinou. Je však také uvedeno, že v případě, kdy jsou listy po okrajích poškozené nebo ve větší míře „roztřepené“, bylo přistupováno k jejich ořezávání.⁵²

Zprůhlednění japonského papíru užívaného k vyspravení trhlin papíru bylo prováděno podle návodu J. Mutvilla. Používala se kvalitní potravinářská želatina s kapkou glycerinu a formalínu nebo vaječný bílek s formalinem nebo metylcelulosou.⁵³ Glycerin je i v malém množství nevyhovující kvůli snižování životnosti materiálů. Později Mutville zase doporučuje postup natření japonského papíru rýžovým škrobem a schnutí pod velkým tlakem mezi papíry napuštěnými olejem. U tohoto postupu doporučuje přidat polyvinylový alkohol v prášku.

Doplnění ztrát papírové podložky

K doplňování ztrát papírové podložky se používalo bavlněné papíroviny o délce vlákna 2 mm z Velkých Losin. Sušená papírovina se namočila do vody a rozmíchala, dokud ve vodě neplavala jednotlivá vlákna. Těsně před doléváním bylo přidáno klíždlo v podobě želatiny, škrobu (s přídatkem 15 % lihu), kožního klihu nebo kaseinu. Dolévalo se na zinkovém plechu (jeho okraje byly ohnuty a v rohu byl vytvořen odtokový kanálek) a na papírenské plsti s jemným mlýnským hedvábím. Po dolití se list papíru překryl opět mlýnským hedvábím, plstí a rovnou deskou a vložil se do lisu.⁵⁴

⁵¹ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991. str. 10.

⁵² KOLAŘÍK, Ladislav. Opis prác pri reštaurovaní a konzervácii historických knižných väzieb. *Kniha 81*, Marín. s. 164 Aplikováno na knihu Bemalte Kreütter Bücher z Oblastního muzea v Mostě.

⁵³ Dopis od J. Mutvilla z 13. července 1979.

⁵⁴ Dopis pro J. Mutville z 10. května 1979.

Další možností bylo doplnění ztrát starým nebo novým ručním papírem. Okraje obou papírů, jak originálu, tak doplňku, se seškrabaly skalpelem do ztracena. Oba okraje se k sobě přilepily škrobem a ve spoji se zahladily kladivem. V případě, že by doplněk zasahoval do textu, byl k originálu pouze přiložen a v místě spoje přelepen průhledným japonským papírem.

Obr. č. 26 Broušení okraje ručního papíru

Také byla používaná metoda strhávání. Poškozený okraj originálu se natřel škrobem a nalepil se na něj papír určený k doplnění ztráty. Po vyschnutí se přesahy doplňku strhly. Místa, kde došlo ke strhnutí se zapravila skalpelem a zahladila škrobem.

Rozpadlý dvoulist se lepil pruhy staršího ručního papíru, který byl přebroušen skelným papírem. Originální dvoulist byl upnut na hladkou kulatou tyč, která napomohla zbroušení okrajů do ztracena (obr. č. 27).⁵⁵ Proužek papíru, který sloužil k vyspravení středu byl utržen přes list pily (obr. č. 28). Zubaté okraje, které vznikly, se přelepily izolepou jejímž stržením bylo docíleno pozvolného přechodu na list originálu.⁵⁶

⁵⁵ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991. s. 13.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 16.

Obr. č. 27 Zbrušování papíru přes kovovou tyč

Obr. č. 28 Trhání papírového pásku přes list pilky

Obr. č. 29 Lepení pruhu papíru do středu složky

Odkyselení papírové podložky

Kyselost papíru byla snižována lázní ve vápenném mléce a následně uhličitanu sodném, kde by se měly zbytky vápna přeměnit na uhličitan vápenatý. L. K. upřednostňoval postup odkyselení s mírným bělením ve vodě s přídavkem amoniaku.⁵⁷

Štěpení

Metoda štěpení byla používána od poloviny 19. stol. pokud byla potřeba zachránit obě strany listu. L. K. uvádí, že se na obě strany nanese tenká vrstva silonu, která se odstraní po okrajích. Štěpení se provádělo ve vlažné vodě, kde byl papír tahem rozdělen – rozštěpen na dvě poloviny.⁵⁸ Tyto poloviny byly vysušeny mezi filtračními papíry a škrobem nalepeny na nový list ručního papíru nebo na hedvábnou síťovinu. Dnes už se od této metody upustilo, jelikož nebylo možné obě poloviny zase přesně sesadit dohromady.

Obr. č. 30 Štěpení

⁵⁷ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991. s. 43.

⁵⁸ ĎUROVIČ, Michal a kol. *Restaurování a konzervování archiválií a knih*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2002. s. 240. Zde je štěpení papíru prováděno suchou cestou, ne ve vlažné vodě. Také jako nosič už je vkládán japonský papír.

Hydrofobizace

Hydrofobizace probíhala po všech opravných zásazích. Jednalo se o namáčení listů do slabého roztoku polymethylmetakrylátu, tj. plexiskla. Po vytažení a vyschnutí nesmí být patrná žádná vizuální změna. Tato metoda byla používána jako způsob povrchového klížení a ochrana proti škodlivým vlivům prostředí.⁵⁹ Listy bylo možno sušit na rámech s řídkým výpletem nerezového drátu nebo na šňůře připnuté kolíčky na prádlo. Hydrofobizační prostředek se skládal z amylacetátu (60 %), acetonu (30 %) a chloroformu (10 %). Tyto prvky slouží jako rozpouštědlo organického skla (str. 43). Potřebná maximální hustota roztoku byla rozpoznána tehdy, když se kapky začaly spojovat ve velmi tenkou nit.⁶⁰

Obr. č. 31 Hydrofobizace

Klížení

Dříve se ke klížení papírové i pergamenové podložky používalo kličové vody s přídavkem kamence, kafru a salycilové kyseliny, která se nanášela zatepla. Později se

⁵⁹ Tato metoda byla v době vzniku knihy uznávána Výzkumným ústavem rest. technik UNESCO v Římě. Dnes je tato metoda považována za zcela nevhodnou.

⁶⁰ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991. s. 41-43.

doporučoval rostlinný kliš agar. Doklizení papíru v celé ploše probíhalo také ponořením do velmi slabého roztoku želatiny.

Dezinfekce

Vlhké písemnosti bylo nutno nejdříve vysušit na vzduchu nebo žehlením. Zárodky plísně se umrtvovaly zahříváním archiválie v parní nebo v plechové skřínce s výpary formalinu.

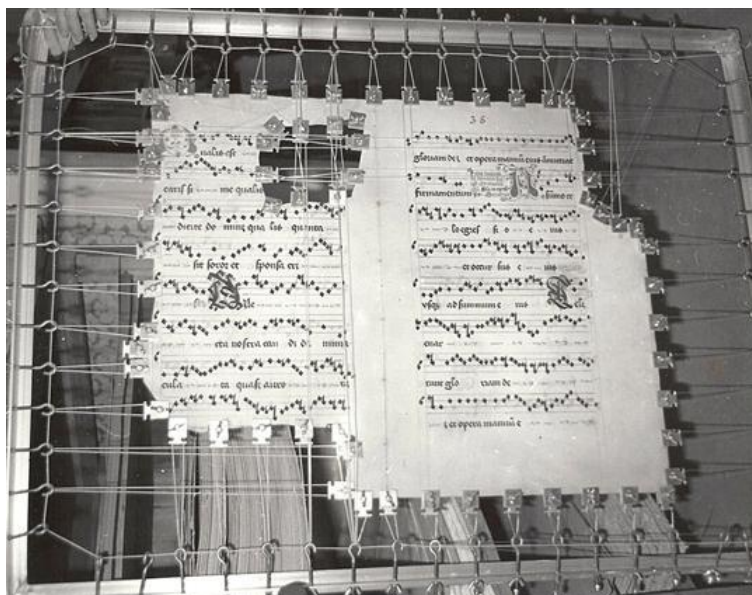
6. 2 Pergamen

Čištění

Okraje pergamenových listů ušpiněné mastnotou a nečistotami z rukou uživatelů se čistily gumami, skalpelem a skelným vláknem. Na závěr se rohy postříkaly řídkým kolagenem.⁶¹

Rovnáni

Lomy a zvlnění L. K. doporučoval odstranit oboustranným postříkem kolagenu. Při tomto postupu bylo nutno mít list napnutý na napínacím rámu.

Obr. č. 32 Rovnáni pergamenu - Mostecký kancionál

⁶¹ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991, s. 29.

Vyspravení trhlin a doplnění chybějícího materiálu

Trhliny v pergamenu se obvykle vyspravovaly japonským papírem nebo ovčím střívkem. Obě tyto metody označil L. K. za nevhodné. Pod papírem se prý text stává nečitelným, střívko časem žloutne, má tendenci se vracet do svého původního tvaru a tím dochází ke zkroucení a vlnění pergamenu. Proto začal používat blánu z hovězích jater. Blána je bez barvy, po zalisování ji na pergamenu téměř nejde vidět a zachovává si rovný tvar.⁶² Některé drobné trhliny se vyspravovaly papírovinou nebo naškrobeným pergamenem. Jako pojidlo byl používám škrob s přidáním asi 30 % kolagenu (rozvařený pergamen) a 5 % octa.⁶³

Chybějící části pergamenu byly raději nastavovány ručním papírem nežli novým pergamenem. Ruční papír se údajně lépe přizpůsobí pnutí v pergamenu a nedochází tak k jeho výraznější deformaci.

Degradace textu

Odpadávání textu, způsobené nedostatkem pojiva v pigmentu, bylo řešeno postříkem rozvařeného telecího pergamenu na poškozená místa. Barevná vrstva je takto trvale fixována bez chemické či vizuální změny.⁶⁴ Pokud je pergamen poškozen působením železogatového inkoustu, navrhol L. K. tuto stranu přelepit průhlednou blánou z jedné nebo i z obou stran, podle míry poškození.

V případě, že byl na vazbu použitý pergamen nesoucí nějaké informace, byl sejmut, vyčištěn a po vypnutí navrácen majiteli. Stejný postup byl doporučen i u pergamenů, které byly použity do středu složek nebo jako mezivazní přelepy.

Odstranění textu z pergamenu bylo prováděno pomocí skelného vlákna v tužce.

6. 3 Usňový pokryv

Třísločiněná useň se ještě před sejmutím napouštěla 10 % roztokem laktátu draselného. Pokud byla useň poškozená mezi hřbetem a deskou, byl zde nalepen pruh nové usně, na kterou už ale nebyl navrácen původní pokryv, protože by prý: „*Velmi brzy došlo*

⁶² SIDORENKO, Juraj. Ďakujem z Florencie. *Práca*. 1. februára 1969.

⁶³ Dopis pro J. Mutville z 20. ledna 1980.

⁶⁴ SIDORENKO, Juraj. Ďakujem z Florencie. *Práca*. 1. februára 1969. Zábrdovický evangeliář, Olomoucká bible.

*k prolámání a rozpadu původní kůže. Musíme proto v tomto místě úzký pásek původní kůže vyříznout.*⁶⁵

Usňový povrch byl v některých případech snímán pomocí skalpelu s kulatým ostřím. Po sejmutí byla vnitřní strana povrchu očištěna od zbytků lepidel a obroušena skelným papírem, kvůli zachování hloubky slepotisku. Při tvorbě slepotisku je někdy ornament tlakem přenesen i do samotné desky. Prohlubně takto vzniklé na vnitřní straně usně by tedy po nalepení na novou desku vedly k vyrovnání reliéfu ornamentu.⁶⁶ Pokud byl původní povrch navrácen na blok, byly jeho okraje zbrušeny do ztracena a nalepeny lepem.

Výzdobu usňového povrchu zlacením řešil L. K. v korespondenci se svým přítelem Mutvillem. Ve Francii byla ke zlacení používána pájka „Fix-or“ rozředěná 20–30 % vody (pro zlacení ořízek bez ředění). Při zlacení se nechala dobře zaschnout, přiložil se plátek zlata a tlačítkem patřičné teploty se otisknul do usně. Pro dosažení vyššího lesku se zlatého otisku dotýkali ještě prstem, kterým se předtím dotkli mastné kůže na obličejí. Opět se otisknul motiv, tentokrát však mnohem nižší teplotou.⁶⁷

6. 4 Dřevěné desky

Pro opravu dřevěných desek bylo používáno kaseinové lepidlo FIRMUS. Smíchal se v poměru jeden díl Firmusu se dvěma díly vody. Po 20 minutách vzniklo lepidlo, které se dalo ředit vodou v libovolném poměru. Pro desky z tvrdšího dřeva měla být konzistence hustší než u dřeva měkkého. Lepidlo muselo být spotřebováno do tří hodin, pak ztrácelo na kvalitě.

6. 5 Kovové prvky

V případě, že některá z kovových částí chyběla, byla nahrazena prvkem z mosazného plechu ve tvaru původního kování bez dekoračních prvků. Kování bylo doplňováno hlavně z funkčního hlediska, kdy mělo vazbu chránit před odřením, zabráňovat jejímu otevírání a zvlnění listů působením vlhka. L. K. je doplňoval i v případě, že se na vazbě žádné nedochovalo. Tehdy byl tvar kování odvozen od otisků na povrchu. Často se také stalo, že kování nebylo na desky nasazeno přesně, což lze také vyčíst z otisků v usni. V některých

⁶⁵ KOLAŘÍK, Ladislav, *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991, s. 26.

⁶⁶ KOLAŘÍK, Ladislav. *Opis prac pri reštaurovaní a konzervácii historických knižných väzieb. Kniha 81*, Martin, 1982. s. 164.

⁶⁷ Dopis od J. Mutvilla z 27. května 1979.

případech je možno pozorovat, že kovové prvky s plechovými puklami byly doplněny puklami soustruženými.

6. 6 Knižní vazba

Mimo restaurování jednotlivých prvků je potřeba se také podívat na komplexní restaurování knižní vazby, kde by tyto části měly tvořit celkový obraz historické vazby. Bohužel při restaurování nebyly příliš dodržovány historické postupy ani materiály. U některých knih je možno zaznamenat nedodržení historických typologických prvků, jakožto důsledek neznalosti typologického vývoje knižní vazby v minulosti.

Při restaurování často docházelo ke změnám způsobu šití. Vazby původně šité na pravé vazy s pokryvem nalepeným přímo na hřbet byly přešívány na vazy zapuštěné a u hřbetu bylo použito hřbetníku pro snazší otevírání.

Dalším z prvků, který byl nahrazován, byly předsádky. U některých historických vazeb se předsádky nenacházely vůbec, byly tedy vytvořeny čtyřmi listy pevného ručního papíru, které byly ve hřbetě vyztuženy páskem bavlněného plátna. V jiných případech byla předsádka tvořena jako u francouzské vazby dvěma jednotlivými listy tvrdšího papíru a pásku usně nebo plátna ve hřbetě.

Jindy byly na nově vylepené přidešti navraceny části původního výlepu, které nesly nějakou informaci. Stejným způsobem byly na zadní přidešti lepeny staré štítky ze hřbetu.

Obr. č. 33 Ukázka navracení fragmentů ze hřbetu a přideští

Před šitím byly na konec a začátek bloku vloženy ochranné listy čistého ručního papíru. Blok se sešil nití patřičné síly, hřbet se zaklížil, zakulatil tak, aby vznikla drážka, a přelepil jelenicí vyčiněnou rybím tukem a natřenou škrobem. Kapitálek byl vyšit na řemínek z měkké usně.

Hřbetník byl tvořen pruhem lepenky klihem nalepeným na balonové plátno. Po zaschnutí se hřbetník zbrousil a po celé šířce se přelepil pruhem papíru. Na hřbetník byly poté vylepeny falešné vazy ze silné usně.⁶⁸ Dřevěné desky byly v mnoha případech nahrazeny deskami lepenkovými. Desky byly nasazeny na blok na rozřepené motouzy, které byly přilepeny na vnější straně desek.

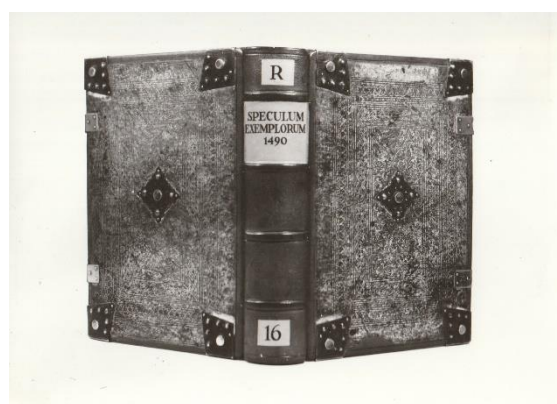
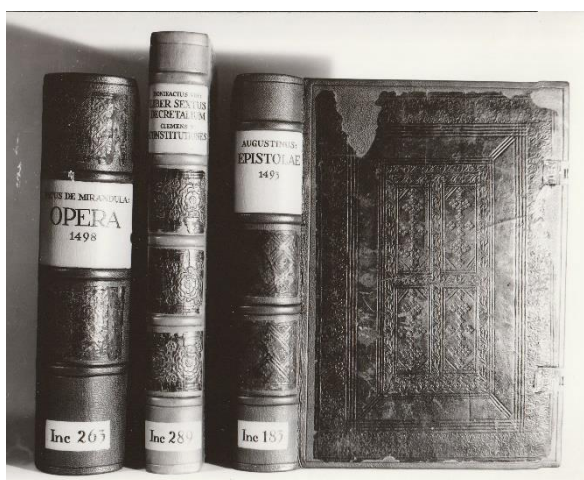
Na závěr se vazba potáhla speciální restaurátorskou usní z Výzkumného ústavu kožedělného v Otrokovicích. Při výběru byl volen stejný druh usně, jako u původního pokryvu. V případě, že byla původní useň zvolena nevhodně, byla nahrazen vhodnějším

⁶⁸ KOLAŘÍK, Ladislav. Opis prác pri reštaurovaní a konzervácii historických knižných väzieb. *Kniha 81*, Martin, 1982. s. 163 Počet falešných vazů se ale často neshodoval s počtem vazů na původní vazbě.

typem. Pokud byl na vazbu velkého formátu zvolen pokryv např. z koziny, byl tento pokryv nahrazen teletinou.⁶⁹ Na hřbet byla useň nalepena škrobem, na plochu desek kostním klijem.

Pokud nebylo třeba vazbu rozebrat, byly po oddělení desek rozešity první a poslední tři složky, které se po zhotovení předsádek a nastavení vazů opět přišily. Vazy se nastavovaly roztřepeným motouzem, který byl nalepen už od poloviny hřbetu. I u částečného restaurování byla upřednostňována vazba se hřbetníkem.⁷⁰

Pokud se vazba nedochovala vůbec, byla kniha převázána většinou do celousňové vazby s lepenkovými deskami, která byla doplněna kompletním kováním.

Obr. č. 34 Ukázka restaurování knižní vazby

6. 7 Používané materiály

V hodonínském ateliéru převládal názor, že původní materiál, i když dobře zachovaný, není příliš vhodný, jelikož v době vzniku vazby nebyly technologie ještě tak vyspělé jako nyní, a tedy je nutno jej nahradit. V některých případech to znamenalo vyměnit jej za materiál zcela jiný.⁷¹

Škrob a lepek

Pšeničný škrob se vařil tak, že se do jednoho litru vařící vody přileje škrob rozmíchaný ve studené vodě. Vařil se, dokud se nestal skelnatě průhledným. Pokud se škrob

⁶⁹ KOLAŘÍK, Ladislav. Opis prác pri reštaurovaní a konzervácii historických knižných väzieb *Kniha 81*, Martin 1982. s. 163.

⁷⁰ Ibidem, s. 165.

⁷¹ Ibidem, s. 161.

míchal až do vychladnutí, nebylo pak nutné jej pasírovat přes řídkou tkaninu nebo sítko, aby se s ním snáze pracovalo. Proto, aby se škrob příliš rychle nekazil, bylo doporučeno přimíchat do něj asi 15 % lihu, což mělo zvýšit i jeho lepivost na mírně mastném povrchu.⁷²

Lepek se vyráběl ve škrobárnách pod názvem Zlatomaz ve formě šupin. Dříve se mu říkalo obuvnický maz – pop.⁷³ Šupinky se namočily do vlažné vody a po slití se nejlépe rukama vypracovala hmota konzistence medu.

Usně a pergamen

Výzkum činění usní vhodných pro restaurování probíhal v koželužně v Třebchovicích. Usně činěné rostlinnými třísly byly na závěr máčeny v lázni roztoku kaliumlaktátu. Tento ústav však nemohl zajistit výrobu v malém měřítku, tak byla výroba přesunuta⁷⁴ do Výzkumného ústavu kožedělného v Otrokovicích. Useň činěná sicilskými třísly lépe odolává kyslíčnicku šířičitému ve vzduchu.⁷⁵ K jejímu činění bylo používáno činidlo zv. albánský sumach dovážené přímo z Albánie.

Při výrobě pergamenu na vazby knih následovala po omykání úprava povrchu klouzkem nebo napuštěním roztokem dextrinu. Při výrobě psacího pergamenu se povrch brousil pemzou za občasného polití vlažnou vodou. Na závěr se do vody mohlo přidat malé množství titanové nebo zinkové běloby. Před použitím pergamenu ke psaní bylo ještě doporučeno jej potřít roztokem volské žluči s alkoholem v poměru 1:1.⁷⁶

Pergameny pro dílnu byly vyráběny na zakázku. Pár pokusů výroby provedl také Kolaříkův tchán Černý, který se touto technologií chvíli zabýval. Jedním ze zajímavých výsledků byl pergamen z kozla, který ale nemohl být použit kvůli zápachu.⁷⁷

Nitě a motouzy

Při restaurování byly používány ručně motané nitě a motouzy z neběleného konopí a lnu od n. p. Juta.⁷⁸

⁷² KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991, s. 39.

⁷³ Používaný taky pro techniku modrotisku

⁷⁴ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991, s. 25.

⁷⁵ ČALA, Ladislav. *Lékaři rukopisů*

⁷⁶ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991, s. 35.

⁷⁷ Rozhovor s Ing. Jiřím Kolaříkem, 18. 8. 2020.

⁷⁸ ČALA, Ladislav. *Lékaři rukopisů*.

Blána z hověžích jater

Blána z hověžích jater, která se používá na vyspravení pergamenu, se stáhla, propřala ve vápenném mléce a po pořádném proprání v čisté vodě se nechala uschnout v napnutém stavu.⁷⁹ Lepila se škrobem s trochou kolagenu.

⁷⁹ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991, s. 30.

6. 8 Názorné příklady restaurátorských postupů na objektech restaurovaných v hodonínském ateliéru

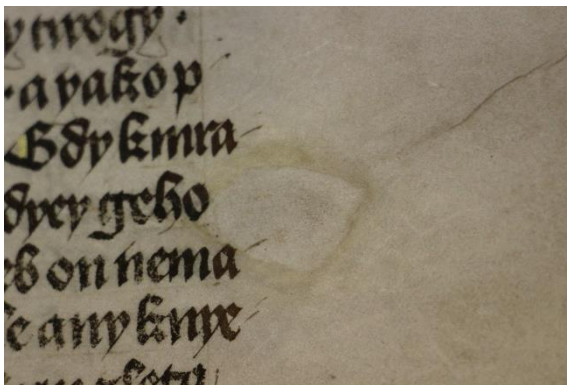
6. 8. 1 Doplnění papírové a pergamenové podložky

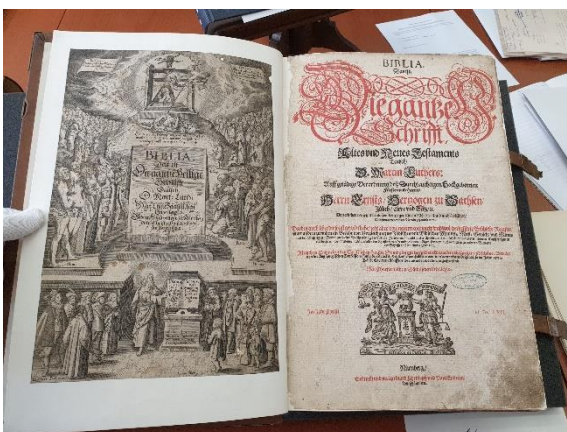
Obr. č. 35 Vyspravení složek novým pergamenem - Zábrdovický evangeliář

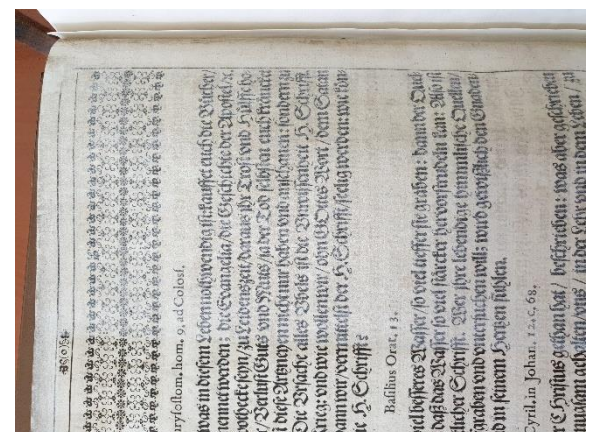
Obr. č. 36 Vyspravení listu ručním papírem

Obr. č. 37 Podlepení novým pergamenem

Obr. č. 38 Podlepení ručním papírem

Obr. č. 39 Zpevnění japonským papírem

6. 8. 2 Doplnění usňového pokryvu

Obr. č. 40 Doplnění usňového pokryvu s ukázkou zabroušení původní usně

6. 8. 3 Doplnění kovových prvků

Obr. č. 41 Soustružená pukla na původní nárožnice

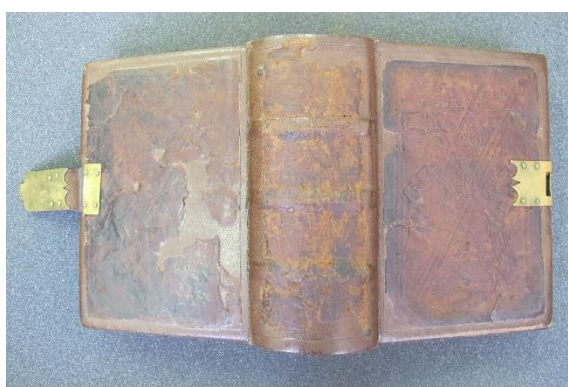

Obr. č. 42 Háčková spona

Obr. č. 43 Doplnění mosazných pukel a spony - Olomoucká bible

6. 8. 4 Knižní vazba

Obr. č. 44 Restaurování knihy - Kniha z Oblastního muzea v Mostě, před restaurováním, po restaurování, současný stav

Obr. č. 45 Restaurování knihy - Kniha z Oblastního muzea v Mostě, před restaurováním, po restaurování, současný stav

7 Restaurované objekty

Ke zpracování osobnosti restaurátora patří jistě i náhled na jeho práci. Z četných zdrojů bylo možno dohledat některé instituce i konkrétní díla, na kterých se pracovalo v hodonínském ateliéru. Instituce, které se jevily jako dobrý zdroj informací, byly osloveny s větším i menším úspěchem. Vybrány byly následovně ty, kde se povedlo dohledat restaurátorské dokumentace a bylo možno porovnat je s konkrétními objekty.

Tento text je dělen podle institucí, s nimiž L. K. spolupracoval, dále jsou uvedena konkrétní restaurovaná díla. Na úvod je zmíněna velmi stručná historie díla, jeho charakteristika a popis knižní vazby. Následuje popis restaurátorských kroků. V případě dochování dokumentace jsou zapsané postupy porovnány s originálem a jsou doplněny o poznatky z vizuálního pozorování.

7.1 Vědecká knihovna v Olomouci

Pro Vědeckou knihovnu v Olomouci byly restaurovány tři svazky knihy: dvoudílná Olomoucká bible a Zábřdovický evangeliář. Dokumenty k této zakázce se buďto vůbec nedochovaly, nebo jsou zatím bez evidence založené v archivu. Měli jsme však možnost si rukopisy osobně prohlédnout a porovnat tak stručné poznámky na předešlé skutečnosti. O restaurování Olomoucké bible se psalo i v několika novinových článcích.

7.1.1 Olomoucká bible, signatura MIII 1/I-II

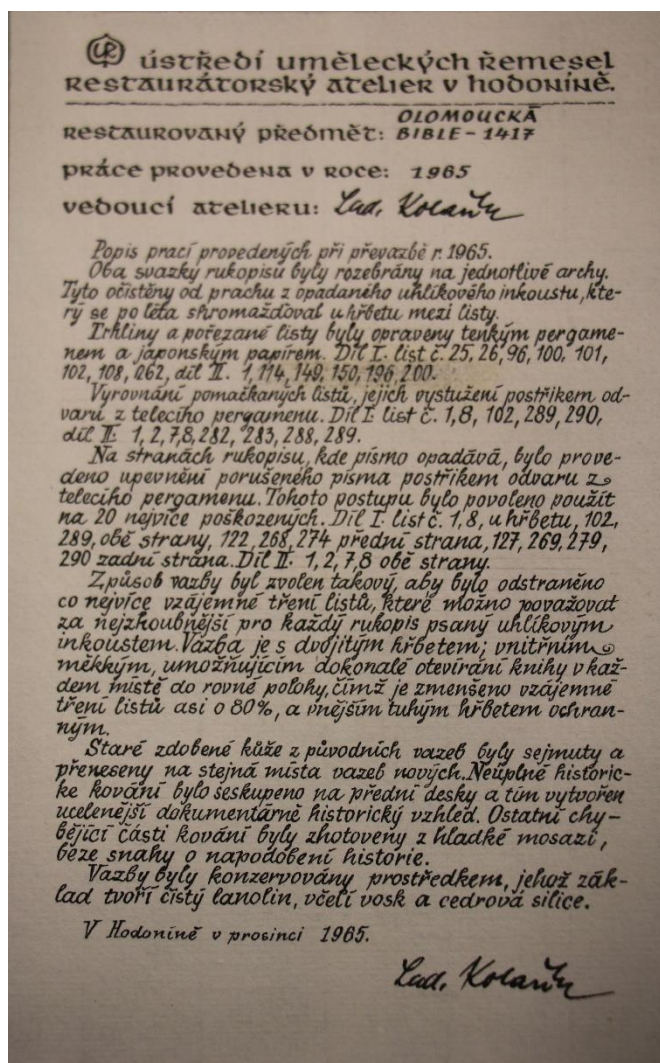
Tento rukopis byl prvně pojmenován Josefem Dobrovským podle místa uložení.

Dvoudílná bible pochází podle datace ve druhém svazku z roku 1417. Původně byla vlastnictvím některého z moravských klášterů, později olomouckých jezuitů. Dnes je dvousvazková bible národní kulturní památkou.

Vazba je pozdně gotická s dřevěnými deskami pokrytými tříslučiněnou usní a zdobenými slepotiskem. Na deskách se dochovalo pár bronzových/mosazných kovových prvků (původní kování na přední desce prvního dílu a na zadní desce druhého dílu).

Bible je psána na pergamenu českou bastardou. V prvním díle se nachází 30 figurálních miniatur, ve druhém je jich 47. Miniaturami olomoucké bible se poprvé zabýval Karel Šourek roku 1944, kdy pořídil jejich černobílé fotografie a jejich popis.

Oba díly Bible olomoucké byly restaurovány v hodonínském ateliéru od 8. září 1965 do ledna 1966, jak lze vyčíst z popisu restaurátorského postupu nalepeného na zadním

Obr. č. 46 Restaurátorská zpráva na zadním přideščí II. dílu Olomoucké bible

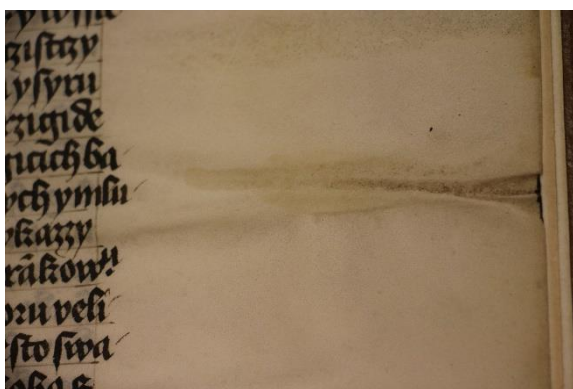
přideščí druhého dílu. Ještě před samotným restaurováním byl zhotoven podrobný pracovní protokol, který obsahoval všechny nutné zákroky a pracovní postupy.⁸⁰

Podle restaurátorské zprávy nalepené na zadním přideščí druhého dílu byly provedené restaurátorské zásahy následující: Oba svazky byly rozebrány a po suchém čištění jednotlivá folia vyspravena novým pergamenem nebo japonským papírem. U prvního dílu šlo o folia s čísly 25, 26, 96, 100, 101, 102, 108, a 162, u druhého dílu o folia 1, 114, 149, 150, 196 a 200. Po osobní prohlídce originálů uložených ve Vědecké knihovně v Olomouci⁸¹ nebyly tyto zákroky identifikovány, snad jen u folia 200 druhého dílu. Folia byla vyrovnána

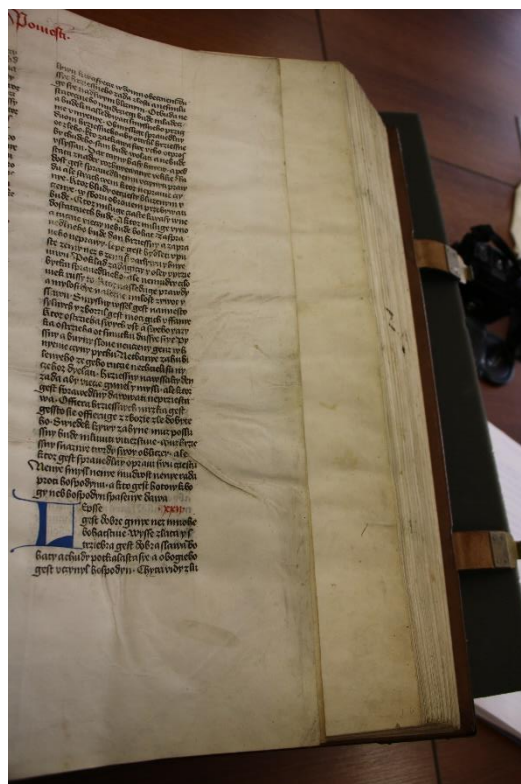
⁸⁰ ČALA, Ladislav. Jak se zachraňuje poklad, *Rovnost*, únor 1966.

⁸¹ Návštěva proběhla 11. 5. 2020.

a některá měla být zpevněna postříkem odvaru z telecího pergamenu.⁸² Takto ošetřena měla být folia s nejvíce poškozeným textem. Po prohlídce nebyla pozorována změna struktury pergamenu, která by tento zákrok nejspíše provázela. Na těchto foliích také nebylo pozorováno výraznější poškození textu, v porovnání s folii jinými. Výjimkou byla folia 7 a 8 druhého dílu, u kterých byl pergamen v porovnání s ostatními hladký a lesklý. Bohužel tento zákrok lze jen stěží prokázat některou z analýz, jelikož se jedná o kolagenový postřík na kolagenovém materiálu. U některých výraznějších skladů na okrajích lze pozorovat tmavší zabarvení a ztvrdnutí způsobené pravděpodobně provlhčením a následným zalisováním při snaze je narovnat.

Obr. č. 47 Změna barevnosti při vlhčení skladů kvůli vyrovnání

Obr. č. 48 Rozdílná struktura folia 8 v porovnání s foliem 9

Při opětovném vázání knih nebyla dodržena původní typologie vazby. Tento krok byl Kolaříkem odůvodněn tím, že novým způsobem vazby bylo zabráněno vzájemnému otírání listů. Vazba má nyní „dvojitý hřbet“, který můžeme vidět u dnešních knih. V podstatě jde o to, že se pokryv nelepil přímo na hřbet, ale na lepenkový hřbetník s falešnými vazy. Vazby byly pokryty novou usní, na kterou byly navraceny fragmenty původního pokryvu, které byly ještě ořezány a nebyly umístěny příliš přesně. V tomto případě byla původní

⁸² I. díl folia č. 1, 8, 102, 289, 290. II. díl folia č. 1, 2, 7, 8, 282, 283, 288, 289.

teletina doplněna kozinou. Pokryv byl na závěr konzervován prostředkem složeným z čistého lanolinu, včelího vosku a cedrové silice.

Nekompletní kování bylo přeskupeno. Nárožnice ze zadních desek obou dílů byly přesunuty na přední desky, i když to znamenalo odstranění některých jejich částí. Téměř všechny původní nárožnice mají novou soustruženou puklu až na jedinou, která se dochovala vcelku. Kovové prvky však nebyly navraceny příliš přesně, jak lze vyčíst z otisků na původní usní. Chybějící prvky jsou zhotoveny z hladké mosazi, bez snahy napodobení historické typologie.

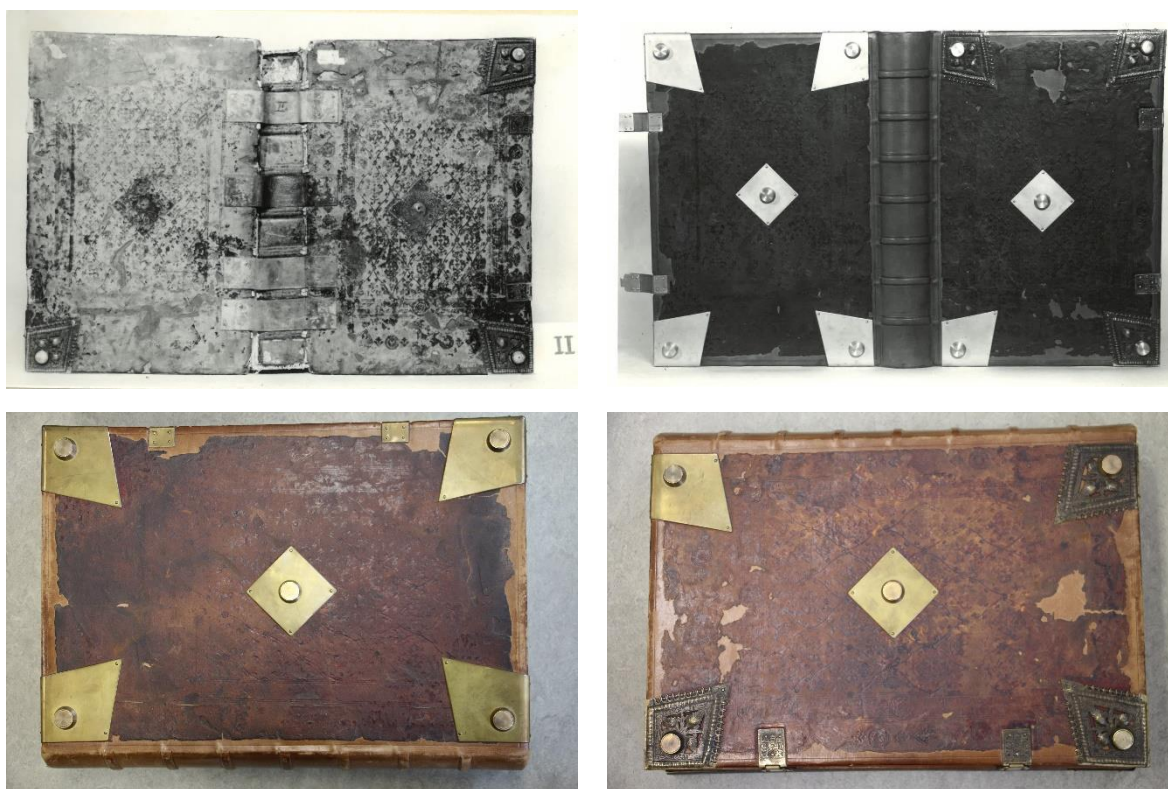
Obr. č. 50 Nepřesné navrácení kovových prvků Pohled na hřbet s falešnými vazy pokrytý novou usní

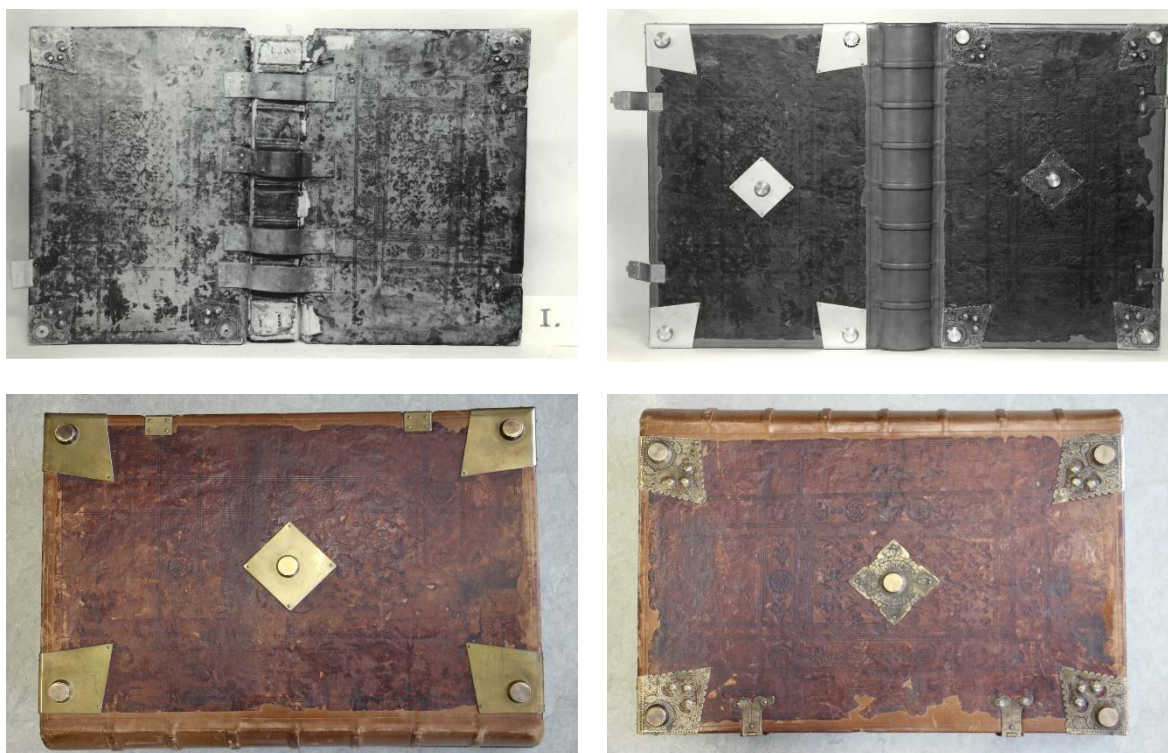
Obr. č. 51 Hřbet knihy pokrytý novou usní

Obr. č. 49 Otevírání knihy se hřbetníkem

Obr. č. 52 Olomoucká bible I. díl. Stav před a po restaurování a současný stav

Obr. č. 53 Olomoucká bible II. díl. Stav před a po restaurování a současný stav

Kromě samotného zrestaurování, zdokumentoval L. K. stav knih před a po tomto zásahu. Pořídil také barevné fotografie všech iluminovaných folií z obou dílů. O těchto

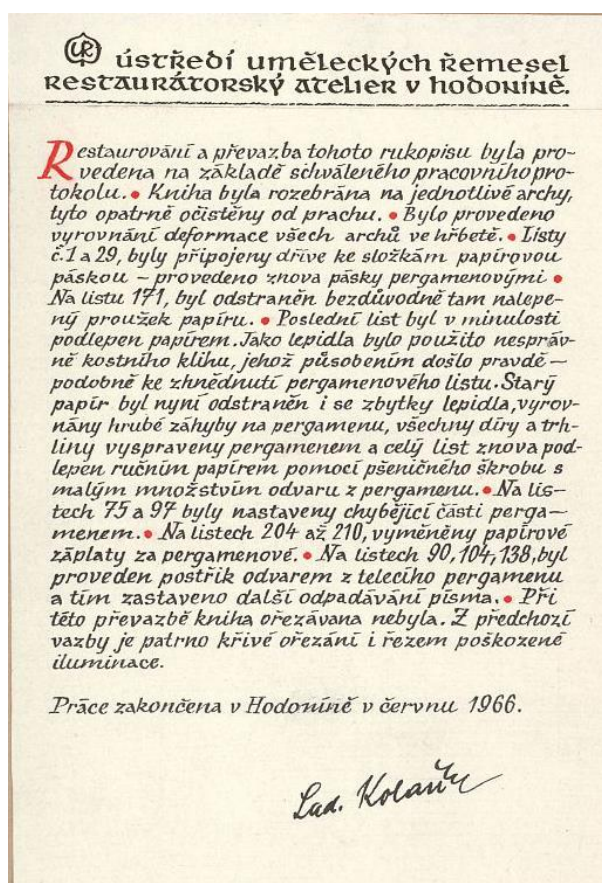
fotografiích jsem se nejdříve dočetla v novinovém článku a jejich diapozitivy poté obdržela mezi ostatními materiály z pozůstalosti.

K restaurátorskému postupu u Olomoucké bible se nepříliš lichotivě vyjadřuje Bohumil Nuska.⁸³ Komentuje mimo jiné záměnu dřevěných desek za lepenkové, práci s pokryvem, která vedla ke ztrátě reliéfu výzdoby, navíc se ani nejedná o stejný typ usně, který byl původně použit, a také nové zpracování vazby, která je nyní šita na zapuštěné vazy a zpracována francouzským způsobem.

7. 1. 2 Zábrdovický evangeliář, signatura M II 47

Své jméno získal podle premonstrátského kláštera v Zábrdovicích u Brna, kde se nacházel před umístěním do Vědecké knihovny v Olomouci.

Restaurátorský zásah na tomto rukopisu byl dokončen v červnu 1966 a o jeho provedení se můžeme dočíst v restaurátorské zprávě vylepené na zadním přidešti.

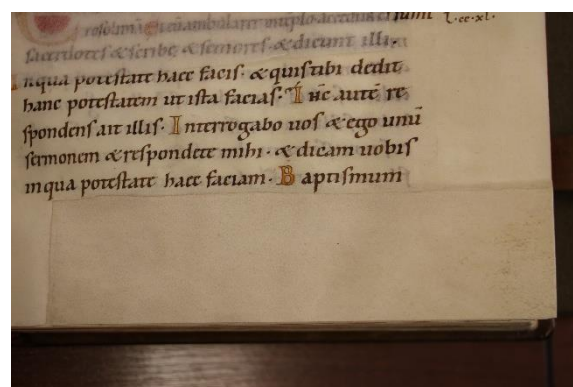
Obr. č. 54 Restaurátorská zpráva ze zadního přidešti Zábrdovického evangeliáře

⁸³ NUSKA, Bohumil. Konzervátorské marginálie článku „K problematice restaurování starých knih a rukopisů“ 1971. s. 50.

Knihy byla podle zprávy rozebrána na jednotlivé archy, které byly očištěny a vyrovnány ve hřbetní části. Folia 1 a 29, která byla ke složkám připevněna papírovou páskou, byla opět připojena, tentokrát páskou pergamenovou (obr. č. 55). Z folia 171 měl být odstraněn pruh papíru, po jehož výskytu však na pergamentu nejsou žádné viditelné stopy, které by jeho nalepení nejspíše zanechalo. Z posledního listu byl odstraněn podlep z ručního papíru původně přilepen kostním klihem. Tento podlep byl nahrazen novým ručním papírem nalepeným pšeničným škrobem s malým množstvím odvaru z pergamentu. Na foliích 75 až 97 byla chybějící dolní část doplněna čistým pergamentem a přesahy nového i původního pergamentu byly zbroušeny (obr. č. 56). Na foliích 204 až 210 byly vyměněny papírové záplaty za pergamenové.

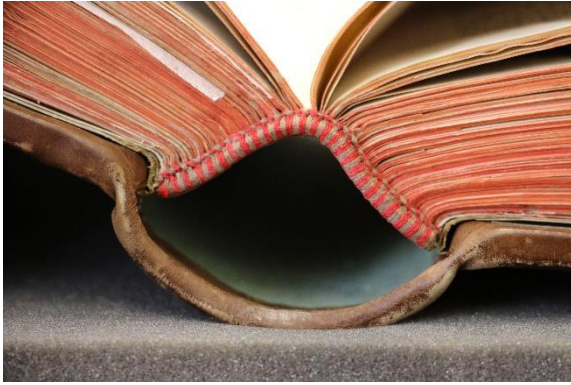
Obr. č. 55 Použití pergamenové pásky

Obr. č. 56 Doplnění ztráty novým pergamentem

Na folia 90, 104 a 138 měl být aplikován postřík odvaru z telecího pergamentu kvůli odpadávaní písma. Na těchto foliích však nebyla pozorována změna struktury pergamentu, která by tento zákrok provázela. Změna byla pozorována u folia 92, kde byl pergament hladký a tuhý oproti ostatním.

Pergamenové složky byly původně před šitím nařezány. Toto nařezání bylo rozšířeno pro šití na zapuštěné vazy. Na knihu byla vyhotovena zcela nová celousňová vazba s kováním a se hřbetníkem s falešnými vazy, pro snazší otevírání. Z původní vazby nebylo zachováno nic.

Obr. č. 59 Otevírání knihy se hřbetníkem

Obr. č. 57 Nařezání složek před šitím na zapuštěné vazy

Obr. č. 58 Zábrdovický evangeliář, stav před a po restaurování a současný

7. 2 Univerzitní knihovna v Bratislavě

7. 2. 1 Orientální knihy Bašagićovy sbírky

Jedná se o soubor islámských knih, které knihovna získala do svých sbírek roku 1924 od vědce a sběratele Dr. Safveta bega Bašagića, po kterém dostala sbírka své jméno. V univerzitní knihovně dnes tvoří samostatný fond, který obsahuje 284 svazků s celkem 598 rukopisnými díly. Součástí sbírky je také 365 svazků tištěných. Celá sbírka je zrestaurovaná

a její digitální forma je volně přístupná na stránkách knihovny.⁸⁴ Sbíрка tematicky obsáhne díla vědecká, náboženská i islámskou krásnou literaturu. Tato sbírka byla zapsána do registru programu Paměť světa UNESCO v roce 1997 a je velmi ceněná, jelikož dokumentuje téměř 1 300 let vývoje islámské kultury.

Všechny rukopisné svazky byly restaurovány v dílně v Hodoníně od roku 1966 a na restaurování se kromě L. K. podíleli i pracovníci ateliéru J. Šťavík a M. Antoš.⁸⁵ Z digitální formy je evidentní, že všechny knihy dostaly novou vazbu z červené usně, na kterou byl v některých případech navrácen původní pokryv. Trhliny byly vyspraveny nejspíše japonským papírem a chybějící hmota papírové podložky byla doplněna ručním papírem. V tomto případě byla upřednostněna tzv. vazba funkčně dokonalá, tedy na francouzský způsob. Tento restaurátorský záměr byl nejdříve pozitivně schválen osobami starajícími se o fond a následně postupně vyvrácen.⁸⁶

V některých knihách je v horní nebo spodní části zadního přideštlí nalepen štítek, na kterém je uvedeno pracoviště: *Ústředí uměleckých řemesel, restaurátorský atelier v Hodoníně*, dále signatura svazku, rok provedení zásahu a vedoucí atelieru.

Tento způsob restaurování byl Bohumilem Nuskou roku 1969 označený za necitlivý.⁸⁷ V roce 1971 však, jak uvádí Nuska, dochází i k připomínkám od členů komise Univerzitní knihovny, že: „... před započatím práce nebyl stanoven postup a zásady práce, nebyla dodržena technika původní vazby, došlo k závažným chybám při volbě použitých materiálů. Znovu se objevuje místo původních dřevěných desek – lepenka. Místo šití na pravé vazy je použito francouzské techniky!“⁸⁸ Některé původní pokryvy byly navráceny na novou převazbu, některé se dochovaly v podobě fragmentů uchovaných v Kabinetu rukopisů, starých a vzácných tisků. Přístup L. K. v tomto případě Nuska označuje za nenáležitý a povrchní.⁸⁹

⁸⁴ Zdigitalizované knihy lze najít v digitálním katalogu Univerzitní knihovny v Bratislavě. <https://www.ulib.sk/sk/digitalizacia-ukb/digitalizacne-sluzby/digitalna-kniznica.html>

⁸⁵ IMRICH, Josef, *Práce*, 16 dubna 1964.

⁸⁶ Mgr. MATUŠOVÁ, Petra. 60 rokov Oddelenia reštaurovania dokumentov v Univerzitnej knižnici v Bratislave. Článek k přednášce v Jihlavě.

⁸⁷ NUSKA, Bohumil. Konzervátorské marginálie. In: *Historická knižní vazba: Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb 1966-1970*. Liberec: Severočeské museum, 1970. s. 50-66.

⁸⁸ Ibidem, s. 66.

⁸⁹ Ibidem, s. 66.

Dokumentace o provedení těchto zásahů ovšem nejsou v Univerzitní knihovně v Bratislavě k dispozici.

7. 3 Rukopisy Leoše Janáčka z Moravského zemského muzea

Rukopisy jsou psané na strojním kancelářském papíře a jedná se o několik tisíc jednotlivých listů. V tomto případě bylo nutno opravit „jen“ kancelářský papír. Japonským hedvábným papírem byly vyspraveny průřezy způsobené energickým tahem pera. Všechny listy byly konzervovány hydrofobizací. Každý list byl následně uložen do složky z přeloženého silnějšího papíru a označen registračním štítkem. Dalším úkolem u této sbírky bylo rozdělit listy slepené samotným autorem. V případě, kdy se umělci něco nezdálo, list v celé ploše přeškrtl a přelepil novým papírem. V tomto případě bylo nutno vyřešit, jak listy od sebe odlepit, tak aby se nerozpustil inkoust.⁹⁰

Bohužel nám nebylo umožněno si zrestaurované rukopisy osobně prohlédnout a zhodnotit vliv hydrofobizace na papírovou podložku.

7. 4 Oblastní muzeum Most

Pro oblastní muzeum v Mostě restauroval L. K. se svou dcerou Martou. V roce 1981 jej oslovila knihovnice Alena Kvapilová. Štěstí bylo, že se mi podařilo spojit přímo s ní a že je v muzeu archivována bohatá dokumentace i s korespondencí probíhající mezi muzeem a L. K. Poslední knihy k restaurování byly do Hodonína odvezeny roku 1986 a zakázka byla dokončena o čtyři roky později.

Restaurováno mělo být dvacet pět knih, z nichž tři musely být dokončeny v restaurátorské dílně Národního muzea v Praze paní Janou Náprstkovou.

První etapa (1981-1982) restaurovaných knih čítala šest svazků, mezi nimi i Mostecký kancionál. Restaurování těchto šesti knih bylo oceněno na 20 000,- Kčs. Práce na kancionálu a další knize se kvůli náročnosti protáhly, a tak byla i částka navýšena na 32 500,- Kčs.

V druhé etapě (1983) mělo být restaurováno sedm knih. Po bližším prozkoumání byl ale tento počet snížen na pět kvůli velkému rozsahu a výraznému poškození dvou svazků. Jedním z nich byla Lutherova bible čítající 1 700 stran. Restaurování těchto dvou svazků

⁹⁰ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991. s. 36.

bylo tedy přesunuto na další rok. Stejně byl však problém s dodržáním termínu i na zbylých pět knih, přičemž jako jeden z důvodů byly uvedeny zdravotní potíže se zrakem.

7. 4. 1 Mostecký kancionál

Kancionál stává z 392 pergamenových folií ve vazbě s dřevěnými deskami pokrytých bílou kůží – holinou, zdobenou slepotiskem.⁹¹ Kniha je chráněna bohatým mosazným kováním. Z fotografií vyplývá, že je kancionál pokryt jirchou, vepřovicí.

Tzv. „Nešťastný“ Mostecký kancionál - jeho osud nebyl úplně jednoduchý a problémy ho provázely už od jeho vzniku. Graduál byl městskými radními objednan roku 1537 u písaře a iluminátora Jakuba z Plzně za cenu 75 kop míšeňských grošů. Byl však odevzdán až roku 1544 a to ne zcela kompletní. Chyběla v něm snad polovina iniciál a nebyl svázaný, což byla také součást dohody. O vazbu se nejspíše postaral mostecký malíř karet Asman Kolbing.

Při restaurování kostela v letech 1881-82 byl graduál odcizen a opět se objevil až o více jak čtyřicet let později roku 1928. Byl však značně poškozen, celá folia i jen části s iluminacemi byly vyřezány.

Bohužel u Mosteckého kancionálu nebylo možno jej osobně prohlédnout, proto porovnání se zápisem proběhlo pouze podle digitální verze.⁹²

Mostecký kancionál byl restaurován v letech 1981-1983. Kromě vyřiznutých iluminací chybělo i 33 předních listů, puklice na zadní desce a vazba se začala lámat ve hřbetu.⁹³

Dřevěné desky byly demontovány od knižního bloku, který byl následně rozebrán na jednotlivá folia. Listy byly očištěny měkkým štětcem a gumou, na rohy znečištěné prachem a potom byl použit benzín. Podle restaurátorské zprávy nebyly ztráty pergamenové podložky doplňovány. Jen v místech, kde byl pergamen nařízlý a hrozilo zatření, bylo použito ručního papíru. Na snímcích zdigitalizovaného rukopisu lze pozorovat záplaty velkých rozměrů. Chybějící folia nebyla doplněna, jak lze vyčíst z fragmentů listů ve hřbetní části. Zvlněné a pomačkané pergamenové listy byly vyrovnány provlhčením a napnutím na rám.

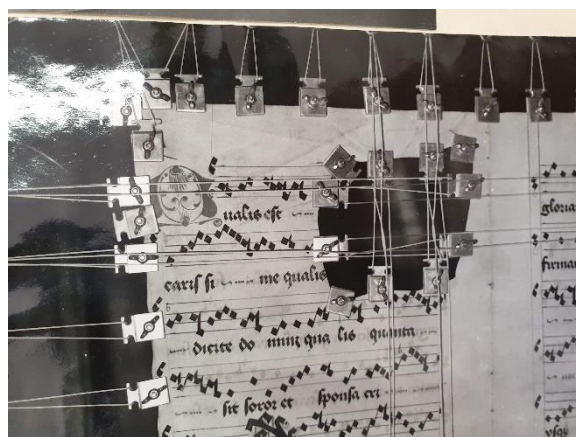
⁹¹ Restaurátorská zpráva o práci na historických knihách pro Okresní muzeum Most ke smlouvě o díle č. 762/81. Archiv Okresního muzea Most.

⁹²KVAPILOVÁ, Alena. „Nešťastný“ Mostecký kancionál, aneb pohnuté osudy jednoho rukopisu z Mostu. Město Most, oficiální webové stránky [online]. 12. 8. 2011[cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.mesto-most.cz/nestastny-mostecky-kancional-aneb-pohnute-osudy-jednoho-rukopisu-z-mostu/d-10775>

Pokryvová useň byla vyčištěna ještě na deskách, aby po provlhčení nezměnila svou velikost. Prohnuté dřevěné desky byly vyrovnány několikanásobným vylepením papírem z vnitřní strany, napařením a zalisováním. Nebyl respektován původní způsob šití a knižní vazby. Kniha byla ušita na šest zapuštěných motouzových vazů a hřbet byl přelepen novou usní. Vazba byla provedena na francouzský způsob s dutinkou. Na vazbu byl navrácen pokryv, který byl v místě mezi deskou a hřbetem doplněn tmavě hnědou třísloučinnou usní. Kovové prvky byly doplněné o puklu chybějící na zadní desce, která byla zhotovena podle dochované přední pukly.

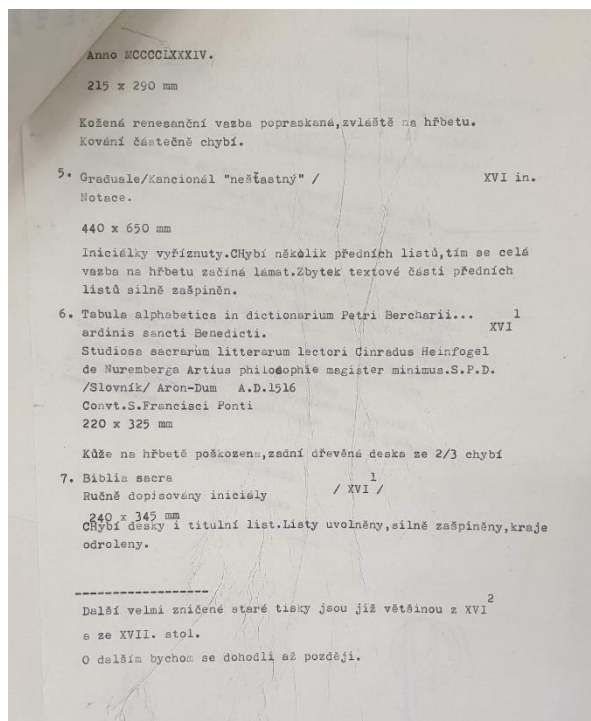
Obr. č. 63 Demontované kovové prvky Mosteckého kancionálu

Obr. č. 61 Napínání folia z Mosteckého kancionálu

Obr. č. 60 Mostecký kancionál

Obr. č. 62 Předávací protokol Mosteckého kancionálu

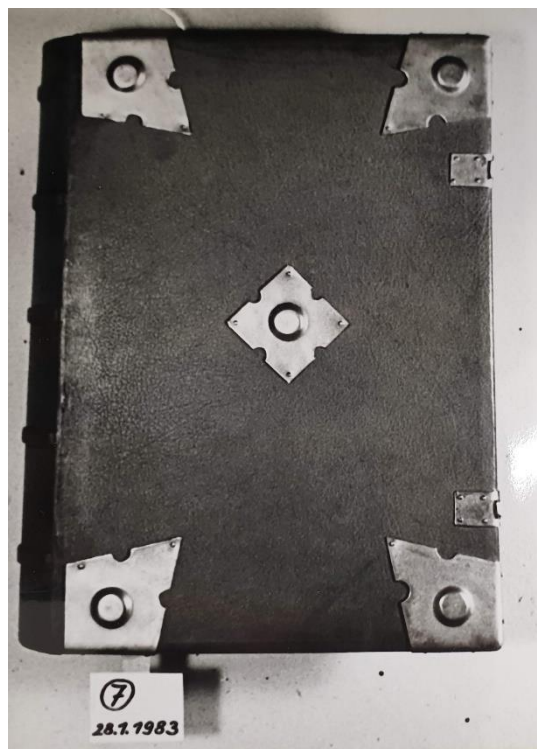
7. 4. 2 Lutherova bible

Tato kniha byla vytištěna roku 1662 v Norimberku podle prvního vydání z roku 1530. Bible obsahuje Starý i Nový zákon doplněný množstvím rytin. Na zadní straně jedné z rytin jsou dva německy psané záznamy ze 14. a 18. září 1938 od sudetských Němců, kteří se ukryvali před československou armádou. Jak se kniha dostala do mosteckého muzea není známo, do přírůstkové knihy byla zapsána až roku 1982.

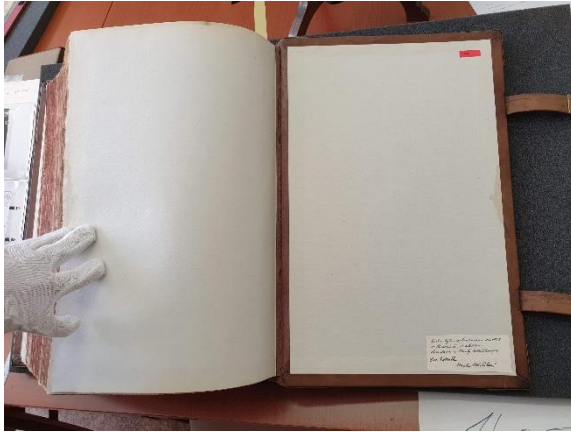
Roku 1983 byla spolu s dalšími knihami poslána do Hodonína, kde byla původní barokní vazba nahrazena zcela novou. O provedeném restaurátorském zásahu vypovídá záznam na jedné z posledních stran.⁹⁴

Restaurování této knihy bylo označeno za velmi obtížné. Jako jeden z důvodů byl uveden velmi tenký papír, který se ve hřbetní části rozpadal. Po rozebrání bloku byly jednotlivé listy a dvoulisty mechanicky očištěny a některé vykoupány. První tři listy byly znovu podlepeny ručním papírem a poškozené listy s mědirytinami byly sesazeny do původních celků. Trhliny byly vyspraveny japonským a ručním papírem. Desky byly zhotoveny ze zvláštní kvalitní lepenky a potaženy restaurátorskou teletinou. Nová vazba byla opatřena kompletním novým kováním.

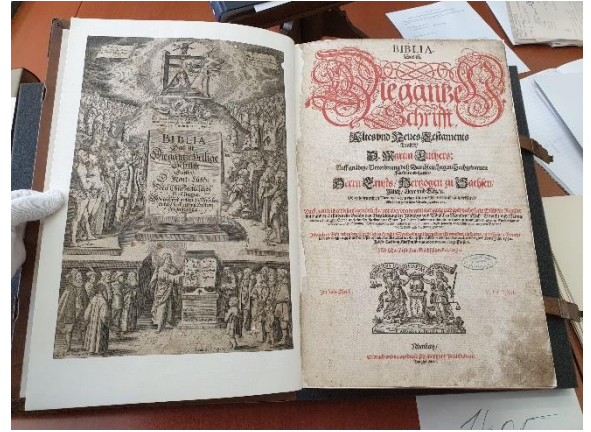
⁹⁴ KVAPILOVÁ, Alena. „Lutherova“ Bible a události v září roku 1938. město Most, oficiální webové stránky [online]. 12. 8. 2011[cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.mesto-most.cz/lutherova-bible-a-udalosti-v-zari-roku-1938/d-10809>

Obr. č. 64 Lutherova bible, stav před a po restaurování a současný stav

Obr. č. 65 Způsob zpracování a vylepené přideští

Obr. č. 66 Titulní list doplněný ručním papírem

7. 5 Pozůstalost

7. 5. 1 Biblia die gantze H. Schrift Berdeuschet durch D: Martin Luther Lüneburg (1522)⁹⁵

Kniha se uzavírá na dvě mosazné háčkové spony s kolíčkovou záchytkou a rohy jsou chráněny nárožnicemi. Bez ohledu na dobovou typologii, má tato kniha hřbetník s pěti falešnými vazy. Hřbetník je nejspíše lepenkový, pokrytý zeleným plátnem, jak lze pozorovat z vnitřní strany při otevření knihy. Nejvíce poškozeny byly první listy bloku, z jejichž opravy lze vyčíst některé restaurátorské postupy.

Předsádka je tvořena listem bílého strojního papíru, který je na křídélko vylepen na přideští. Na tento list je nalepen strojní papír modrošedé barvy, kterým je vylepeno také přideští. Titulní list byl v celé ploše podlepen ručním papírem.

Obr. č. 67 Pohled na zpracování přideští

Obr. č. 68 Titulní list

⁹⁵ Kniha je v držení pana Ing. J. Kolaříka

Některé listy byly doplněny papírovinou. V těchto případech je doplněk z druhé strany ještě přelepen japonským papírem, který má značné přesahy a někdy je list podlepen v celé ploše. Papírovina je doplněna se značnými přesahy a ve větší síle, což způsobuje menší ohebnost v místě doplňku. Toto může být důsledkem pracovního postupu, kdy se papírovina doplňovala na vlněném filcu lžící, síla doplňku tedy nebyla příliš dobře kontrolovatelná. Vliv mohlo mít i použité klížidlo, kterým byl pravděpodobně škrob nebo kasein.⁹⁶ Po otevření lze ve hřbetu pozorovat způsob propojení listů do dvoulistu. K tomuto účelu byl použit textilní proužek.

Obr. č. 69 Textilní proužek spojující jednotlivé listy

Obr. č. 70 Doplnění listu papírovinou a podlepení japonským papírem

Z pokryvu se dochovala pouze usně ze zadní desky, která byla v rámci restaurátorského zásahu přemístěna na přední desku, jak lze vyčíst z otisků po štítcích fixujících řemínky. Chybějící usňový pokryv byl doplněn jiným druhem usně. Původně se jednalo o vepřovici, která je nyní doplněna teletinou.

Obr. č. 71 Důkaz použití usně ze zadní desky na přední desku

⁹⁶ KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991. s. 12.

Nejzajímavější postup byl však zvolen u kovových prvků. Desky jsou opatřeny nárožnicemi, dvěma štítky s kolíčkovou záchytkou, dvěma sponami a dvěma štítky fixujícími řemínky. Po bližším průzkumu lze předpokládat, že zlomená těla spon byla použita jako štítky fixující řemínky, jelikož jejich tvar ani rozměr neodpovídají otiskům v pokryvu na přední desce. Výzdoba na štítcích se taktéž shoduje s výzdobou na štítcích záchytek. Samotné spony pak byly nejspíše převzaty z jiné knihy.

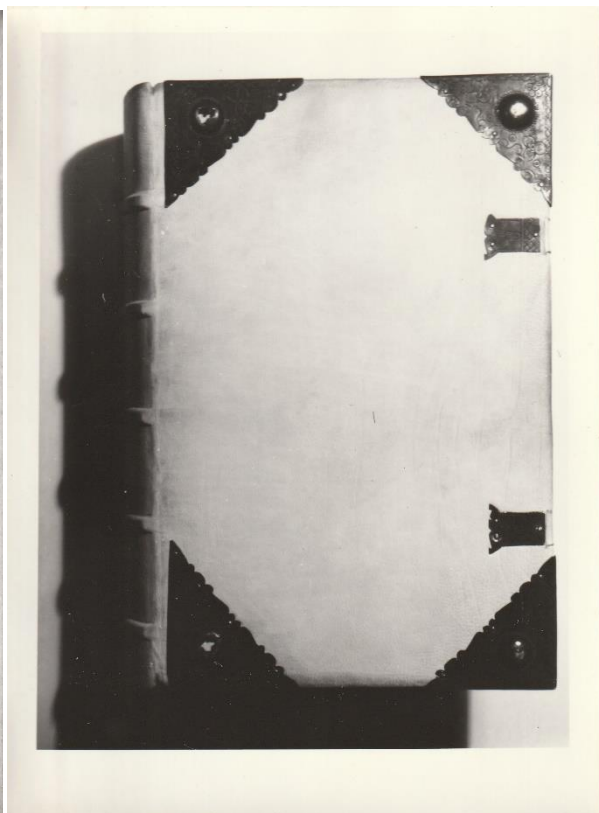
Obr. č. 72 Spona převzatá z jiné knihy

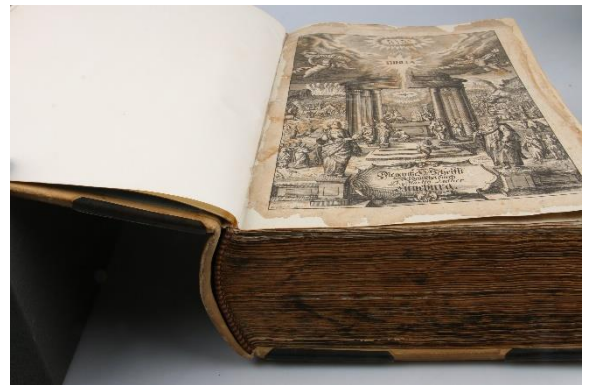

Obr. č. 73 Fragment spony použitý jako štítek fixující řemínek

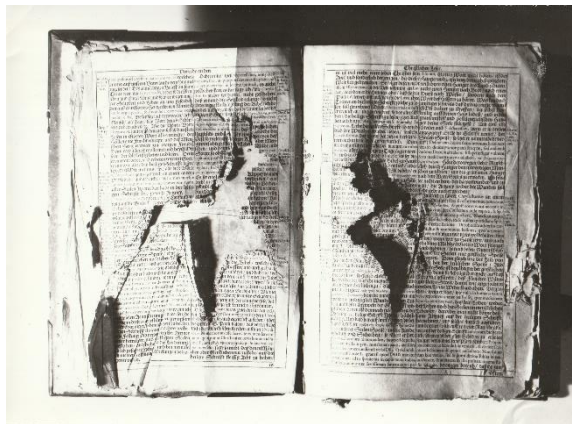

Obr. č. 74 Kniha před a po restaurování

Obr. č. 75 Biblia, spodní ořízka, stav před a po restaurování a současný stav

Obr. č. 76 Biblia, pohled od bloku, stav před a po restaurování a současný stav

8 Původní nebo nová vazba?

V počátcích péče o písemné památky lze sledovat dva základní proudy názorů. Jeden zohledňoval autenticitu, historickou a výpovědní hodnotu, druhý dbal spíše na funkční stránku objektu. L. K. byl samouk, pro dnešní dobu však může být zarážející, že si své zkušenosti nevyměňoval s kolegy v oboru. V těchto lidech viděl spíše konkurenci,⁹⁷ a nesdílnost se s plynoucím časem projevila i na jeho restaurování, které se dále nijak nevyvíjelo, i když v průběhu let můžeme u jiných pracovníků pozorovat změny pohledu na etiku restaurování.

Restaurování a konzervaci archiválií se u nás mezi prvními zabýval Václav Vojtíšek ve své knize *O konservaci archiválií* z roku 1932.⁹⁸ Na úvod své knihy uvádí jako součást konzervace zkoumání a opravu poškození, ale také průzkum způsobu jejich vzniku, aby bylo možno jim v budoucnu předcházet.

Pro dnešní dobu snad zarážející názor L. K.: „*Vazba, pokud není skutečně vzácná, je svým významem druhořadá. Musí především sloužit, ochraňovat tisky. Bud' ji uděláme zcela novou, a přitom jsou všechny původní části vazebních materiálů na ni přeneseny. To se ovšem musí pečlivě zaznamenat i s rokem provedené opravy na lístku, který se vlepuje do každé restaurované knihy. Je možné zhotovit i dobovou vazbu, zdobenou pomocí historických razidel. Jinou věcí však je, když dobová vazba zůstává zachována, ale z kovových ozdob, zdobících třeba rohy, některá chybí.*“⁹⁹

Do opozice tomuto tvrzení jde už o deset let starší názor Bohumila Nusky, že: „...*k restauračním zásahům (tj. úplné převazbě a aplikaci původního pokryvu na nové desky) přikročíme až tehdy, jestliže není jiné volby. V opačném případě bychom se vždy měli uvarovat zbytečných převazeb, neboť převazby jsou nákladné a často i při naprosto odborném provedení zmenšují dokladovou hodnotu materiálu.*“¹⁰⁰ Tudíž dochází ke ztrátám informací o historii a vzniku díla jako i jednota svazku a vazby.

Už v 60. letech s Kolaříkem nesouhlasil také Josef Vyskočil, dle jehož názoru je nutno na jedinečné historické vazbě zachovat vše, co se zachovat dá, co nejméně nahrazovat

⁹⁷ Rozhovor s Ing. Jiřím Kolaříkem 18. 8. 2020.

⁹⁸ VOJTÍŠEK, Václav. *O konservaci archiválií*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1932.

⁹⁹ Pacienti z minulých století, *Signál*, Praha, č. 20, 13. května 1975.

¹⁰⁰ NUSKA, Bohumil. Ještě k otázkám konzervace, *Historická knižní vazba, Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb 1964–1965*. Severočeské muzeum v Liberci, uměleckohistorické oddělení, Liberec 1965.

a co nejvíce zachovat. Bere vazbu jako ukázkou práce v dané době, kterou je nutno zachovat. Také poukazuje na důležitost spolupráce s literárními a uměleckými historiky.

Ve své práci Konzervátorské marginálie článku „K problematice restaurování starých knih a dokumentů“ z roku 1969 se Bohumil Nuska vyjadřuje k názorům uvedených ve stejnojmenném článku z časopisu Umění a řemesla. Zde Nuska uvádí, že: „*Spiše než otázky speciální technologie knihařsko-konzervátorských zásahů, kde technický vývoj časem do značné míry mění některé zásady, zůstávají neměnná zásadní historická hlediska knihařsko-restaurátorské koncepce.*“¹⁰¹ Tedy i když v dnešní době známe lepší postupy a technologie, nemělo by se zapomínat na prvky díla dané historickým vývojem. Důležité je co nejméně doplňovat a nahrazovat původní materiál novými látkami a co nejméně přizdobovat. Přístup knihaře-restaurátora musí být uměleckořemeslný, ale i uměleckohistorický. Velmi negativně se vyjadřuje obzvláště ke Kolaříkovu zvyku převazovat historické knihy do francouzské vazby. Vazba zůstává a musí být dokumentem doby vzniku. „... *pravá vazba, jako jediná autentická technika a faksimile tehdejšího vazebného organismu, je nutnou podmínkou každé vazebné restaurace.*“¹⁰² Celá práce se vlastně zabývá kritikou uvedených a používaných metod, které rozebírá odstavec po odstavci komentovaného článku. Na závěr Nuska apeluje na nutnost vypracování závazných směrnic, zásad a norem pro knihaře-restaurátory.

Bohumil Nuska ve svém referátu z roku 1988 již upozorňuje, že restaurovaný objekt je vedle památky historické také památkou technickou, která slouží jako dokument vývoje mimo jiné také knihvazačské techniky a výzdobných postupů. Vazba je dokladem dějin knihařství kdy jednotlivé prvky a způsoby zpracování mohou vést k určení jednotlivých knihvazačských dílen. Knihař-restaurátor se má na knihu dívat jako na celek a neupřednostňovat jen některé její části. Jde o záchranu jak knižního bloku, tak i jeho vazby.¹⁰³ Nuska klade na přední místo uchování informační hodnoty knihy, tedy z jeho pohledu je možné přistoupit k převazbě knihy, pokud to prodlouží její životnost a zabrání se dalšímu poškození knižního bloku. Ve stejném článku také uvádí názor, že: „*Špatně pojatá a založená restaurace, byť technicko-technologicky vyhovující, která poškozuje nebo*

¹⁰¹ NUSKA, Bohumil. Konzervátorské marginálie článku „K problematice restaurování starých knih a rukopisů“ 1969, s. 50.

¹⁰² Ibidem, s. 59.

¹⁰³ NUSKA, Bohumil. Několik poznámek k otázkám restaurování historických knižních korpusů. *Sedmý seminář restaurátorů a historiků. Kružberk u Opavy, 1.-3. 11. 1988.* Státní ústřední archiv v Praze, 1989, s. 105-113.

v podstatě ničí výtvarně–historickou dokladovou hodnotu původního artefaktu je horší, než převazba žádná a ponechání historického objektu v původním stavu.“¹⁰⁴

Nad tím, zda je možné restaurovat středověké knihy bez ztrát důležitých informací se zabývá restaurátor knižních vazeb Jiří Vnouček ve svém příspěvku *Knihy v ohrožení* pro 8. seminář restaurátorů a historiků z roku 1991.¹⁰⁵ V úvodu se zmiňuje, že pro středověkou knihu je důležitý také stav, ve kterém se dochovala do dnešních dnů, jakožto výpověď o její funkci v minulosti. Vedle informací o jejím zhotovení jde také o způsoby jejího uložení, výpověď o živelních katastrofách či užívání minulými majiteli. Tyto informace mohou být při neopatrném restaurování nenávratně ztraceny. Rozepisuje zde dříve naprosto běžné restaurátorské praktiky jako odstranění předsádek, dřevěných desek i originálního pokryvu. Na druhou stranu docházelo k doplňování některých prvků jako například kapitálků.

V 60. letech docházelo k ořezávání originálního pokryvu nebo i kompletním převazbám s dutým hřbetem a falešnými vazy. Zmiňuje však také tehdejší (90. léta) restaurátorské postupy. Restaurátoři začínají uplatňovat znalosti historických vazeb a technik. Pokud jsou knihy kompletně rozebrány, jsou také následně navraceny do „původního“ stavu. Nedoplňují se už ani kovové prvky. Vystává tedy otázka: „*Nejedná se spíše o současnou moderní knižní vazbu s použitím všech použitelných součástí původní vazby?*“ V závěru poté nabádá čtenáře hlavně ke konzervačnímu přístupu.

Kolaříkovy názory

Už v šedesátých letech se někteří restaurátoři přikláněli k metodám, kdy se zachová styl a technika, kterou pracovali staří mistři. V Hodoníně však zastávali jiný názor. Snažili se zachovat původní kovové prvky a v některých případech i desky, upravili však hřbet knihy, aby se dala snáze otevírat. V časopise *Umění a řemesla* z roku 1962 se píše: „*Technické provedení restaurátorské vazby má být dokonalejší, než bylo u vazeb starých. Nynější vazba se má lehce otvírat v každém místě do rovné polohy, aby v knize bylo možno číst bez použití násilí při jejím otevírání a aby vazba dovozovala fotografování všech stran knihy. Vazba knihu chrání. Opravená vazba chce tedy knihu nadále chránit, a to co nejlépe.*

¹⁰⁴ NUSKA, Bohumil. Několik poznámek k otázkám restaurování historických knižních korpusů. *Sedmý seminář restaurátorů a historiků. Kružberk u Opavy, 1.-3. 11. 1988.* Státní ústřední archiv v Praze, 1989, s. 110.

¹⁰⁵ VNOUČEK, Jiří. *Knihy v ohrožení – lze restaurovat středověké knihy, aniž by došlo ke ztrátám informací? 8. seminář restaurátorů a historiků. Železná Ruda – Špičák, 25.-27. května 1991.* Státní ústřední archiv v Praze, 1992, s. 127-152.

*Domníváme se, že toto hledisko by mělo být ve většině případů rozhodující a stát se obecnou zásadou.*¹⁰⁶ Téměř po celé své produktivní období tedy zastával názor, že hodnota rukopisu je mnohem větší než hodnota vazby. Příklad zachování původního způsobu vazby označuje jako napodobování historie, které neprávem přenáší do budoucnosti všechny potíže a nedostatky této techniky.

Většinu svých restaurovaných knih opatřil vazbou se hřbetníkem, s tzv. měkkým hřbetem. Tyto knihy se sice snáze otevírají, přičemž ale o zachování autentické historické vazby už nemůže být řeč. O vazbě s měkkým hřbetem však píše: *„Nevýhodou vazby s mäkkým chrbtom je, že vyhovuje len při zväzkoch s malým počtom listov. Pri knihách s veľkým počtom listov váhou i používaním knihy dochádza k deformácii zväzku, vypadnutiu knižného bloku z dosák a prelomeniu chrbta dovnútra, čím väzba prestáva plniť svoju funkciu ochrany knižného zväzku.*¹⁰⁷ Je tedy překvapivé, že i přes uvědomění si nedostatků, je tento typ vazby používal i u rozměrných svazků.

Ponechání původního druhu vazby kritizoval z hlediska funkční podstaty knihy. Kniha je podle něj důležitá hlavně jako dílo, které bylo napsáno, vytištěno a je nutno jej studovat, původní historická vazba je tedy podřízena této potřebě. Šití na pravé vazy u knih s větším počtem listů označuje za naprosto nevhodnou, jelikož brání čtení plného textu, hlavně ve hřbetní části. Jako příklad takto nevhodně použité vazby upozorňuje u Litoměřického kancionálu a rukopisu Mater verborum. Jako zastánce této „primitivní“ vazby jmenuje dr. Nusku, který restauroval právě Litoměřický kancionál.¹⁰⁸

U Litoměřického kancionálu také poukazuje na nevhodnost zásahu ohořelých a pokroucených pergamenových listů, které nebyly při restaurování ořezány, a tudíž bránily dokonalému uzavírání knihy.

Také ovšem uznává, že vazbu s tzv. měkkým hřbetem nelze uplatnit vždy. *„Bolo by chybou nekompromisne uplatňovat zmeny väzobných technik všeobecne. Sú prípady, kde je mnoho dôvodou vzhľadom k histórii, aby v určitých prípadoch bol starý spôsob väzby zachovaný. Existujú pamiatky, kde väzba prevyšuje svojím významom hodnotu obsahu textu...“*¹⁰⁹.

¹⁰⁶ KOLAŘÍK, Ladislav. Pečujeme o odkaz minulosti. Restaurování starých knih. *Umění a řemesla*. 1962, č. 6, s. 228.

¹⁰⁷ KOLAŘÍK, Ladislav. Opis prác pri reštaurovaní a konzervácii historických knižných väzieb. *Kniha 81*, Martin, 1982. s. 158.

¹⁰⁸ Ibidem, s. 159.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 159.

9 Restaurátorská dokumentace

9.1 Identifikace

Předmět restaurování: soubor korespondence probíhající mezi Ladislavem Kolaříkem a Jeanem Mutvillem, negativy a diapositivy

Původce: soukromý archiv Ing. Jiřího Kolaříka

Datace: 1979-1986

Autor: Ladislav Kolařík, Jean Mutville

Jazyk: český, německý, francouzský

Technika: rukopis, text psaný na stroji, tisk

Podložky: různé typy a gramáže papírových podložek

Místo uložení: sbírka soukromého majitele

Zadavatel: soukromý majitel

Zásah provedla: BcA. Karolína Šťastná, studentka 2. ročníku magisterského studia, Ateliér restaurování a konzervace papíru, knižní vazby a dokumentů.

Vedoucí práce: MgA. Ivan Kopáček, vedoucí Ateliéru restaurování a konzervace papíru, knižní vazby a dokumentů

Termín započetí a ukončení restaurátorské práce: květen–srpen 2020

Konzultace: MgA. Ivan Kopáček

Mgr. Vladislava Říhová, Ph.D.

Termín započetí práce: březen 2020

Termín ukončení práce: srpen 2020

9. 2 Popis souboru

Jedná se o soubor soukromé korespondence mezi Ladislavem Kolaříkem a francouzským restaurátorem a kaligrafem Jeanem Mutvillem ze 70. a 80. let. V souboru se nachází 36 dopisů doplněných překlady. Dopisy i překlady jsou psány ručně nebo strojně na papírech různých gramáží a kvalit a vloženy do původních obálek nebo ponechány volně. Dopisy nebyly nijak roztríděny ani uspořádány, nacházely se volně v lepenkové krabici společně s pohledy, fotografiemi a dalšími věcmi z pozůstalosti po jeho dceři Martě. Korespondence se nyní nachází v držení jeho syna Jiřího Kolaříka.

Druhou část tvoří negativy, kinofilmy a diapositivy různých formátů, které byly volně pohozeny mezi ostatním materiálem.

Papír

Bělený papír s filigrány

Dřevitý papír

Savý papír

Záznamové prostředky

Inkoust – modrý, hnědý, černý, pastelka červená, kuličkové pero, tužka, černý fix

9. 3 Restaurátorský záměr

- Fotodokumentace stavu před restaurováním
- Měření pH
- Mechanické čištění suchou cestou
- Vlhčení
- Odkyselení
- Vyrovnání listů
- Vyspravení listů a obálek japonským papírem
- Vyhotovení ochranných obálek a krabice na dopisy
- Zhotovení ochranných prokladů a krabice na fotografický materiál

9. 4 Fotodokumentace

Před restaurováním byl stav souboru zdokumentován digitálním fotoaparátem Canon EOS 70D za použití zábleskových světel. Nafočen byl soubor jako celek a poté i vybrané jednotlivé listy nebo druhy poškození. Fotodokumentace probíhala také po celou dobu prací a po jejich ukončení.

9. 5 Průzkum

Průzkum celého souboru byl proveden pomocí nedestruktivních optických metod. Byly posouzeny psací podložky, záznamové prostředky a poškození. Listy byly vyndány z obálek a společně s nimi očíslovány, aby bylo později možné je dohledat a opět zkompletovat.

9. 6 Měření pH a zkoušky rozpíjivosti

Nejdříve byly odstraněny kovové kancelářské sponky, kterými byly některé listy spojeny.

U vybraných listů bylo dotykovou elektrodou (číslo elektrody C163016007) změřeno pH, na místě, které bylo nejdříve očištěno gumou Wallmaster. Byla snaha vybrat co nejširší škálu z papírů, které se v souboru nachází. Průměrná hodnoty 4,62 pH (nejvyšší naměřená hodnota byla 5,50, nejnižší 4,27). Na základě těchto měření bylo tedy přistoupeno k odkyselení.

Po zjištění, že u většiny listů bude nutné provést odkyselení, byly provedeny zkoušky rozpíjivosti záznamových prostředků na metanol, kvůli použití roztoku MMMK. Nejdříve byl na vybrané místo přiložen filtrační papír navlhčený metanolem, pokud nedošlo k reakci, byl použit malý štětec pro nanesení většího množství. Téměř všechny záznamové prostředky na metanol reagovaly, proto bylo přistoupeno k odkyselení Bookkeeperem, který s nimi nijak nereagoval.

9. 7 Mechanické čištění suchou cestou

Všechny listy i obálky byly očištěny gumami Wallmaster. U některých papírů s textem psaným na psacím stroji docházelo k rozmazávání textu. V tomto případě byl list vygumován jen po okrajích a v místech, kde se nenacházel text, byl použit jemný štětec. Stejného postupu bylo zvoleno i v případě textů psaných tužkou.

9. 8 Vlhčení, odkyselení a rovnání

Ze souboru byly vybrány zkušební listy s různými záznamovými prostředky a různých gramáží, které byly následně provlhčeny parami na 80 %. Provlhčování trvalo 90 minut. U těchto listů byla sledována reakce záznamového prostředku na vlhko. Po provlhčení byly listy rovnány pod tlakem v lise. U žádného zapisovacího media se neprokázala reakce na vlhké prostředí a nebyla zaznamenána ani změna rozměrů. Listy byly zhruba rozděleny podle gramáže a provlhčeny. Po provlhčení byl každý list odkyselen postříkem Bookkeeperu z obou stran a vložen do lisu. Po odkyselení se průměrná hodnota zvedla na 5,55 pH.

9. 9 Vyspravení japonským papírem

Dokumenty nebyly téměř poškozeny, přesto bylo v některých případech potřeba vyspravit drobné trhlinky japonským papírem Mino Tengujo a 4 % Tylosou MH 6000.

9. 10 Uložení a vyhotovení ochranné krabice

Na každý dopis byla vyhotovena obálka z nekyselého papíru archivní kvality. V obálce se většinou nachází originální dopis, jeho překlad a obálka, občas příloha jako jsou pohlednice či vizitky.

Všechny diapozitivy i negativy byly uloženy do krabice z archivní lepenky EMBA Prolux 1 mm, vhodné přímo pro tento materiál. Pro jednotlivé kusy byly vytvořeny proklady z papíru ze 100 % bunčiny. Pruh papíru byl ohnut a byl do něj vložen jeden kus negativu či diapozitivu, aby se z krabičky lépe vytahovaly.

9. 11 Použité chemikálie

- Demineralizovaná voda – voda zbavená iontově rozpustných látek a křemíku
- Pufry na kalibraci elektrody pro měření pH
- 4 % Tylose MH 6000 (methylhydroxyethylcelulosa)
- Bookkeeper odkyselovací kapalina
- MMMK v metanolu (methoxymagnesiummethylkarborát)
- Metanol (CH₃OH)

9. 12 Použité materiály

- Japonský papír Mino Tengujo 9 g/m²

9. 13 Pomocné materiály

- HollyTex 33 g/m² (hladká netkaná textilie, 100 % polyester bez obsahu kyselin)
- HollyTex 81 g/m² (hladká netkaná textilie, 100 % polyester bez obsahu kyselin)
- Filtrační papír (pH neutrální, bělená buničina)
- Bílá dřevitá lepenka s vysokým obsahem ligninu (určeno pro lisování)
- pH metr s dotykovou elektrodou (číslo elektrody C163016007)
- Čistící gumy Wallmaster, pryžové gumy KOH-I-NOOR

9. 14 Materiály použité na výrobu obálek, ochranných prvků a krabice

- Papír ze 100% buničiny, 60 g/m²
- Archivní lepenka EMBA – Prolux 1 mm (splňuje nároky americké ANSI/NISO Z39.48: 1992. Vyhovující požadavkům PAT testu dle ANSI IT9.16.)
- Lepenka archivní kvality BoxBoard – pH 7,5 – 9,5; min 2 % alkalická rezerva; s. 0,7 mm
- Filmoplast T (samolepicí tkané plátno bez kyselých složek)
- Akrylep 545 – disperzní vodné lepidlo na bázi akrylátové disperze
- Samolepicí suché zipy

9. 15 Podmínky uložení

Papírové objekty mají být uloženy v těchto podmínkách:

- Relativní vlhkost 45–50 % (± 5 %)
- Teplota 16–18 °C (± 2 °C)
- Intenzita osvětlení max. 50 lx.

Negativy a diapozitivy

- Relativní vlhkost 30-50 % (ideálně 30-40 %)
- Teplota max. 18 °C

Doporučuje se zrestaurované objekty uchovávat v ochranné krabici ve vodorovné pozici. Objekty nesmí být vystavován přímému slunečnímu světlu, prachu, nadměrné vlhkosti a výkyvům klimatických podmínek. Při manipulaci je vhodné použít bílé bavlněné rukavice.

10 Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo zpracování profesního medailonu hodonínského restaurátora Ladislava Kolaříka.

Ladislav Kolařík restauroval v 60.-80. letech 20. století a ve své době byl jedním z mála restaurátorů písemných památek a knih. Houževnatost a neuvěřitelná vnitřní síla Ladislava Kolaříka jsou důkazem toho, že i v nepříznivých podmínkách se dá prosperovat, je-li člověk opravdu oddán svému řemeslu.

Po hlubším průzkumu jeho restaurátorských technik a porovnání se skutečným stavem památek se některé použité metody můžou zdát zastaralé a nevyhovující pozdějšímu přístupu, který už více dbal na dodržení autentičnosti a zachování původních charakteristických prvků doby vzniku památky. Musíme si však uvědomit, že v první polovině 20. století u nás této problematice ještě nebyla věnována téměř žádná pozornost a restaurovali knihaři, kteří neměli přílišný přehled o historickém vývoji knih a byli v tomto směru vlastně samouky.

Problém nastává v okamžiku, kdy se mění přístup k restaurování písemných památek, ovšem Kolařík zůstává věrný svým teď už nevyhovujícím postupům. Místo toho, aby se snažil své postupy inovovat a aby byl v kontaktu se svými kolegy z oboru, se kterými si mohli navzájem vyměňovat zkušenosti, se na ně díval jako na konkurenci a na cizí názory nebral příliš ohledy. Naštěstí díky Kolaříkově pečlivosti, co se dokumentace práce týče, se dochovalo množství fotografií objektů i ve stavu před restaurátorským zákrokem. Z fotografií bylo také možno vyčíst některé restaurátorské postupy a třeba i vybavení dílny.

Jsem ráda, že jsem měla možnost blíže zkoumat restaurátorské postupy užívané v hodonínském ateliéru mezi 60.-80. lety 20. století. Pozorování restaurátorských metod používaných v minulosti jistě napomáhá pochopení vývoje tohoto oboru.

Je zřejmé, že restaurátor L. K. byl velmi aktivní ve svém oboru, vezme-li se v úvahu velký počet zrestaurovaných knih a jeho angažovanost v médiích. Tím více je však zarážející jeho neochota přizpůsobovat se novým podmínkám, přijímat nové zkušenosti a poznatky od svých kolegů. Kde by jiný viděl příležitost posunout se v řemeslu dál, on viděl konkurenci. V důsledku toho se stalo, že postupy, které se dříve jevily jako vyhovující, už po dvaceti letech památce spíše škodily. L. K. bral knihy jako objekty určené převážně ke čtení, z toho poté také vyplýval jeho přístup k nim, který upřednostňoval funkční stránku před historickou

či výpovědní hodnotou vazby. V těchto případech se jistě projevilo i nedostatečné vzdělání v oboru historického vývoje knih, ale to jistě neomlouvá uzavřenost a zatvrzelost vůči inovacím v oboru. Bohužel kvůli tomuto zarytému přístupu došlo ke ztrátám důležitých informací u některých našich důležitých písemných památek.

11 Seznam použité literatury a pramenů

KOLAŘÍK, Ladislav. *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1991.

KOLAŘÍK, Ladislav. Pečujeme o odkaz minulosti. Restaurování starých knih. *Umění a řemesla*. 1962, č. 6, str. 225-231.

KOLAŘÍK, Ladislav. Olomoucká bible. *Host do domu*. 1966, č. 2, s. 38-43.

KOLAŘÍK, Ladislav. K problematice restaurování knih a rukopisů. *Umění a řemesla*. 1967, č. 4, s. 142-149.

KOLAŘÍK, Ladislav. Česká pomoc Florencii. *Umění a řemesla*. 1969, č. 1, s. 10-11.

KOLAŘÍK, Ladislav. Opis prác pri reštaurovaní a konzervácii historických knižných väzieb. *Kniha 81*, Martin, 1982.

NUSKA, Bohumil. Ještě k otázkám konzervace, Historická knižní vazba. *Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb 1964–1965*. Severočeské muzeum v Liberci, uměleckohistorické oddělení, Liberec 1965.

NUSKA, Bohumil. Konzervátorské marginálie. *Historická knižní vazba: Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb 1966-1970*. Liberec, Severočeské muzeum, 1970.

NUSKA, Bohumil. Konzervátorské marginálie článku „K problematice restaurování starých knih a rukopisů“. 1971.

NUSKA, Bohumil. Několik poznámek k otázkám restaurování historických knižních korpusů. *Sedmý seminář restaurátorů a historiků. Kružberk u Opavy, 1.-3. 11. 1988*. Státní ústřední archiv v Praze 1989, s. 105-113.

VOJTÍŠEK, Václav. *O konservaci archiválií*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1932.

ĐUROVIČ, Michal a kol. *Restaurování a konzervování archiválií a knih*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2002.

VOIT, Petr. Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století. Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2006. Bibliotheca Strahoviensis.

GALAMBOŠ, Ivan. *Sedmý seminář restaurátorů a historiků. Kružberk u Opavy, 1.-3. 11. 1988*. Státní ústřední archiv v Praze, 1989

Sedmý seminář restaurátorů a historiků. Kružberk u Opavy, 1.-3. 11. 1988. Státní ústřední archiv v Praze, 1989.

VNOUČEK, Jiří. *Knihy v ohrožení – lze restaurovat středověké knihy, aniž by došlo ke ztrátám informací? 8. seminář restaurátorů a historiků. Železná Ruda – Špičák, 25.-27. května 1991.* Státní ústřední archiv v Praze, 1992, s. 127-152.

8. seminář restaurátorů a historiků. Železná Ruda – Špičák, 25.-27. května 1991. Státní ústřední archiv v Praze, 1992.

TOMŠŮ, Jana, KUKÁNOVÁ, Zlatuše, ĎUROVIČ, Michal. Ladislav Kolařík, *Restaurování písemných památek a tvorba faksimilií*, Praha, Státní nakladatelství technické literatury 1991, 50 s. ed. *8. seminář restaurátorů a historiků: referáty. 25.-27. května 1991, Železná ruda – Špičák.* Praha, Státní ústřední archiv v Praze, 1992, s. 331-334.

JAROŠOVÁ, Lucie. *Restaurování knih a knižní vazby v České republice.* Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, filozofická fakulta.

VANIŠOVÁ, Milana. *Historický vývoj oboru Konzervátorství restaurátorství papírových dokumentů a knižní vazby, používaných metod a vzdělávacích institucí v Československu a České republice.* Litomyšl, 2018. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, fakulta restaurování.

ŘÍHA, David Michal. *Základní fond středověkých rukopisů v cisterciáckém klášteře ve Vyšším Brodě.* Praha, 2006. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.

VAŠINKOVÁ, Kateřina. *Bible olomoucká.* Olomouc, 2012. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, filozofická fakulta.

DROBNÁ, Jiřina. *Objev při restaurátorských pracích ve Florencii. Slovácko.* 18. prosince 1968. č. 50.

SIDORENKO, Juraj. *Ďakujem z Florencie. Práca.* 1. februára 1969.

Roma, 31. května 1968

CVEK, Vojtěch. *Křísitelé dávných hodnot, Lidová demokracie,* 28. listopadu 1946.

ČALA, L. „Chirurgové“ prastarých dokumentů. *Rovnost,* 4. prosince 1960, č. 5.

SVOBODA, Lubor. *Další úspěch filmařů. Slovácko.* 3. října 1962, č. 40.

IMRICH, Josef. *Práce.* 16. dubna 1964.

Slovácko. 9. prosince 1964, č. 50.

ČALA, Ladislav. Jak se zachraňuje poklad, *Rovnost*, č. únor 1966

OBROPTA, František. Z Hodonína do Montrealu. *Rovnost*, 14. září 1966.

Slovácko. 9. listopadu 1966, č. 45.

Unikátní pečetě. *Moravský večerník*. 31. ledna 1969

NOVOTNÝ, Jiří. Kouzelník žije v Hodoníně. *Slovácko*. 1. prosince 1976, ročník XVII, č. 48.

Poslanec a angličtina pro vzácné památky. *Slovácko*. 17. února 1985, č. 7.

KVAPILOVÁ, Alena. Nedobytný trezor. *Pod Hněvínem – historií a přírodou Mostecka*, 4/2020, s. 17-20

Mgr. MATÚŠOVÁ, Petra. *60 rokov Oddelenia reštaurovania dokumentov v Univerzitnej knižnici v Bratislave*. Článek k přednášce v Jihlavě.

KVAPILOVÁ, Alena. „Lutherova“ Bible a události v září roku 1938. Město Most, oficiální webové stránky [online]. 12. 8. 2011 [cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.mesto-most.cz/lutherova-bible-a-udalosti-v-zari-roku-1938/d-10809>

KVAPILOVÁ, Alena. „Nešťastný“ Mostecký kancionál, aneb pohnuté osudy jednoho rukopisu z Mostu. Město Most, oficiální webové stránky [online]. 12. 8. 2011 [cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z: <http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php#search>
<https://mesto-most.cz/nestastny-mostecky-kancional-aneb-pohnute-osudy-jednoho-rukopisu-z-mostu/d-10775>

Archiv ČT24. *Rozmary přírody*. Video o povodni ve Florencii, 1966. Premiéra 15. 6. 2013. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10116288585-archiv-ct24/213411058210024/obsah/266419-prilivove-vlny-ve-florencii-skody-1966>

Florence Floods Aftermath. 13. 4. 2014. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=LvI6JDxjKx4>

VANĚK, Oldřich. *Restaurování a konzervování knižních vazeb*. Svět tisku, 12, 2005. Vseotisku [online]. 12. 1. 2006. [cit. 13. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.vseotisku.cz/restaurovani-a-konzervovani-kniznich-vazeb/>

DOLEŽAL, Ivan. *Výroba řemeslných knižních vazeb. Vseotisku* [online]. 7. 5. 2018. [cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.vseotisku.cz/vyroba-remeslnych-kniznich-vazeb/>

DOLEŽAL, Ivan. *Restaurování uměleckořemeslných děl z papíru a pergamenu – 3. část. Vseotisku* [online]. 1. 2. 2012. [cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.vseotisku.cz/restaurovani-umeleckoremeslnych-del-z-papiru-a-pergamenu-3-cast/>

DOLEŽAL, Ivan. *Restaurování uměleckořemeslných děl z papíru a pergamenu – 2. část. Vseotisku* [online]. 13. 12. 2011. [cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.vseotisku.cz/restaurovani-umeleckoremeslnych-del-z-papiru-a-pergamenu-2-cast/>

DOLEŽAL, Ivan. *Restaurování uměleckořemeslných děl z papíru a pergamenu. Vseotisku* [online]. 13. 12. 2011. [cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.vseotisku.cz/restaurovani-umeleckoremeslnych-del-z-papiru-a-pergamenu/>

Knižní archeologie. 21. století [online]. Dostupné z: <https://21stoleti.cz/2004/02/21/knizni-archeologie/>

Bašagičova zbierka. Program UNESCO Pamät' sveta a „Bašagicova zbierka islamských tetov“ z fondov Univerzitetnej knižnice v Bratislave. Univerzitná knižnica v Bratislave. Ulib.sk [online]. Dostupné z: <https://www.ulib.sk/sk/stredisko-unesco/pamat-sveta/program-pamat-sveta/basagicova-zbierka/>

Kniha *Conservation Of Antiquities And Works Of Art*, kterou pomáhal překládat. Archive.org. [online]. Dostupné z: https://archive.org/stream/in.ernet.dli.2015.106315/2015.106315.Conservation-Of-Antiquities-And-Works-Of-Art_djvu.txt

12 Seznam použitých zkratek

č. – číslo

p. – pan

s. – strana

sv. – svatý

n. p. – národní podnik

tzv. – takzvaný

např. – například

13 Seznam obrazových příloh

Historické fotografie jsou zapůjčeny z osobního archivu Ing. Jiřího Kolaříka.

Obr. č. 1 Alba <i>Restaurátorské práce vzácných písemných památek a Faksimile vzácných písemných památek</i>	17
Obr. č. 2 Ukázka listů s fotografiemi a novinovými články	18
Obr. č. 3 Album s fotografiemi z dílny	18
Obr. č. 4 Album k desátému výročí dílny s věnováním od zaměstnanců	19
Obr. č. 5 Zdigitalizované skleněné negativy	20
Obr. č. 6 Fotografie iluminovaných folií Olomoucké bible - digitalizace diapozitivů	20
Obr. č. 7 Ukázka dopisů s přílohami od J. Mutvilla	22
Obr. č. 8 Ukázky kaligrafických listů	23
Obr. č. 9 Knihy z pozůstalosti. Fotografie z archivu L. K. v porovnání s objekty v současnosti	23
Obr. č. 10 Knihařství, papírnictví a knihtiskárna Emil Pouchlý	25
Obr. č. 11 Diplom za 1. místo krajského kola STM 1961-1962 za film <i>Pečujeme o odkaz minulosti</i>	26
Obr. č. 12 Kolegové z florentské knihovny	29
Obr. č. 13 Biblioteca Centrale Nazionale ve Florencii	29
Obr. č. 14 Titul a medaile <i>Budovatel okresu Hodonín</i>	30
Obr. č. 15 Směnka k zaručení první dílny	32
Obr. č. 16 Se zaměstnanci před první dílnou. Zleva J. Šťavík, ?, ?, M. Antoš, L. Kolařík, Konečný	33
Obr. č. 17 Dílna na ulici Scota Viatora v Hodoníně	34
Obr. č. 18 Ukázka náradí používaného v Kolaříkově knihařské a restaurátorské dílně	35
Obr. č. 19 Ukázka vybavení první dílny	36
Obr. č. 20 Faksimile rukopisů Leoše Janáčka	37
Obr. č. 21 Ukázka výroby pečeti	38
Obr. č. 22 Faksimile Konfederace stavů	38
Obr. č. 23 Hlaholský rukopis, originál – kopie	39
Obr. č. 24 Příloha k časopisu <i>Umění a řemesla</i> , originál - kopie	40
Obr. č. 25 Průzkum a dokumentace restaurátorského zásahu	42
Obr. č. 26 Broušení okraje ručního papíru	44
Obr. č. 27 Zbrušování papíru přes kovovou tyč	45

Obr. č. 28 Trhání papírového pásku přes list pilky	45
Obr. č. 29 Lepení pruhu papíru do středu složky	45
Obr. č. 30 Štěpení	46
Obr. č. 31 Hydrofobizace	47
Obr. č. 32 Rovnání pergamenu - Mostecký kancionál	48
Obr. č. 33 Ukázka navrácení fragmentů ze hřbetu a přideští	52
Obr. č. 34 Ukázka restaurování knižní vazby	53
Obr. č. 35 Vyspravení složek novým pergamenem - Zábrdovický evangeliář	56
Obr. č. 36 Vyspravení listu ručním papírem	56
Obr. č. 37 Podlepení novým pergamenem	56
Obr. č. 38 Podlepení ručním papírem	56
Obr. č. 39 Zpevnění japonským papírem	56
Obr. č. 40 Doplnění usňového pokryvu s ukázkou zabroušení původní usně	57
Obr. č. 41 Soustružená pukla na původní nárožnice	57
Obr. č. 42 Háčková spona	57
Obr. č. 43 Doplnění mosazných pukel a spony - Olomoucká bible	57
Obr. č. 44 Restaurování knihy - Kniha z Oblastního muzea v Mostě, před restaurováním, po restaurování, současný stav	58
Obr. č. 45 Restaurování knihy - Kniha z Oblastního muzea v Mostě, před restaurováním, po restaurování, současný stav	58
Obr. č. 46 Restaurátorská zpráva na zadním přideští II. dílu Olomoucké bible	60
Obr. č. 47 Změna barevnosti při vlhčení skladů kvůli vyrovnání	61
Obr. č. 48 Rozdílná struktura folia 8 v porovnání s foliem 9	61
Obr. č. 49 Otevírání knihy se hřbetníkem	62
Obr. č. 50 Nepřesné navrácení kovových prvků Pohled na hřbet s falešnými vazy pokrytý novou usní	62
Obr. č. 51 Hřbet knihy pokrytý novou usní	62
Obr. č. 52 Olomoucká bible I. díl. Stav před a po restaurování a současný stav	63
Obr. č. 53 Olomoucká bible II. díl. Stav před a po restaurování a současný stav	63
Obr. č. 54 Restaurátorská zpráva ze zadního přideští Zábrdovického evangeliáře	64
Obr. č. 55 Použití pergamenové pásky	65
Obr. č. 56 Doplnění ztráty novým pergamenem	65
Obr. č. 57 Nařezání složek před šitím na zapuštěné vazy	66
Obr. č. 58 Zábrdovický evangeliář, stav před a po restaurování a současný	66

Obr. č. 59 Otevírání knihy se hřbetníkem	66
Obr. č. 60 Mostecký kancionál	70
Obr. č. 61 Napínání folia z Mosteckého kancionálu	70
Obr. č. 62 Předávací protokol Mosteckého kancionálu	70
Obr. č. 63 Demontované kovové prvky Mosteckého kancionálu	70
Obr. č. 64 Lutherova bible, stav před a po restaurování a současný stav	72
Obr. č. 65 Způsob zpracování a vylepené přideštiny	73
Obr. č. 66 Titulní list doplněný ručním papírem.....	73
Obr. č. 67 Pohled na zpracování přideštiny	73
Obr. č. 68 Titulní list.....	73
Obr. č. 69 Textilní proužek spojující jednotlivé listy.....	74
Obr. č. 70 Doplnění listu papírovinou a podlepení japonským papírem	74
Obr. č. 71 Důkaz použití usně ze zadní desky na přední desku	74
Obr. č. 72 Spona převzatá z jiné knihy	75
Obr. č. 73 Fragment spony použitý jako štítek fixující řemínek.....	75
Obr. č. 74 Kniha před a po restaurování	75
Obr. č. 75 Biblia, spodní ořízka, stav před a po restaurování a současný stav	76
Obr. č. 76 Biblia, pohled od bloku, stav před a po restaurování a současný stav	76

14 Textová příloha

Seznam textových příloh

Tabulka 1 Měření pH	97
Tabulka 2 Zkoušky rozpustnosti na metanol	97
Tabulka 3 Seznam dopisů	98

	pH před restaurováním	pH po restaurování
29.03.1979 ruční papír	4,37	5,07
17. 1. 1975 psaný propiskou	4,54	5,01
10. 05. 1979 linkovaný papír	4,3	4,98
list s hlavičkou	4,89	5,33
oranžový savý papír	4,68	5,26
21.06.1979	4,44	5,54
13.07.1979 překlad	4,63	6,18
16.03.1980	4,45	5,05
růžový list	4,65	6,11
10.05.1979	4,98	5,62
02.05.1984	4,27	6,2
09.10.1984	4,74	6,29
průměrná hodnota	4,62	5,55

Tabulka 1 Měření pH

Dopis	Reakce
13.09.1983	ne
27.04.1980	ano
23.02.1986	ano
17.01.1975	ano
21.08.1984	ne
10.02.1986	ne
21.06.1980	ano
10.11.1980	ano
29.04.1983	ano

Tabulka 2 Zkoušky rozpustnosti na metanol

kdy	dopis	překlad	obálka	příloha	pracovní označení
17.01.1975	x	xxx	x	x	2
15.02.1979	x	x	x		*1
29.03.1979	x	xxx			*2
20.04.1979	x	x	x		*3
10.05.1979	x	xxx	x		*4
27.05.1979	xx	x	x	xx	*11
21.06.1979	x	x			*12
13.07.1979	x	x	x		*13
24.10.1979		x			*14
29.11.1979	x	x	x		*16
10.01.1980	x	x	x	x	*17
20.01.1980	x				
16.03.1980	x	x	x		*18
27.04.1980	x	xx			*19
01.05.1980	xx	x	x		*20
11.05.1980	xx	x	x		*21
21.06.1980	x	x			
15.07.1980	x	x	x		*22
21.07.1980	x	x	x		*10
10.11.1980	x	x			*23
20.11.1980	xx	x	x	x	1
15.12.1980	x	x			*24
29.04.1983	xx	xxx			*6
13.09.1983	xx	xxx			*9
11.03.1984	x	xxxx		x	3
02.05.1984	x	x			*28
21.08.1984	x	x			*29
09.10.1984	x				*30
09.12.1984	xx	xx	x	x	*8
15.12.1984	x	x	x		*31
08.01.1985	x	x			*7
07.02.1985	xx	xxx			*5
11.04.1985	x	xx			*33
10.02.1986	x	xx	x	xxx	*34
23.02.1986	x	x			*35

Tabulka 3 Seznam dopisů

Fotodokumentace

Fotografie 1 Soubor dopisů před restaurováním	101
Fotografie 2 Soubor dopisů po restaurování	101
Fotografie 3 Soubor dopisů před restaurováním	102
Fotografie 4 Soubor dopisů po restaurování	102
Fotografie 5 Soubor dopisů před restaurováním	103
Fotografie 6 Soubor dopisů po restaurování	103
Fotografie 7 Dopis z 29. 4. 1983 před restaurováním	104
Fotografie 8 Dopis z 29. 4. 1983 po restaurování	104
Fotografie 9 List dopisu z 29. 4. 1983 před restaurováním	105
Fotografie 10 List dopisu z 29. 4. 1983 po restaurování	105
Fotografie 11 Dopis z 21. 7. 1980 před restaurováním	106
Fotografie 12 List dopisu z 21. 7. 1980 po restaurování	106
Fotografie 13 Trhlina na dopise z 21. 7. 1980 před restaurováním	107
Fotografie 14 Trhlina na dopise z 21. 7. 1890 po restaurování	107
Fotografie 15 Dopis z 25. 2. 1979 před restaurováním	108
Fotografie 16 Dopis z 25. 2. 1979 po restaurování	108
Fotografie 17 dřevitý papír s textem psaným na stroji	109
Fotografie 18 Růžový papír s textem psaným na stroji	109
Fotografie 19 Dřevitý papír s textem psaným propiskou	110
Fotografie 20 Savý papír s textem psaným propiskou	110
Fotografie 21 Přání s ručně psaným textem a zlacením	111
Fotografie 22 Detail zlacení	111
Fotografie 23 Pohlednice	112
Fotografie 24 Přání s pohlednicí	112
Fotografie 25 Mechanické čištění suchou cestou	113
Fotografie 26 Zkoušky rozpíjivosti barevné vrstvy	113
Fotografie 27 Měření hodnot pH	114
Fotografie 28 Měření pH na různých typech papíru	114
Fotografie 29 Vlhčení listů před lisováním	115
Fotografie 30 Vyspravování japonským papírem	115
Fotografie 31 Způsob uložení dopisu	116
Fotografie 32 Složka na uložení dopisu s popiskem	116
Fotografie 33 Dopisy uložené ve složkách	117

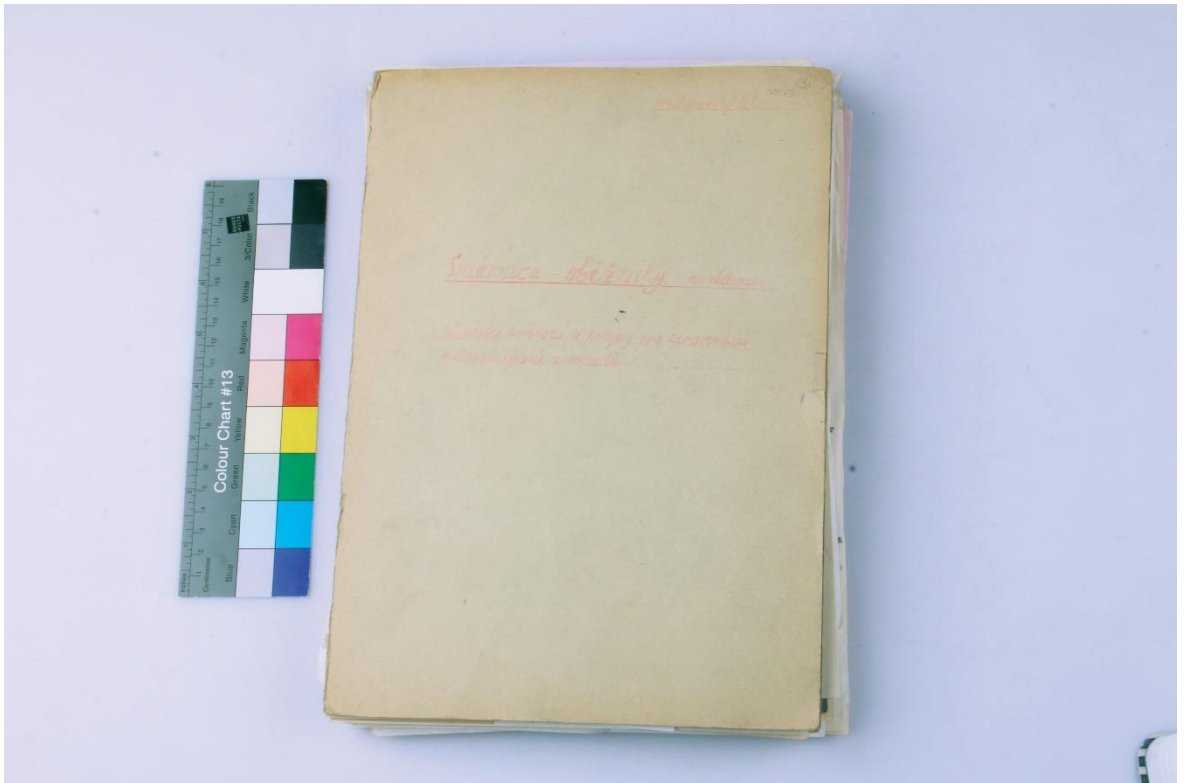
Fotografie 34 Složky s dopisy uložené v krabici	117
Fotografie 35 Negativy a diapozitivy určené k uložení	118
Fotografie 36 Uložení negativů a diapozitivů	118
Fotografie 37 Způsob uložení a proložení jednotlivých prvků	119
Fotografie 38 Krabice s víkem na uložení negativů a diapozitivů.....	119

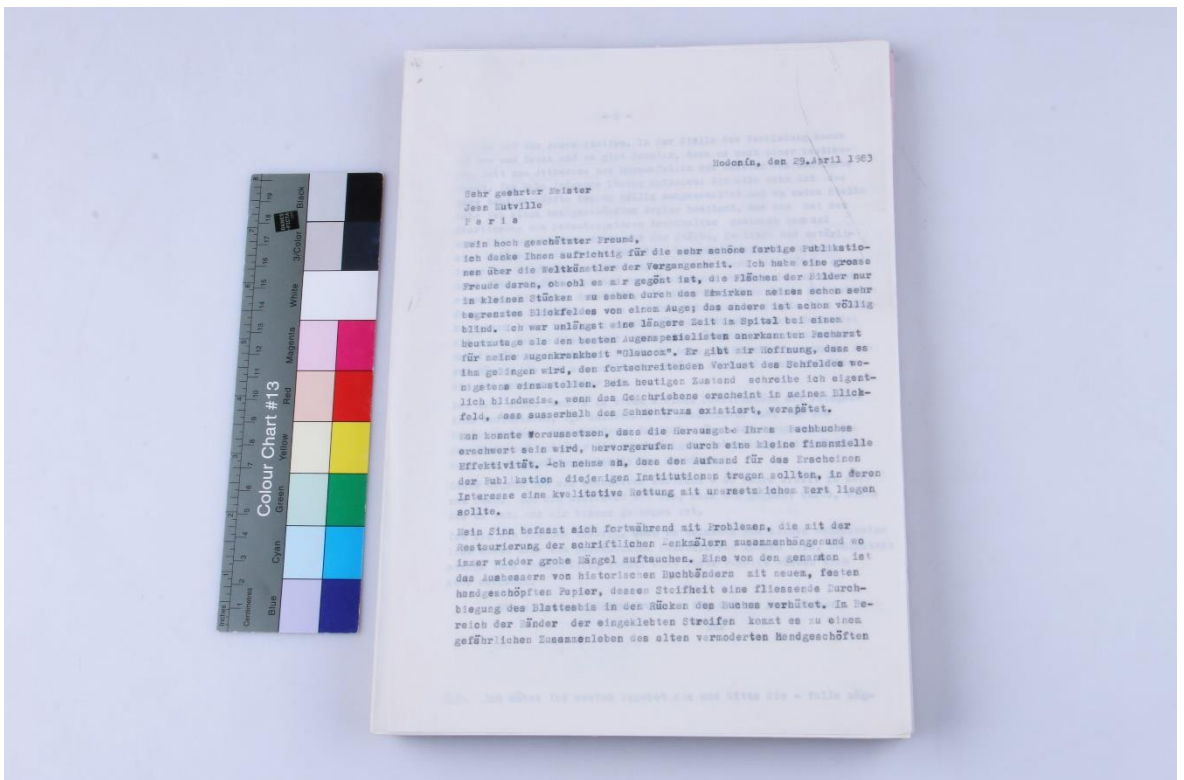
Fotografie 1 Soubor dopisů před restaurováním

Fotografie 2 Soubor dopisů po restaurování

Fotografie 3 Soubor dopisů před restaurováním

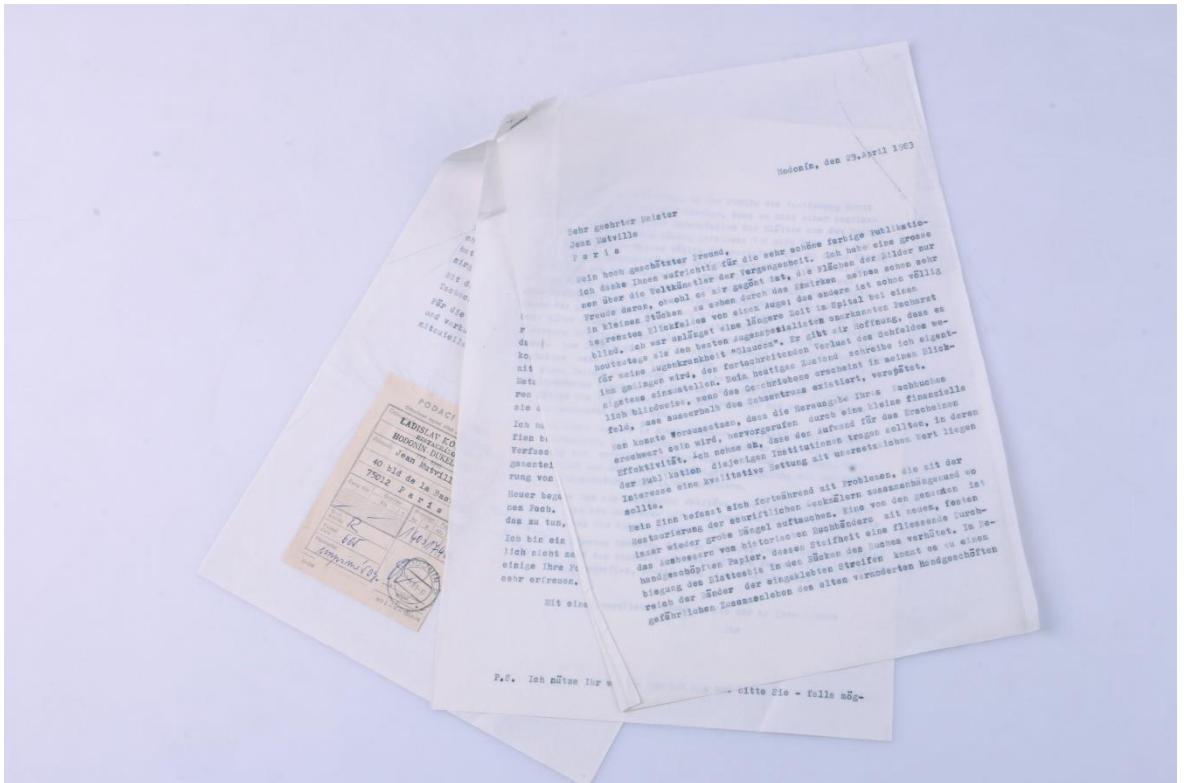
Fotografie 4 Soubor dopisů po restaurování

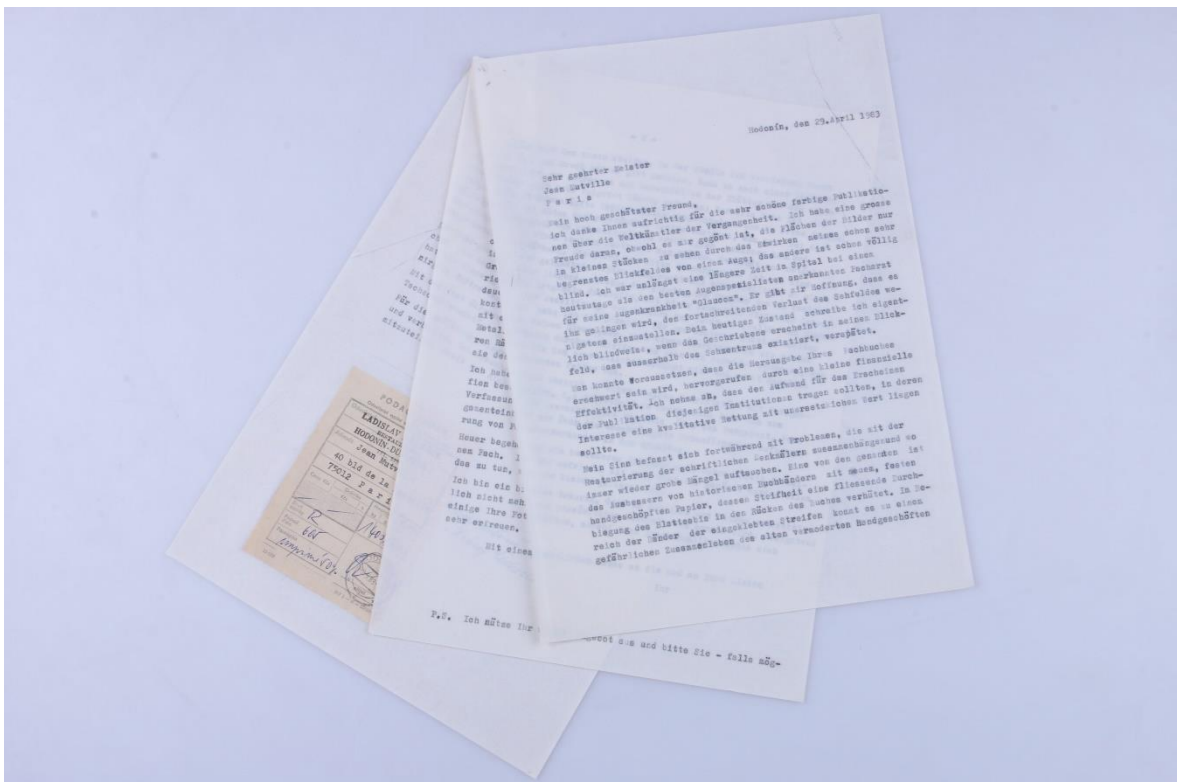
Fotografie 5 Soubor dopisů před restaurováním

Fotografie 6 Soubor dopisů po restaurování

Fotografie 7 Dopis z 29. 4. 1983 před restaurováním

Fotografie 8 Dopis z 29. 4. 1983 po restaurování

Fotografie 9 List dopisu z 29. 4. 1983 před restaurováním

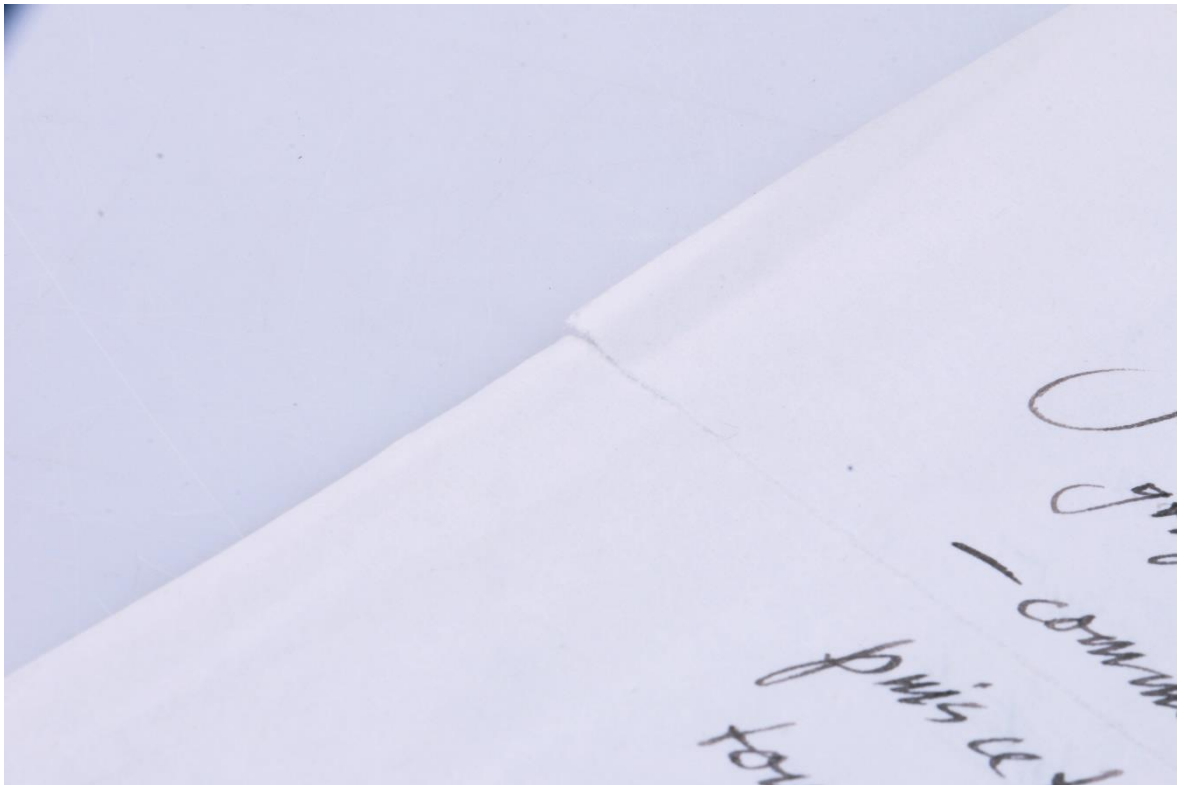
Fotografie 10 List dopisu z 29. 4. 1983 po restaurování

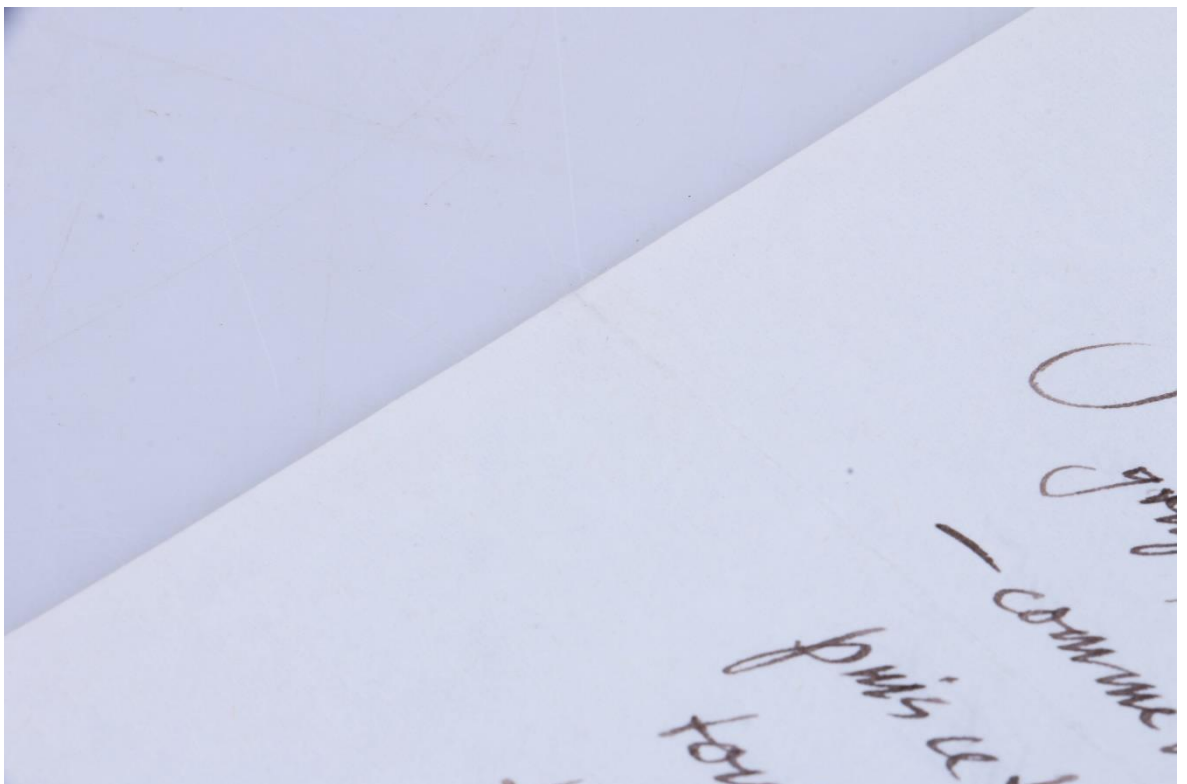
Fotografie 11 Dopis z 21. 7. 1980 před restaurováním

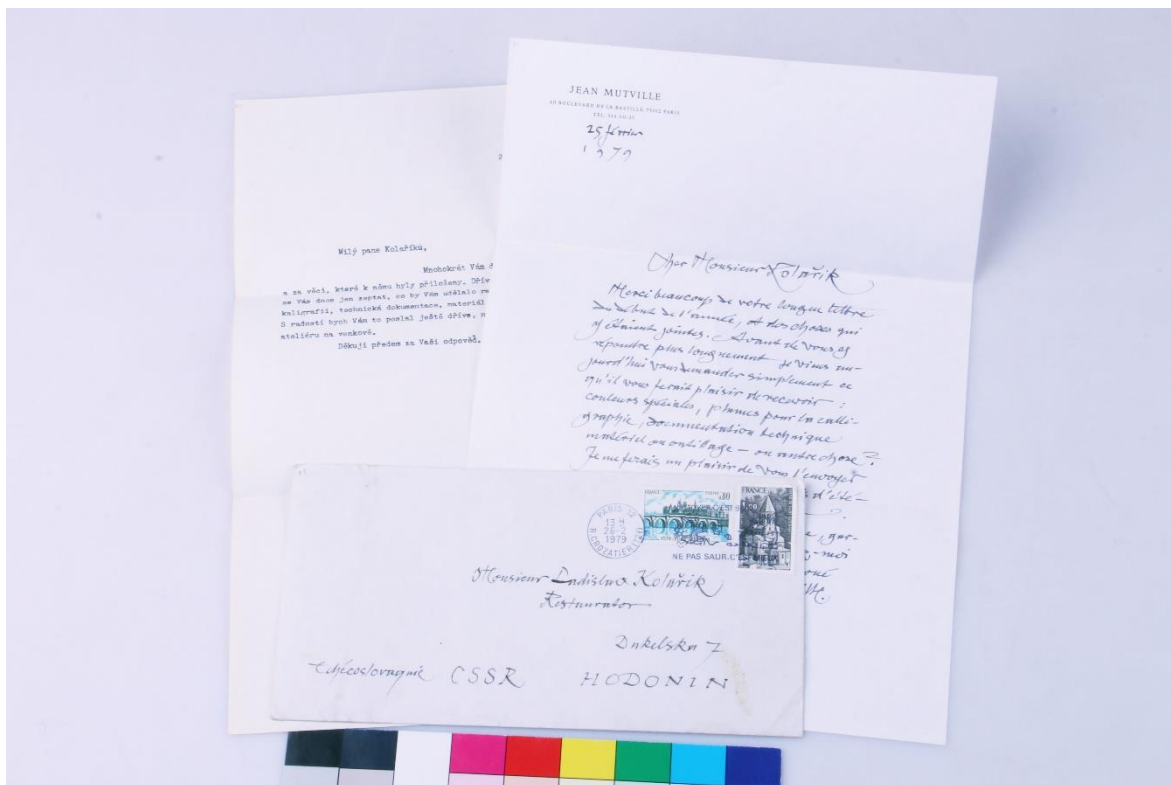
Fotografie 12 List dopisu z 21. 7. 1980 po restaurování

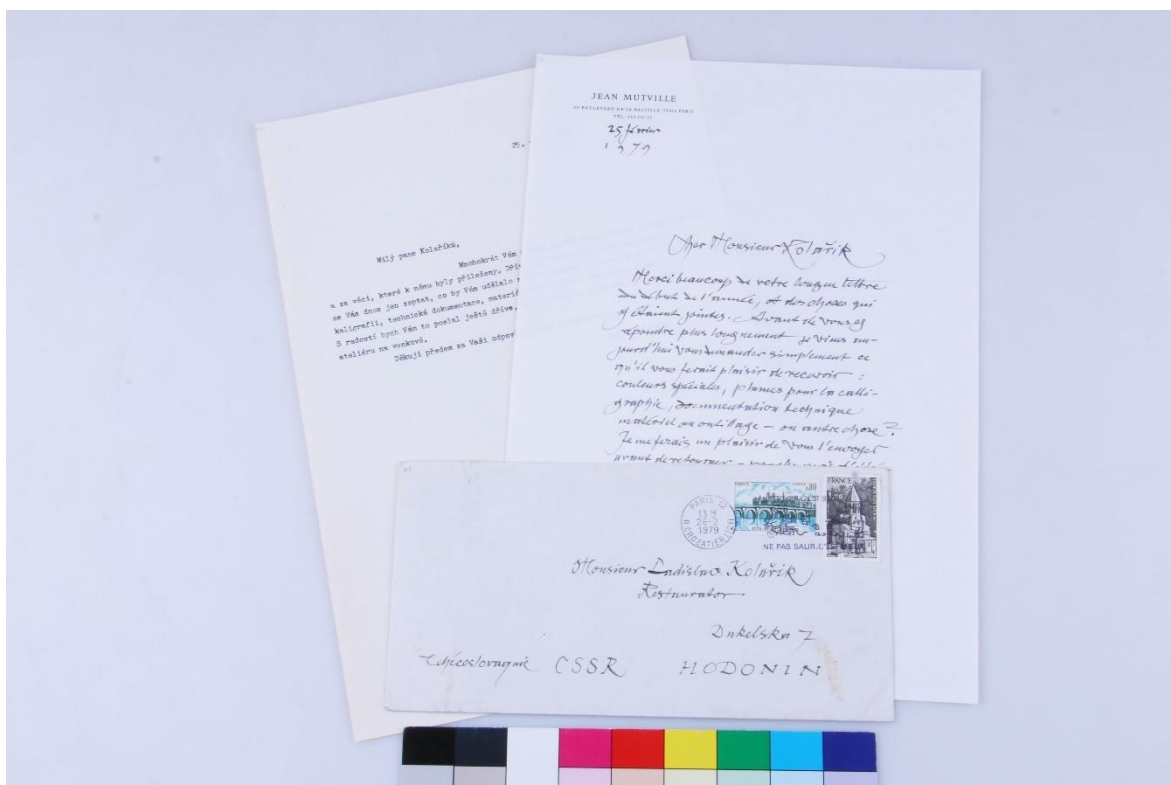
Fotografie 13 Trhlina na dopise z 21. 7. 1980 před restaurováním

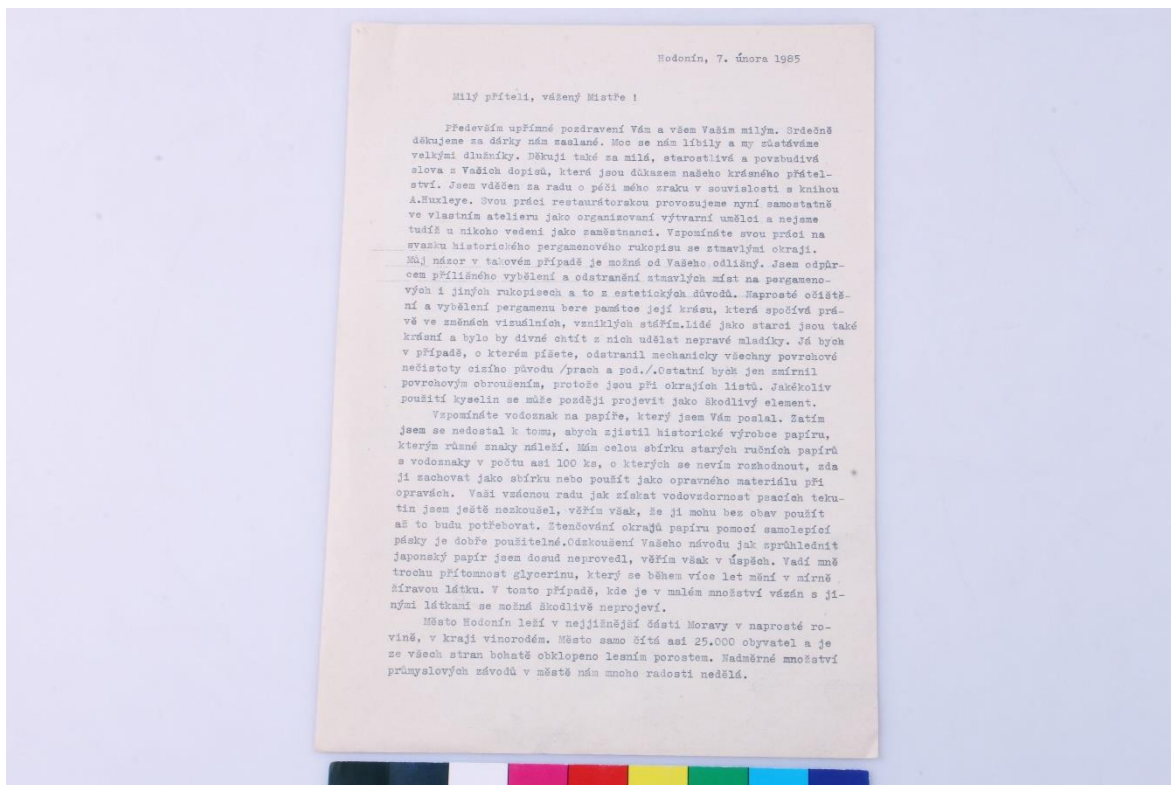
Fotografie 14 Trhlina na dopise z 21. 7. 1890 po restaurování

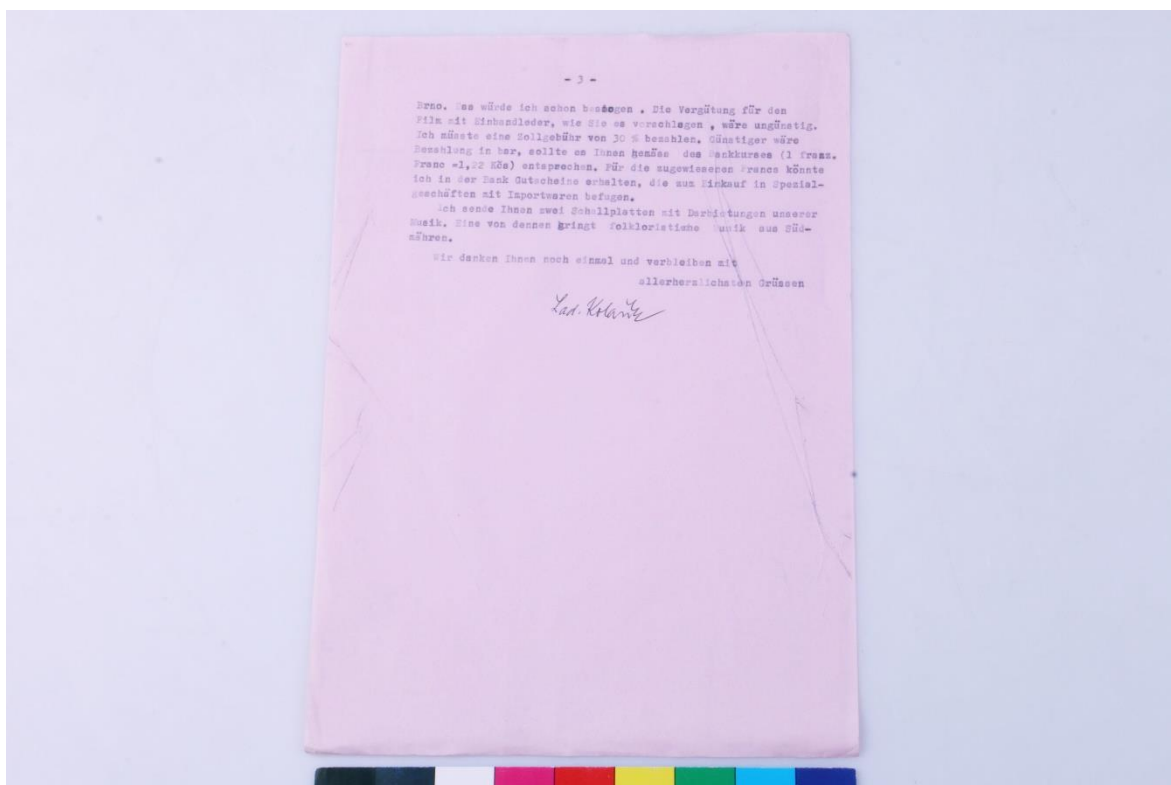
Fotografie 15 Dopis z 25. 2. 1979 před restaurováním

Fotografie 16 Dopis z 25. 2. 1979 po restaurování

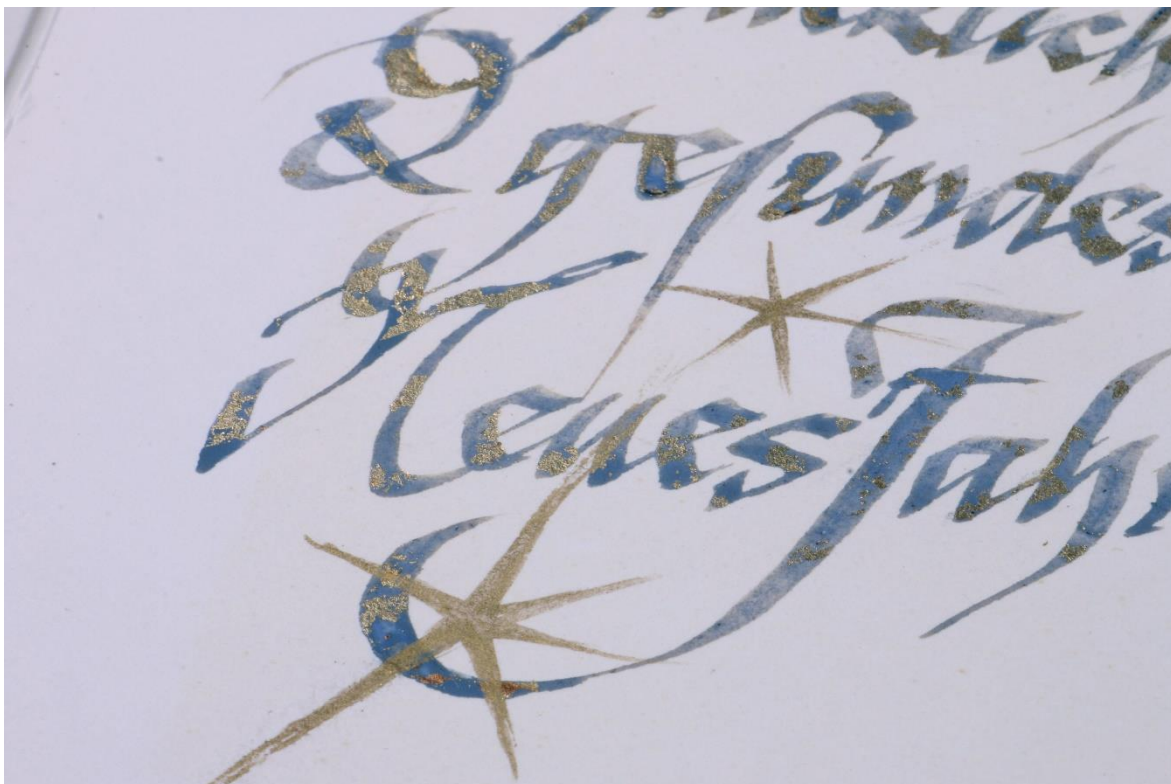
Fotografie 17 dřevitý papír s textem psaným na stroji

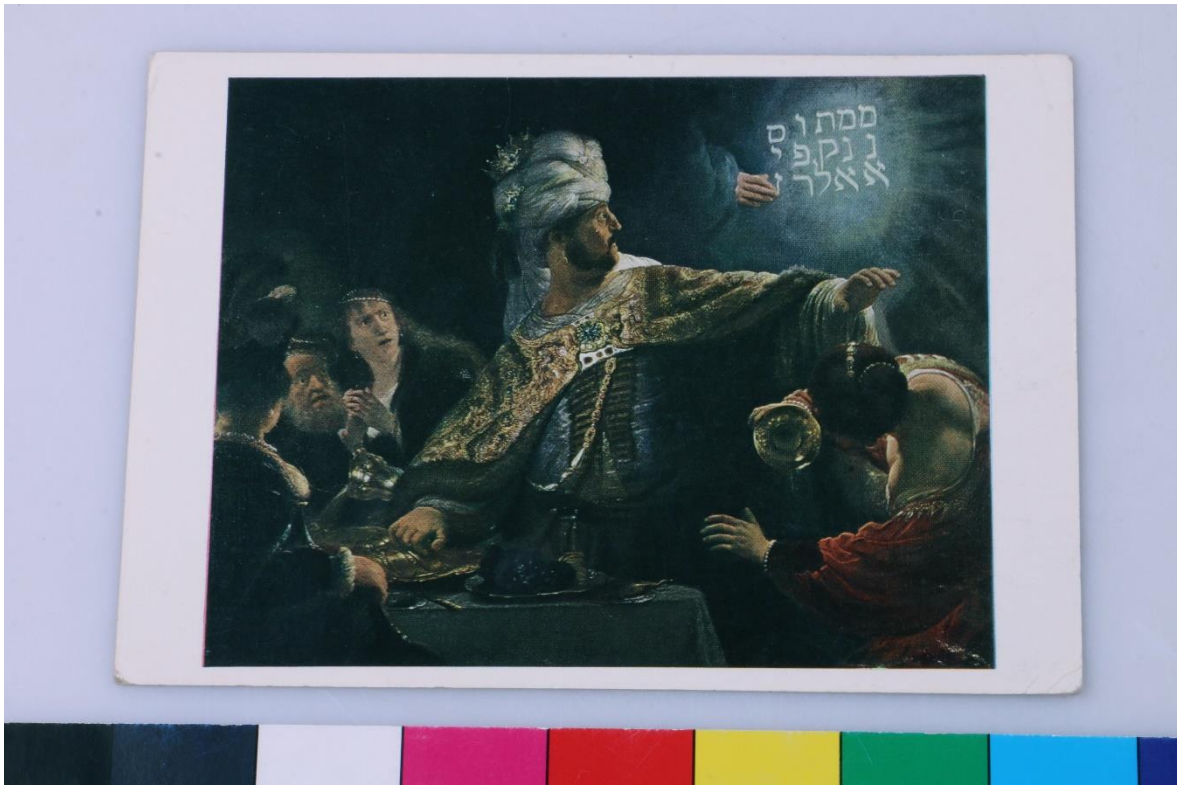
Fotografie 18 Růžový papír s textem psaným na stroji

Fotografie 21 Přání s ručně psaným textem a zlacením

Fotografie 22 Detail zlacení

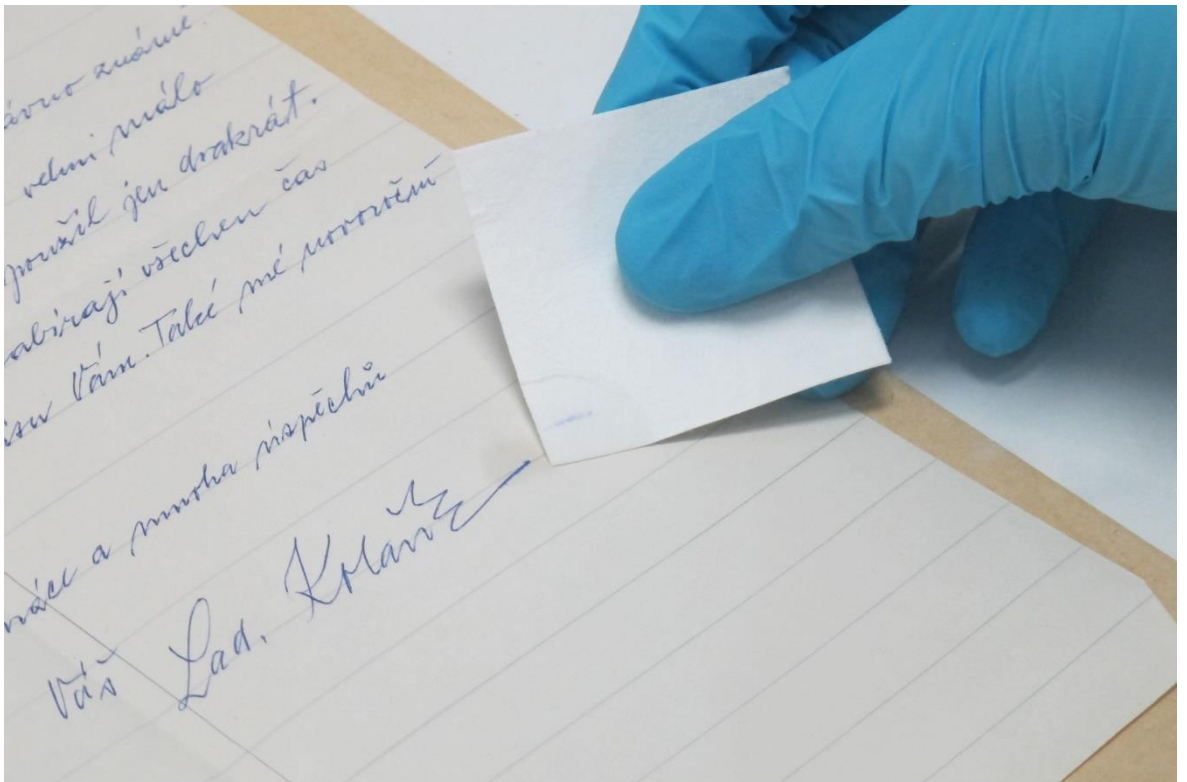
Fotografie 23 Pohlednice

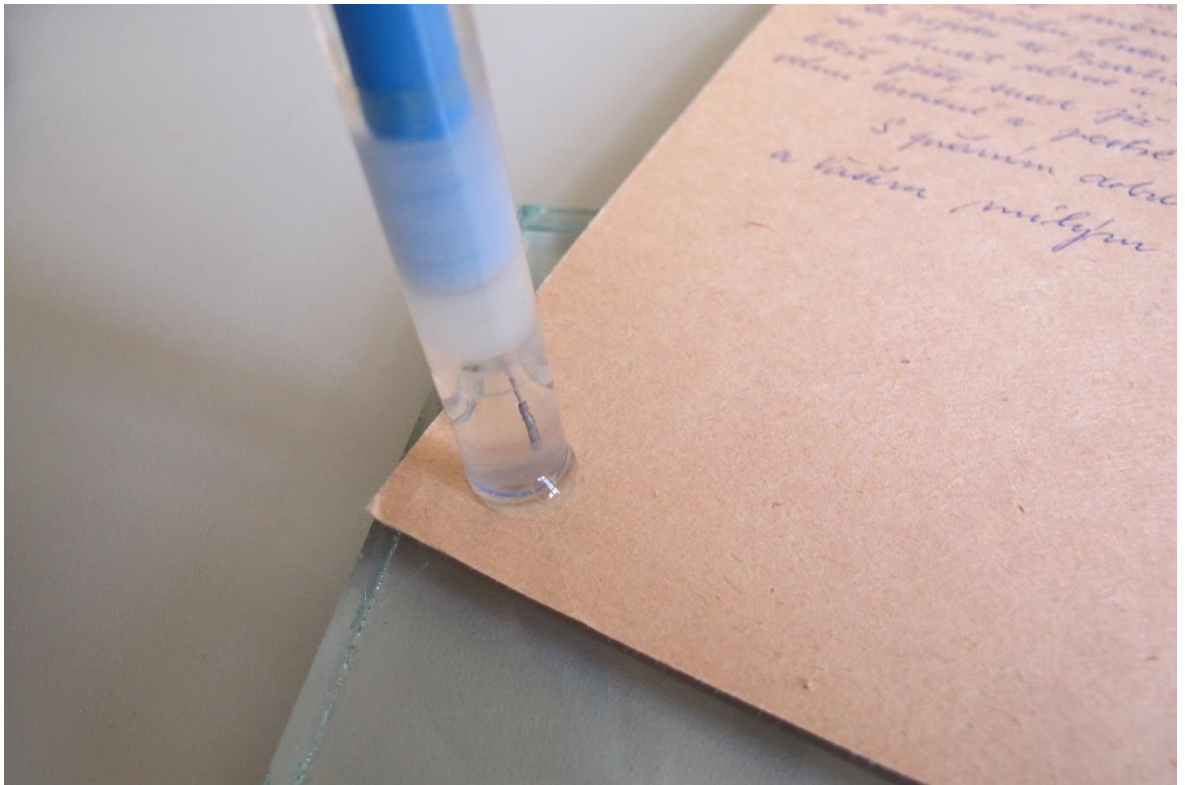
Fotografie 24 Prání s pohlednicí

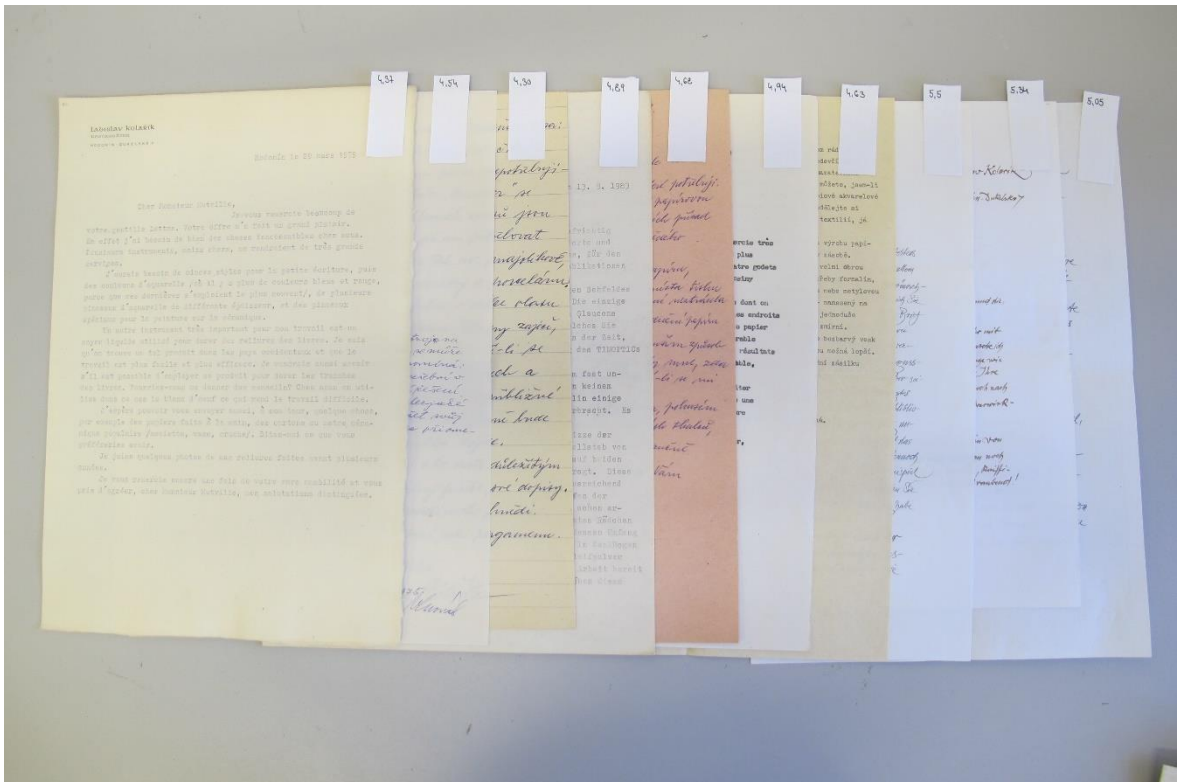
Fotografie 25 Mechanické čištění suchou cestou

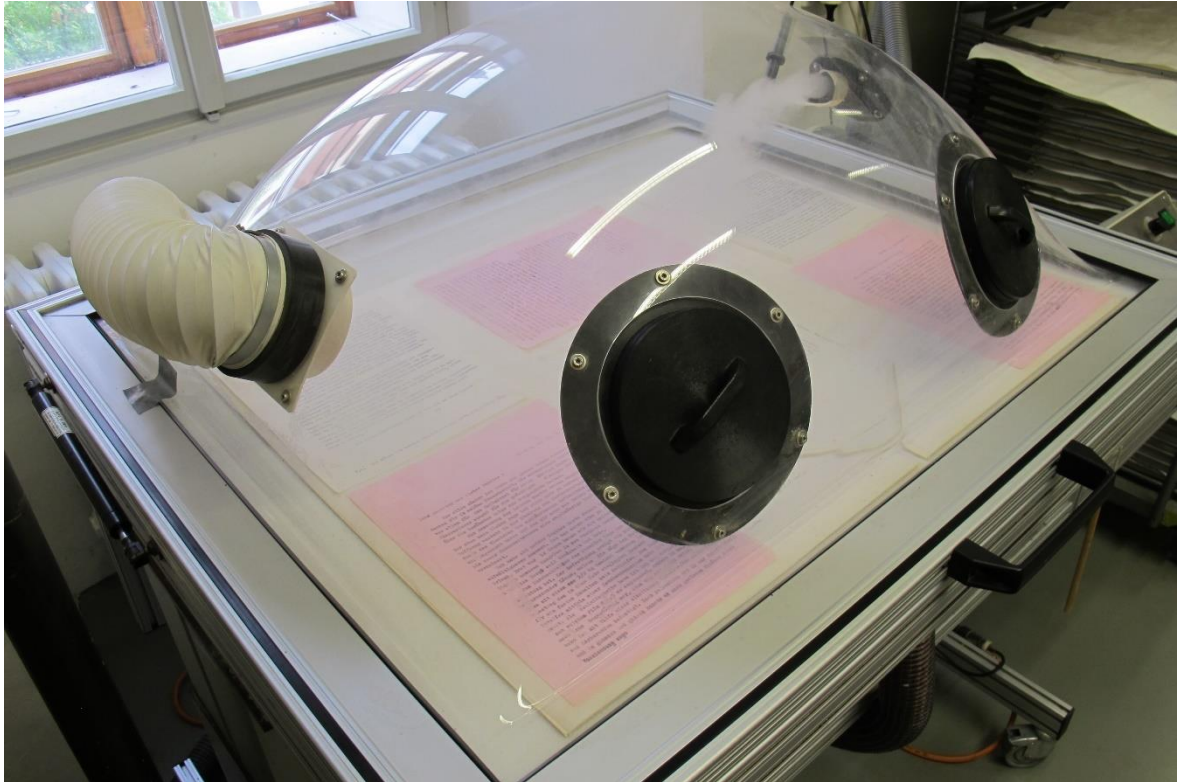
Fotografie 26 Zkoušky rozpíjivosti barevné vrstvy

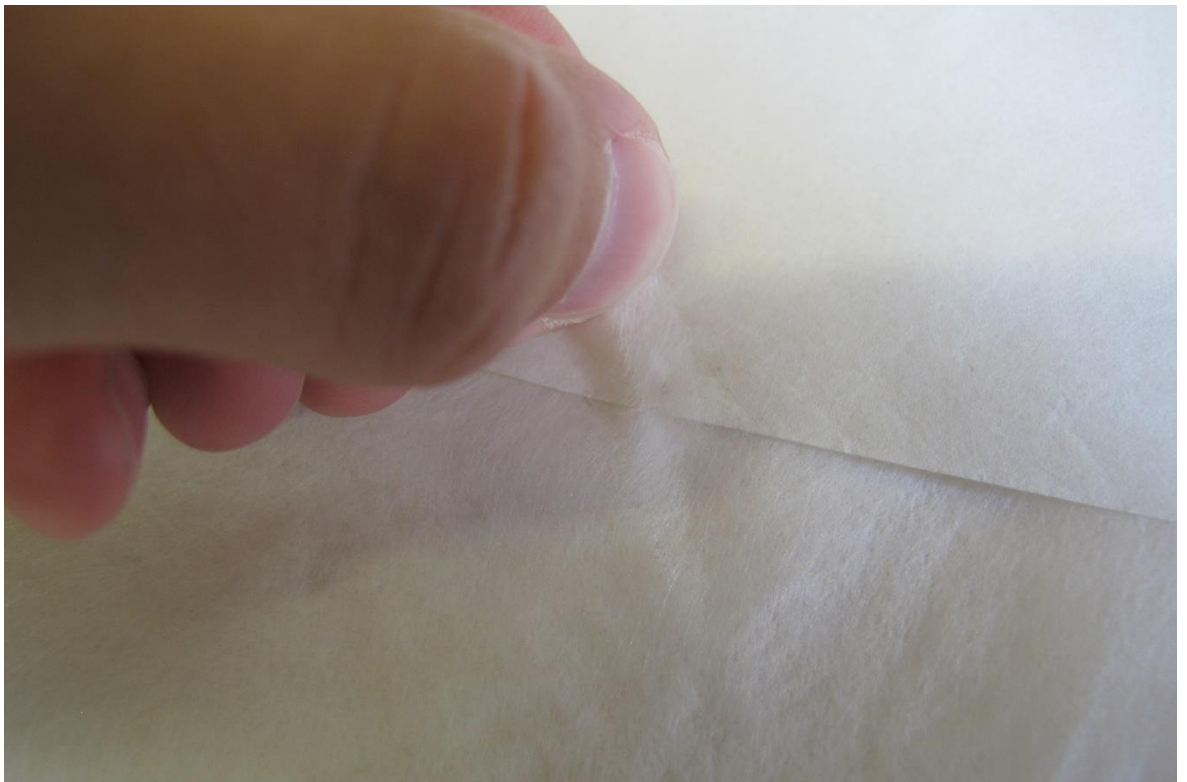
Fotografie 27 Měření hodnot pH

Fotografie 28 Měření pH na různých typech papíru

Fotografie 29 Vlhčení listů před lisováním

Fotografie 30 Vyspravování japonským papírem

Fotografie 31 Způsob uložení dopisu

Fotografie 32 Složka na uložení dopisu s popiskem

Fotografie 33 Dopisy uložené ve složkách

Fotografie 34 Složky s dopisy uložené v krabici

Fotografie 35 Negativy a diapozitivy určené k uložení

Fotografie 36 Uložení negativů a diapozitivů

Fotografie 37 Způsob uložení a proložení jednotlivých prvků

Fotografie 38 Krabice s víkem na uložení negativů a diapositivů